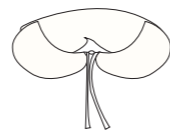
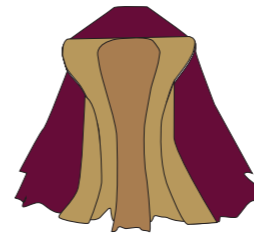
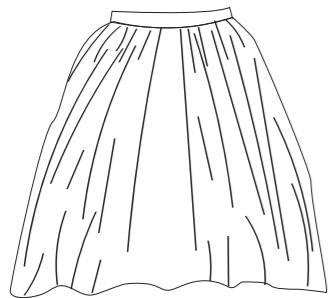
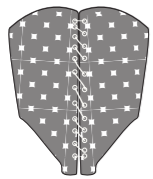
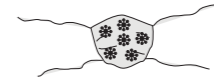
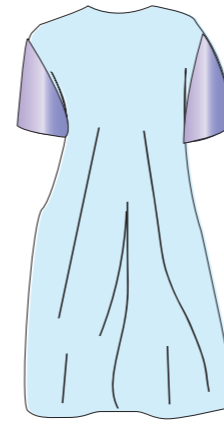
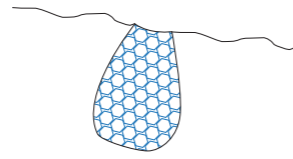
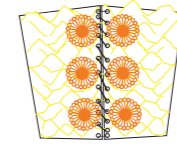
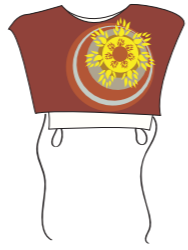

**UITZET2090 I
ZANSE STREEKDRACHT
NA DE ERGST DENKBARE
OVERSTROMING**

TERESA VAN TWUIJVER

**UITZET2090 I
ZAANSE STREEKDRACHT
NA DE ERGST DENKBARE
OVERSTROMING**

TERESA VAN TWUIJVER

**KLEDING DIE IEDEREEN KAN
MAKEN VAN MATERIALEN
DIE NA DE RAMP VOORHANDEN ZIJN**

Voorwoord	8
Inleiding: De Ergst Denkbare Ramp	11
Ondergoed	23
Tussengoed	45
Technieken van Zaankogerland	77
Overgoed	99
Buitengoed	157
Speciaalgoed	184
Seizoenen op Zaankogerland	196
Zaankogerland in het jaar 2090	210

U I T Z E T 2 0 9 0

KLEDING EN TEXTIEL
OP HET WADDENEILAND
Z A A N K O G E R L A N D

Een project van

TERESA VAN TWUIJVER

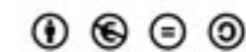
Ondersteund door:

In samenwerking met:

Opgedragen aan:

Met dank aan: Forbo Group, De Zaanse Kaper, Mirke Draaisma

VOORWOORD

Of het nu binnen een paar jaar is, of binnen een paar honderd: tenzij er onverhoopt een nieuwe ijstijd aanbreekt die het wassende water doet bevriezen, zal westelijk Nederland onder het Noordzeewater verdwijnen. Dit is de harde (en niet meer te stoppen) realiteit van de door menselijk handelen veroorzaakte klimaatopwarming.

Het project *UITZET2090. Zaanse streekdracht na de Ergst Denkbare Overstroming* stelt als centrale vraag hoe overlevers – pioniers op een nieuw Waddeneiland in de voormalige Zaanstreek in het jaar 2090 – zich dan zullen kleden. Wat dragen zij en wat maken zij, binnen de grenzen van schaars geworden materialen en verloren gegane kennis over textiel en kledingconstructie?

Een vrouw op het waddeneiland Zaankogerland, laten we haar Stientje Molenaar noemen, zal zeker vijf setjes kleding maken voor zichzelf. Voor elk seizoen van het jaar één, en één voor een speciale feestdag, waarvan een deel zal worden bewaard voor als ze doodgaat – haar bruidshemd is tevens haar doodshemd.

Haar kleding is gemaakt van de weinige stof die zij kan krijgen, eenvoudig en zuinig in elkaar gezet met plooiën, rimpels, smokwerk en vouwen om de kleding passend te maken. Stientje Molenaar gooit niets weg. Zij gebruikt en hergebruikt totdat iets onrepareerbaar versleten is. En dan gaat de ‘tod’ in de lappenmand als grondstof, bijvoorbeeld als vulling, of voor het maken van lompenpapier.

Kleuren en decoreren doet Stientje Molenaar met bloemen, bessen, kolen en wortels uit de directe omgeving, van inheemse planten die groeien op het aangeslibde land van het eiland en in de klei van een aantal polders die de Zaankogerlanders met ‘kranige moed’ hebben weten terug te veroveren op de zee. Digitaal aangestuurde machines, zoals de lasercutter en de 3D-printer, stellen haar in staat om respectievelijk overgebleven stukjes stof te verwerken tot gesneden ‘modules’ die een nieuw ‘weefsel’ opleveren, en om stevig hang- en sluitwerk uit te printen, precies genoeg en precies op maat.

Zaankogerland is nieuw land. Nieuw land na de Ergst Denkbare Overstroming. Nieuw land dat is ontstaan op de ruïnes van het oude, dat zowel is verbonden aan het oude als er volledig van is losgemaakt. Stientje Molenaar is een ‘nieuwe Zaanse’. Zij is, samen met haar leefgemeenschap van Zaankogerlanders, gericht op een nog onbekende werkelijkheid, maar grijpt ook terug op de Zaanse tradities en streekdracht van eeuwen geleden.

Zoals een boom zich voedt met wat zich in de bodem bevindt terwijl zij haar bladeren uitstrekt naar de uitdijende sterrenhemel, zo draagt pionier Stientje Molenaar op het nieuwe en maagdelijke Zaankogerland een traditionele Zaanse kaper.

Dit speculatieve designproject is ontstaan vanuit een grote behoefte aan nieuw land en een nieuw begin, in wat hopelijk kan worden beschouwd als de nadagen van het olietijdperk, het industriële kapitalisme en de internationale geldmarkt, de tijd van massaconsumptie, massatoerisme, massamedia en massamode, van ongekende en ongeremde massaverspilling, massavervuiling, massavernietiging en het massaal verpesten van de leefomgeving voor toekomstige generaties levende wezens.

Niets laat zien hoe mooi de wereld is, en hoe wonderlijk alles wat leeft, als nieuw land waar de tweede kans voor het oprapen ligt. Niets laat het hart meer opzwellen in liefde, als diepgevoelde dankbaarheid voor nog in leven zijn en opnieuw te mogen beginnen – en daarvoor om te beginnen, net als de verbannen Adam en Eva in hún nieuwe wereld, kleding nodig te hebben.

Amsterdam, juni 2021

Dit project is mede mogelijk gemaakt door Forbo Group.

Met speciale dank aan:

Inge Bosman

Kostuumgroep De Zaanse Kaper

Minke Draaisma van Terschelling

Cecilia Raspanti

Ista Boszhard

Margherita Soldati

Beatriz Sandini

Maritt Kuipers

Isabel Berentzen

en Henk Buursen

DE ERGST DENKBARE RAMP

Dit is een persoonlijk relaas. Dit gaat over mij. En over het project dat ik hier presenteer. Ik schrijf dit begin maart 2021.

Ik begon dit project in de zomer van 2019 met als doel om een mogelijk alternatief te ontwerpen voor de fast fashion-industrie (en het tevens te maken) voor 'gewone mensen'. De huidige textielindustrie vormt een grote 'taartpunt' van de geglobaliseerde wereldeconomie. Mode is een van de voornaamste aanjagers van massaconsumptie, verspilling en wegwerpmentaliteit. De textielindustrie levert daarmee een aanzienlijke bijdrage aan de opwarming van de aarde, de vernietiging van een leefbare biosfeer, de uitputting van natuurlijke grondstoffen, onomkeerbare vervuiling en het uitsterven van soorten.

Specifiek voor Nederland veroorzaken deze ontwikkelingen een gevaarlijke cocktail van zeewaterstijging, tropische zomerhitte, verdroging van dijken, extra verzakking van stedelijk gebied dat toch al onder NLP ligt en onstuimige weersomstandigheden. Er bestaat een gerede kans dat westelijk Nederland, dankzij deze grillige optelsom van onvoorspelbare fenomenen, aan het begin van de 22ste eeuw onder water staat. Uitgezonderd wat nieuwe 'Waddeneilanden', zoals het toekomstige Zaankogerland.

Is dit iets wat 'we' moeten laten gebeuren, alleen maar omdat we onder andere plezier beleven aan (te) vaak en (te) veel nieuwe kleding kopen, die we een paar keer aan hebben en vervolgens ijskoud wegdoen? Of die we doneren aan de kringloopwinkel om ons geweten te sussen? In 'Afrika', waar voorheen een deel van de afgedankte kleding – afgedankt, niet afgedragen – naartoe werd verscheept, willen ze de 'textiel-tsunami' uit het Westen niet eens meer hebben.

Persoonlijk zeg ik: nee, geen enkel moment van kortstondig consumentengeluk is het waard om de toekomst van kinderen, kleinkinderen en achterkleinkinderen op het spel te zetten. Nee, een kast die uitpuilt met slecht gemaakte (polyester vezels), slecht zittende (confectiematen), slecht te repareren ('geplande veroudering') industrieel (liefdeloos) vervaardigde kledingstukken is geen luxe, en helemaal niet als je bedenkt dat de échte prijs die je ervoor betaalt is dat je zuurverdiende koopwoning (of eindelijk in de wacht gesleepte huurhuis) straks wordt weggespoeld door Noordzeewater, de Ergst Denkbare Ramp.

Nee, 'retail therapy' geeft geen psychische verlichting voor chronische schuldgevoelens die je depressief maken, alleen maar omdat je 'dat wat nodig is' voor je uitschuift omdat je 'daar nu

even geen zin in hebt' – en, ja, het is écht nodig om minder te consumeren, minder weg te gooien, minder te verspillen, minder indruk te willen maken met uiterlijk vertoon.

'Maar ja hé.' Je doet het niet.

En ik dacht, in die zomer van 2019, dat ik zou willen laten zien hoe het anders kan. Hoe 'maar ja hé' eigenlijk betekent dat iemand niet weet wat ze mist en dat ik daarvoor een lans zou willen breken.

Een alternatief voor de fast fashion-industrie kan zijn om kleding zelf te maken van goedkope maar oersterke stoffen van natuurlijke vezels, of van tweedehands materialen, en dan heel lang te doen met wat je hebt. Om zo zuinig mogelijk ('nul afval') met textiel om te gaan, om kledingstukken zo in elkaar te zetten dat onderhoud en reparatie worden vergemakkelijkt, en om de materialen zo te bewerken, bijvoorbeeld met plantaardige verfstoffen en huis-, tuin- en keuken-decoratiemethodes, dat het vrij eenvoudig is om er mooi en bijzonder uit te zien. Om ervoor te zorgen, juist door alles zelf te maken, dat kleding perfect past bij jouw unieke lichaam en jouw unieke persoonlijkheid.

Ik was met name geïnspireerd door de regionale streekdrachten omdat daar huisvlijt, zuinigheid, duurzaamheid, gemeenschapszin én schoonheid samenkomen. Streekdracht ziet er van de buitenkant indrukwekkend uit, maar het maakprocedé is wezenlijk simpel en voor iedereen binnen handbereik. Natuurlijk zijn er ambachtlieden die bepaalde elementen van streekdracht uitzonderlijk goed in de vingers hebben, zoals mutsen plooiën of een patroon aanbrengen met verfstempels, maar ook minder ervaren of minder getalenteerde thuismakers kunnen prima resultaten boeken. Voor kleding uit de achttiende eeuw geldt hetzelfde.

Voor iedereen, door iedereen, van iedereen, met iedereen. Ik dacht, in die zomer van 2019, dat ik zou willen laten zien hoe comfortabel je in de kleren kunt zitten en hoe mooi je eruit kunt zien zónder fast-fashion, massaconsumptie en 'footprint'. En als Zaankanter wilde ik dat natuurlijk een Zaanse snit geven.

En toen kwam Covid-19. Inmiddels zit op het moment dat ik dit schrijf de hele wereld een vol jaar in lockdown. In Nederland zijn niet-essentiële winkels langdurig gesloten, waaronder de grote modeketens, alle overige kledingzaken en de op bedrijventerreinen gevestigde fashion-outlets voor funshoppes. Geen feestjes, festivals, concerten, theatervoorstellingen, dineetjes, borrels, vrijmibo's, congressen, bruiloften, partijen en begrafenissen.

Geen dance events. Geen carnaval. Geen wintersport. Geen vliegvakanties. Geen fitnessschool, geen yogales. Alles wat maar een excuus kan geven om wéér nieuwe kleding te kopen die niemand nodig heeft: afgelast, uitgesteld, dicht, gesloten, op slot.

Even dacht ik dat de lockdown verschil zou maken. Niet 'een' verschil, maar 'hét'. Dat iemand, noodgedwongen opgesloten in haar huis en maandenlang gehuld in die ene lievelingsbroek, eindelijk zou ervaren, beleven, voelen, bedenken, inzien dat ze er een disfunctionele relatie op nahoudt waar het kleding betreft. Dat zij ineens zou beseffen hoe ze haar spilzuchtige ingesleten kledinggewoontes kan missen als kiespijn en dat een bestendige toekomst – een toekomst überhaupt voor levende organismen van plant tot dier inclusief mens – belangrijker is dan een nieuw gestippeld flodderjurkje of een nieuwe bikini. Dat het niet vol te houden is om te leven met de voortdurende dreiging boven het hoofd van 'massale uitsterfing', 'we moeten een kolonie stichten op Mars' en 'dit hebben wij op ons geweten door ons domme consumentengedrag', en zeker niet als je op het punt staat om uit verveling of uit onvrede ('met alles!') de zoveelste online 'troost-aankoop' te doen bij zalando.nl. Dat iets niet onder ogen willen zien uiteindelijk leidt tot uitputting en somberheid waar geen nieuwe winterjas of nieuwe handtas tegen opgewassen is.

Dat dacht ik dus even. Maar ik denk dat ik me heb vergist.

In de maandenlange lockdown heb ik via diverse mediakanalen gedupeerde 'niet-essentiële' ondernemers in de modebranche maandenlang horen klagen dat hun verdienmodel (massaconsumptie van kleding die niemand nodig heeft) grote schade oploopt. Ik heb 'consumenten' maandenlang horen jammeren dat ze nu toch echt serieus toe zijn aan iets nieuws. In kringloopwinkels stapelen de zakken met kleding zich op, er moet nota bene extra opslagruimte voor worden bij gehuurd, nadat duizenden garderobes werden uitgemest zodat er straks weer fatsoenlijk wat bij kan. De overheid steekt miljarden euro's in het in de lucht houden van een zieltogende vliegmaatschappij, de 'nationale trots', terwijl er voorlopig geen cent wordt gereserveerd voor het droog houden van polders en stedelijke gebieden onder zeeniveau, nota bene de 'nationale trots' waar Nederland het meest om bekend staat. Gezaghebbende economen noemen het een goed idee om een systeem van 'Covid-Apartheid' te omarmen om 'de economie te redden' door kwetsbare mensen, zo'n vier miljoen Nederlanders, af te scheiden van minder kwetsbare anderen die dan vrolijk door kunnen met het overdadige consumptiepatroon dat ze gewend zijn. Terwijl er geen cent wordt

geïnvesteed in onderzoek naar een andere economie, andere manieren van leven en innovatieve maatschappelijke modellen die géén verder verlies betekenen voor het klimaat, de biosfeer, de natuur, andere soorten en toekomstige mensengeneraties.

Er komen 'Roaring Twenties' aan na de lockdown, zegt men. Ons wacht een paar wilde 'Summers of Love', zegt men. Iedereen wil de schade dubbel en dwars inhalen na de lockdown, zegt men. We gaan eerst het bedrijfsleven herstellen na de lockdown en pas daarna kijken wat we kunnen halen van de klimaatdoelstellingen zoals afgesproken in Parijs, zegt men. De CO2-uitstoot is aan het einde van 2020 alweer hoger dan aan het einde van 2019. Soms denk ik écht dat ik ben beland in de 'zombie-apocalyps', waarin ieders hersenvermogen en denkkraft werd uitgeschakeld door schermverslaving, koopverslaving, vleesverslaving, vakantieverslaving, conspiracyverslaving en dagelijkse mediarelletjes die inwerken op het moede hoofd als een soort verdovingsmiddel.

Klimaatalarm 2021, Westerpark, Amsterdam. Spandoek met appliqué van Extinction Rebellion.

Waar de meeste mensen somber werden door de Covid-epidemie, ben ik inmiddels behoorlijk somber gestemd geraakt door de realisatie dat de Covid-epidemie niets wezenlijks zal veranderen. Dat als de Covid-crisis de 'Homo consumes' niet kan vermurwen tot het stoppen met 'hamsterconsumentisme' (enerzijds hamsteren, anderzijds tredmolengedrag, waarbij de herhaalde handeling van consumeren belangrijker is dan het daadwerkelijk verkregen bezit); dat als de Covid-crisis geen deuk in een pak boter kan slaan wat betreft een ernstiger besef van de véél grotere klimaatcrisis; dat als de meeste Nederlanders in de laatste maanden van de lockdown staan te popelen om in het vliegtuig te stappen 'voor de vakantie die zij nu wel eens verdiend hebben' in plaats van belangstelling te tonen voor (en zich rekenschap te geven van) een verstandiger manier van leven omdat de klimaatcrisis veel ingrijpender gevolgen zal hebben voor 17 miljoen inwoners in een land met op termijn zulke grote overstromingsrisico's; dat als er geen hernieuwde zorgzaamheid, waardering en – godbetert – liefde kan worden opgebracht voor de spullen waar wij ons als mensen zo graag mee willen omringen, bijvoorbeeld door minder weg te gooien en vaker te repareren; dan is de planetaire catastrofe onafwendbaar. Dan zal de rest van deze eeuw in het teken staan van hitte, water, honger en dood.

Mondkapje gemaakt van een theedoek en een dweil.

Kleine lichtpuntjes die een hoopvolle ontwikkeling zouden moeten zijn in de meer duurzame richting stemmen me zo mogelijk nog somberder. Zoals het buurtinitiatief 'Kettingkledingruil', dat een naar wat zijzelf noemen 'doorgeefmentaliteit' stimuleert. Dit is niets anders is dan wegwerpmentaliteit als vanouds maar dan met tweedehands artikelen.

Ik weet dat ik niet zo pessimistisch zou moeten zijn en dat ik vertrouwen zou moeten hebben in komende (verstandiger) generaties, dat ik mensen met goede bedoelingen het voordeel van de twijfel moet gunnen, en dat er natuurlijk ontwerpers zijn die serieus werk maken van serieus duurzame kleding met de serieuze missie om te laten zien hoeveel een degelijk+mooi kledingstuk serieus waard is, en dat er natuurlijk vrouwen zijn die serieus duurzame kleding dragen, die zomerslang dezelfde zomerjurk aan hebben, al worden zulke compromisloze 'warriors' vooralsnog gezien als 'uniek in de modewereld'.

Maar ik ben wél pessimistisch, tot mijn eigen chagrijn en onvrede, want, beste mensen en tijdgenoten: consumeren is een serieus probleem, het wegwerpen (noem het 'doorgeven') is een serieus probleem, uw ontevredenheid met wat u heeft is een serieus probleem, uw niet-aflatende behoefte aan 'nieuw' en 'anders' en 'meer' en 'beter' is een serieus probleem, uw pertinente weigering om onder ogen te zien welke onvoorstelbare verwoestingen worden aangericht met onverzadigbaar consumptiegedrag is een serieus probleem. Helaas, ook als nietige eenling en ook als goed-bedoelende 'ruil-fashionista' draagt u verantwoordelijkheid, en zou u van overheden, bedrijven, media, medemensen en niet te vergeten uzelf verbetering moeten verlangen. Op welke manier dan ook. Wat ik met dit project en deze hartekreet dan ook maar zo'n beetje probeer, als nietige eenling en als goed bedoelende 'zelfmaak-fashionista' die óók de wijsheid niet in pacht heeft.

Nou ja, zo dus. Tot zover mijn verdriet en frustratie.

Door al het bovenstaande is het bij tijd en wijlen moeilijk geweest om de inspiratie en motivatie erin te houden. Er waren dagen dat ik het liefst wilde emigreren naar Nieuw-Zeeland, per zeilboot, om daar een overlevingskostuum te maken, helemaal voor mezelf alleen en de mensen die mij lief zijn. Het project heeft grote vertraging opgelopen door de lockdowns. Ikzelf ben drie weken vrij ernstig ziek geweest van Covid-19 en heb daarna een langdurig herstel moeten doorlopen. Desondanks heb ik doorgewerkt aan dit onderzoek en aan het ontwerpen en vervaardigen van streekgebonden kleding zonder grote ecologische voetafdruk.

De uitzet is intussen gereed. Ik heb alles zelf gemaakt op de manier die ik eerder schetste: met weinig verspilling, met eenvoudige constructiemethodes die zelfs de beginnende naaister kan uitvoeren, met decoraties die je thuis kunt maken.

Op deze pagina's deel ik mijn kennis, ervaring, een aantal patronen en werkbeschrijvingen voor 'nul afval' zelfmaakkleding die lang meegaat.

Iets wat ik daaraan wil toevoegen is het volgende: dat ik in de loop van mijn research naar duurzaam textielgebruik in de geschiedenis van de mensheid groot respect en bewondering hebben gekregen voor mensen die genetisch helemaal geen mensen zijn maar een geheel andere mensensoort, namelijk de Neanderthalers. Voor geschat 500.000 jaar leefden dit volk verspreid over Europa en Noordwest Azië. Recent archeologisch onderzoek suggereert dat Neanderthalers in elkaar genaaide kleding droegen en dat zij draden twijnden en mogelijk ook textiel maakten van boombastvezels. Sommige gevonden draad-fragmenten waren gekleurd met natuurlijke verfstoffen, waaronder roze, een kleur die heel moeilijk te bereiken is, laat staan millennia lang behouden blijft. Ze gebruikten pigmenten voor decoratie, misschien zelfs als make-up en bodypaint. De Neanderthalers bezaten hetzelfde gen voor taalontwikkeling als onze mensensoort. Het ligt in de lijn der verwachting dat zij niet alleen hun talen spraken, maar ook volwaardige culturen ontwikkelden.

Bijna een half miljoen jaren leefden zij op aarde. Ongeveer 40.000 jaar geleden lijken ze helemaal te zijn verdwenen, althans wordt na die tijd van hen geen overblijfselen meer gevonden, behalve gemiddeld 4% Neanderthaler-dna in Homo sapiens. Uitsterven is blijkbaar het lot van elke soort. Maar liever niet zelf toegebracht, lijkt me zo.

De Neanderthalers overleefden verschillende klimaten, ze gingen van ijstijd naar ijstijd zonder een massale klimaatcatastrofe op wereldschaal te veroorzaken zoals onze mensensoort binnen het luttele tijdsbestek van nog geen 10.000 jaar. Wat zou ik graag leren hoe Neanderthalers hun 'kledinguitzet' samenstelden en onderhielden. Hoe zij omgingen met grondstoffen en materialen. Of zij net zo spilzuchtig waren als onze mensensoort, of juist veel slimmer omgingen met schaarste en overvloed. Hoe zij zich warm en droog hielden en hoe ze zich uitdosten op vrijerspad. Misschien dat dit in de nabije toekomst wordt ontdekt, wanneer een perfect gepreserveerde Neanderthaler wordt gevonden in de almaar smeltende permafrost van noordelijk Eurazië.

Voorlopig is mijn persoonlijke voornemen om er een 'Neandermentaliteit' (althans, wat ik me daarbij voorstel) op na te houden waar het mijn eigen garderobe betreft. Sinds jaren heb ik geen enkel kledingstuk gekocht, ook niet tweedehands, en dat wil ik na de Covid-crisis zo houden. Wat oud is: herstellen; wat nieuw nodig is: zelf maken. Wat onmaakbaar blijkt: bedenken hoe het toch kan, zelfgemaakt. Ik bepleit niet dat we 'paleo-hipsters' moeten worden. Ik bepleit wel dat iets doen beter is dan niets doen. Al ben je maar een microminiscuul druppeltje op een steeds gloeiender plaat. Hopelijk kunnen we onszelf daarmee de Ergst Denkbare Overstroming (deels) besparen, zodat Zaankogerland in het Rijk van de verbeelding en speculatie blijft.

Diepblauwe (schone) lucht boven Amsterdam in lockdown, maart 2020.

OP ZAANKOGERLAND ANNO 2090 WORDT ONDERGOED MET DE UITERSTE ZORG GEMAAKT EN MET DE GROOTSTE LIEFDE GEDRAGEN. DE INTIEMSTE KLEDINGLAAG MOET GOED TE WASSEN EN SLIJTVAST ZIJN, MAAR OOK ZACHT EN COMFORTABEL. KWALITATIEF ONDERGOED DAT FIJN IS OM TE DRAGEN WORDT DOOR DE EILANDERS MEER GEWAARDEERD DAN MOOI OVERGOED, NIET IN DE LAATSTE PLAATS OMDAT ONDERGOED SYMBOOL STAAT VOOR EEN RESPECTVOLLE EN GEZONDE RELATIE MET HET ZELF EN HET EIGEN LICHAAM. EEN ZAANKOGER VROUW ZAL DAAROM VRIJ LETTERLIJK NIET DOOD WILLEN GEVONDEN WORDEN IN VERSLETEN, VERWASSEN, VERKLEURD EN AFGEDRAGEN ONDERGOED.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- PLANTENVERF
- NAAIEN
- PLOOIEN

ONDERGOED

HEMD

NA DE GROOTSCHALIGE KLIMAATRAMPEN EN MET HET INEENSTORTEN VAN DE WERELDECONOMIE IN DE JAREN DERTIG VAN DE 21STE EEUW WAS – ZOALS DE ZAANKOGERLANDERS HET NOEMEN – DE TIJD VAN HET ‘AFRAGONDERGOED’ VOORBIJ. GROTE WARENHUISKETENS DIE GROSSIERDEN IN ONDERBROEKEN EN HEMDEN VOOR HET HELE GEZIN BESTONDEN NA DE ERGST DENKBARE OVERSTROMING EENVOUDIGWEG NIET MEER. VOORBIJ DE TIJD DAT VROUWEN RONDLIEPEN IN VERWASSEN SLIPJES EN LUBBERENDE BEHA’S. OP ZAANKOGERLAND WERD HET ONDERHEMD IN ERE HERSTELD, DAT BORSTEN, BILLEN EN BOVENBENEN BEDEKT EN DAGELIJKS DIENST DOET ALS ONDERJURK, ONDERBROEK EN NACHTHEMD.

Ondergoed heeft als voornaamste functie: bescherming. De draagster wordt door ondergoed beschermd tegen invloeden van buitenaf. Tegelijkertijd worden door het ondergoed tussen- en overkleding beschermd tegen zweet-, bloed-, spuug- en overige nare vlekken veroorzaakt door willekeurig welk lichaamsvocht. Ondergoed neemt tevens vieze luchtjes op, wat des te belangrijker is als cosmetische producten schaars zijn. De Zaankoger vrouw maakt van elk model onderhemd drie stuks: een voor in de kast, een voor in de was en een voor aan de ‘bast’ (het lijf).

Algemene constructiemethode
Het Zaankoger onderhemd wordt geknipt uit een rechte lap stevig linnen of katoen van circa 150 bij 200 centimeter. Er blijven geen restjes over. Het centrale gedeelte is een lange rechte strook zonder naad bij de schouders. De breedte is zo breed als de borststreek plus 4 centimeter voor draaggemak, de lengte is dubbelgevouwen 100 centimeter. In deze dubbelgevouwen lap wordt bij de vouw de hals uitgeknipt. De mouwen zijn rechthoekige lapjes. Het breedste deel is zo breed als de bovenarm-omtrek plus 2 centimeter voor draaggemak. Onder de oksel wordt een stevig vierkant lapje van 15 bij 15 centimeter ingenaaid voor meer bewegingsruimte. Dit vierkantje dient ook om okselzweet op te vangen en

kan makkelijk apart worden vervangen als geurtjes of verkleuringen niet meer uitgewassen kunnen worden. De mouwen vallen tot maximaal de elleboog. Vanaf de taille worden aan weerskanten van het lichaamspannende (driehoeken) ingenaaid voor meer ruimte bij de benen. Als er onvoldoende stof is voor garen wordt in de zijnaad vanaf de dijen een split aangebracht.

Zomerhemd (links)

Dit prachtige hemd kan in geval van tropische hitte ook als over- en buiten- goed worden gedragen. Er is een extra brede baan katoen gebruikt voor het lichaamsgedeelte, dat bovenaan over de lengte is teruggeplooid tot de normale breedte van borststreek plus 4 centimeter. De plooiën lopen door tot de taille. Daaronder is de stof tot de volle breedte los gelaten, zodat garen of splitten niet nodig zijn. Het hemd heeft een diepe split bij de hals zodat het hemd niet te warm wordt. De katoen is gebeitst in een oplossing van aluin, opgerold en voor de helft gedoopt in een verfbad van boerenwormkruid (dat een gele kleur geeft). Kopselden zijn her en der in de stof gestoken. Het ijzer van de spelden gaat een reactie aan met de aluin en zorgt voor zwarte vlekjes. De gele kleur zal bij het wassen vervagen – het onderhemd wordt dus elke zomer, als het boerenwormkruid weer bloeit, opnieuw geverfd.

Lente- en herfsthemd (links)

Dit hemd is gemaakt van een afgekeurde (want zonbeschadigde) lap stevige katoen die gratis werd weggegeven. Omdat de lap een 'krijgertje' was, was er onvoldoende stof voor een compleet hemd. De mouwen zijn gemaakt van andere katoen, die werd gebeitst in aluin, geveerd met vlierbes, opgevouwen en gedoopt in een oplossing van azijn. De mouwen krijgen daardoor een blauw-rose dessin dat niet kleurecht is. Elke zomer worden de mouwen losgehaald en opnieuw geveerd.

Winterhemd (rechts en linkerpagina)

Dit onderhemd is gemaakt van zeer stevig ongebleekt linnen met borduurwerk bij de hals en de onderzoom. Bijzonder zijn de losse lange mouwen, die met een knoopje aan het hemd kunnen worden bevestigd als het erg koud is.

ONDERGOED

ROK

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- NAAIEN
- PLOOIEN

DE ONDERROK IS EEN EXTENSIE VAN HET ONDERHEMD. HET ZORGT VOOR EXTRA DRAAGGEMAK EN BESCHERMING, WAT GEEN OVERBODIGE LUXE IS OMDAT DE ZAANKOGER VROUWEN GEEN SLIPJES DRAGEN, BEHALVE ALS ZE ONGESTELD ZIJN. DE ONDERROK VALT TOT OP DE KNIE. OP ZAANKOGERLAND IS KLEDING SOWIESO NIET LANGER DAN KNIELENGTE OM STOF TE BESPAREN. ALLEEN DE BRUID HEEFT EEN LANGERE ROK EN ONDERROKKEN.

Algemene constructiemethode

De onderrok wordt gemaakt van twee rechthoekige lappen van 150 bij 80 centimeter die ieder in de breedte worden geplooid tot de helft van de taillebreedte. De twee delen worden bij de zijkanten aan elkaar genaaid, waarbij bovenaan diepe splitten worden opengelaten zodat de rok over de heupen of over het hoofd kan worden aangetrokken. De splitten worden vastgemaakt met strikbandjes of haken en ogen in de zij. Een extra brede zoom zorgt ervoor dat er altijd voldoende stof aanwezig is voor eventuele reparaties: als ergens slijtage ontstaat wordt de zoom gedeeltelijk uitgehaald en een lapje voor het gat eruit geknipt, waarna de zoom weer wordt dichtgenaaid. Aan de zomen wordt een slijtkoord genaaid om de vouw in de stof te beschermen.

Bij de winteronderrok zijn aan de onderkant extra 'bessels' verwerkt. Een bessel is een ingenomen verticale zoom om de rok te verkorten en mogelijk later te kunnen uitleggen. 'Die rok is me veuls te lang, ik zel der maar 'en bessel in maken,' zeiden de Zaanse vrouwen vroeger. Hedendaagse Zaanse vrouwen gebruiken bessels vooral om draagbare reservestof voor reparaties in de rok te verwerken. De winterrok heeft op de onderste bessel een zwarte sierrand. De bruid heeft twee onderrokken die beide tot op de kuit vallen. De eerste onderrok is gemaakt van fijne linnen en wordt na de bruiloft in de linnenkast bewaard als 'doodsgoed'. De tweede onderrok heeft een handgetekend motief van tulpen in Zaanse groentinten (van oudsher de karakteristieke kleur van de Zaanstreek). De motieven zijn aangebracht met schoolstiften.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- NAAIEN
- PLOOIEN

ONDERGOED

BROEK

ALS HET ERG KOUD IS DRAAGT DE ZAANKOGER VROUW EEN ONDERBROEK ONDER AL HAAR ROKKEN OF ONDER HAAR WINTERSE KLEPBROEK. ALS HET ERG WARM IS, DRAAGT ZE EEN BIJPASSENDE ONDERBROEK ONDER HET ZOMERSE ONDERHEMD. DIT 'HITTETENUE' KAN BIJ EXTREEM TROPISCHE HITTE ALS SETJE WORDEN GEDRAGEN, DUS ZONDER KORSET, ROK OF KASSEKIEN.

De winteronderbroek wordt gemaakt uit stevig linnen waar vier gelijke, rechthoekige stukken en een rechte strook voor de tailleband uit wordt geknipt. De vier panden worden aan de korte zijken aan elkaar genaaid en plat op tafel (of de grond) gelegd,

met aan de zijken elk een naad, en middenvoor en middenachter twee naden op elkaar. Uit de onderkant wordt rondom de middennaden uit de dubbele stof twee driehoeken voor de broekspijpen uitgeknipt. Deze driehoeken worden aan het midden aan elkaar gestikt en als kruis tussen de pijpen gezet. De pijpen worden vervolgens gezoomd. Aan de bovenkant wordt de broek geplooid en aan tailleband gestikt. Door de tailleband komt een trekkoord dat de broek dichtmaakt.

De zomeronderbroek is, net als het zomerhemd, in de lengte geplooid en in een geel verfbad van boerenwormkruid gedoopt. Deze broek heeft geen kruis: de afzonderlijke pijpen worden verbonden met een trekkoord en daarmee rond de taille geknoopt.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- NAAIEN

ONDERGOED

KOUSEN

KOUSEN WORDEN OP ZAANKOGERLAND GEMAAKT DOOR ERVAREN BREISTERS DIE ALLE EILANDERS VOORZIEN VAN AL HUN KOUSEN. DE KOUSEN ZIJN VAN KNIELANGE EN WORDEN GEDRAGEN ONDER DE KNIELANGE KLEDING. ZE WORDEN GEBREID VAN WOL DIE VAN EEN HANDJEVOL SCHAPEN OP HET EILAND WORDT GEKNIPT (DE SCHAPEN WORDEN NIET GESCHOREN). DE KOUSEN HEBBEN GEEN HIELEN EN TENEN, ZODAT ZE DAAR OOK NIET KUNNEN DOORSLIJTEN. ZO GAAN DE KOUSEN VEEL LANGER MEE.

Klompensokken (korte enkelsokjes) worden gemaakt van uitgehaalde kousen die na tientallen jaren trouwen dienst te zeer versleten waren. Uitgehaalde garens die nog bruikbaar zijn worden opnieuw aan elkaar vast gesponnen en gebruikt voor stevige klompsokken (ook wel gebruikt als huisslofjes).

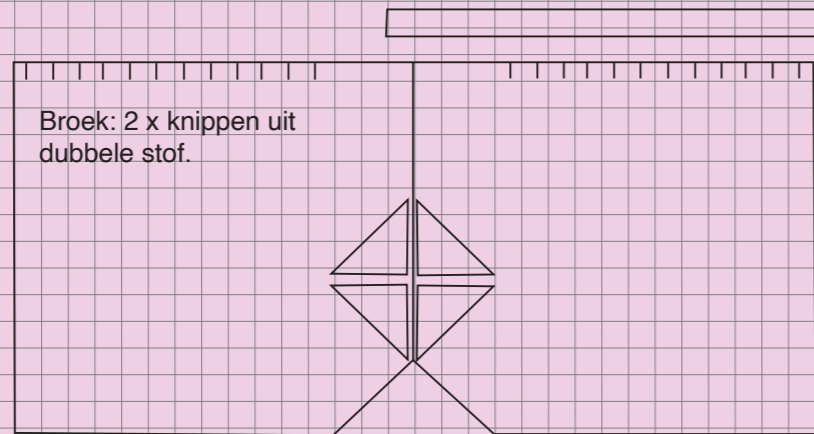
Luxe kousen worden genaaid van dunne katoenen of linnen stof of, indien verkrijgbaar, van katoenen jersey (gebreide textiel). Hiervoor worden de maten van de benen (omtrekken van knie, kuit, enkel en hiel, plus lengte) en de voeten (breedte en lengte) opgemeten. Op basis hiervan wordt een patroon getekend. De hiel en de tenen worden ingezet met langgerekte driehoekige stukjes stof.

Voor koude weersomstandigheden worden er overkousen gemaakt, een soort slobkousen zonder voet die over de wollen kousen kunnen worden aangetrokken.

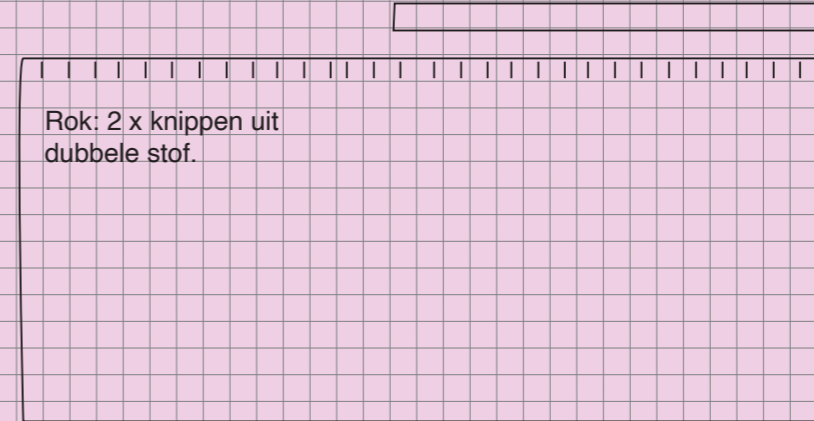
Soms mislukt een kous omdat de naaister niet goed heeft gemeten of opgelet. Deze mislukte kous wordt gewoon gedragen, ook al loopt dat niet altijd lekker, want niets op het eiland wordt weggegooid of verspild. Wanneer een huwelijk op de klippen loopt, luidt het Zaankoger gezegde: 'Tja, die was gewoon verkeerd aan de kous genaaid'.

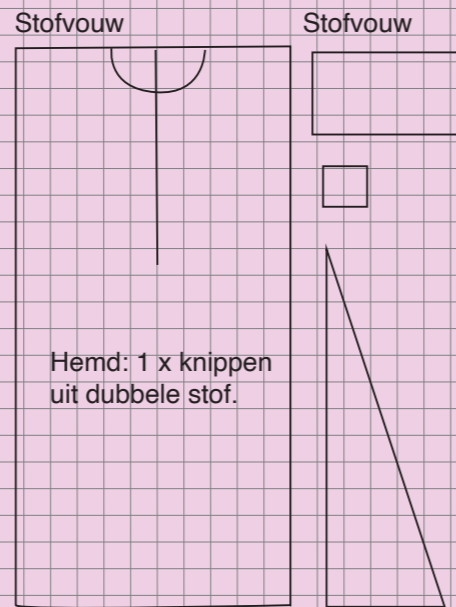
Tailleband: 1 x knippen uit enkele stof.

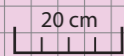
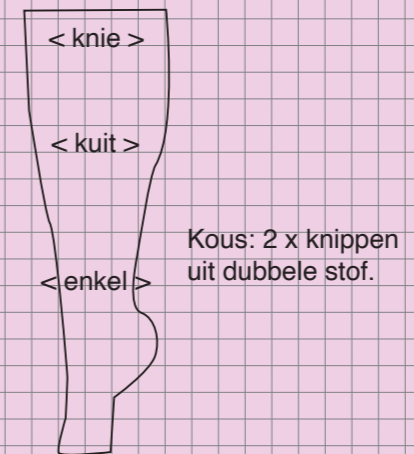
Tailleband: 1 x knippen uit enkele stof.

Mouwen: 2 x knippen uit dubbele stof.
Mouwinzetstukje oksel: 2 x knippen uit enkele stof.

Geren: 2 x knippen uit dubbele stof.

TUSSENGOED

TUSSENGOED IS EEN LAAG DIE LETTERLIJK TUSSEN HET ONDERGOED EN HET OVERGOED WORDT GEDRAGEN. HET BELANGRIJKSTE ELEMENT IS HET RIJGLIJFJE OF 'LAIFFIE', DEELS OF GEHEEL GEBALINEERD. TUSSENGOED IS HET FUNDAMENT VAN HET BEELDBEPALENDE SILHOUET, INCLUSIEF HEUPROLLEN (BEULINGEN) EN 'HOLLANDSE' MUTSEN.

ONDANKS HAAR SLECHTE REPUTATIE IS HET RIJGLIJF (OF KORSET) VELE MALEN COMFORTABELER DAN DE BUSTE-HOUDER (OF BEHA). EEN RIJGLIJF WORDT GEDRAGEN OVER EEN ONDERHEMD, NOOIT OP DE BLOTE HUID. HIERDOOR, ALSMEDE DOOR DE BREDERE ONDERSTEUNING, DRAAGT EEN RIJGLIJF FIJNER DAN EEN BEHA. DOOR DE RIJGVETER IS DE MAAT ALTIJD AAN TE PASSEN, WAARDOOR HET RIJGLIJF LEKKER ZIT EN TIENTALLEN JAREN KAN MEEBEWEGEN MET NATUURLIJKE VERANDERINGEN VAN HET LICHAAM, OOK TIJDENS EN NA DE ZWANGERSCHAP EN DE MENOPAUIZE. DIT MAAKT HET RIJGLIJF DUURZAAM ONDERGOED. DE TRUC IS OM NIET TE STRAK AAN TE SNOEREN VOOR 'EEN MAATJE MINDER' (PRECIES ZOALS HET GEEN GOED IDEE IS OM JEZELF UIT TE HONGEREN VOOR DATZELFDE DOEL).

De rijglijven van Zaankogerland hebben het allereenvoudigste model: ze zijn in wezen een flauwe kegelvorm met de borstwijdte boven en de smalle taillewijdte onder. Alle rijglijven zijn speciaal gemaakt voor de persoon die ze dragen.

Algemene constructiemethode

Meet borstwijdte en taillewijdte op en meet dan aan de zijkant van het lichaam, onder de arm, de lengte tussen borst en taille. Neem de helft van de borstwijdte en teken deze lijn horizontaal op papier. Neem de zijlengte en teken die verticaal naar beneden, beginnende bij de rechterpunt van de borstwijdtelij. Teken dan vanuit de onderste punt van de zijlengtelijn de helft van de taillewijdte horizontaal naar links. Verbind aan de linkerkant van de tekening de borstwijdtelij en de taillewijdtelij met een schuine lijn aan elkaar.

Dit is het basispatroon voor één helft van het lichaam. De schuine lijn links valt op de rug, de horizontale lijn rechts valt middenvoor en wordt tevens de vetersluiting. Het patroon kan naar wens worden uitgebreid met bijvoorbeeld een hogere lijn over de borst of een lagere lijn over de buik. Eventueel kunnen schouderhensels worden aangemaakt. Uitbreidingen en decoraties worden altijd naar eigen inzicht van de drager toegevoegd aan het patroon.

De twee panden worden óf in een stuk uitgeknipt met de ruglijn aan de stofvouw, óf in twee delen uitgeknipt met dan een gestikte naad op de rug. Knip het patroon uit meerdere lagen stevige stof. Het rijglijf wordt namelijk robuust door de lagen stof aan elkaar te naaien met verticaal en schuin gestikte tunnels voor de baleinen (extra versteviging). Deze tunnels zijn tot de onderarm evenwijdig aan ofwel de schuine lijn op de rug, ofwel aan de verticale lijn van het voorpand. Bij de onderarm ontmoeten de schuine en horizontale tunnels elkaar. Voor een stevig rijglijf worden er veel tunnels gemaakt; voor een soepeler rijglijf wat minder met meer ruimte ertussen. Baleinen zijn stevige maar buigzame stroken of banden die door de tunnels worden gestoken - in dit geval plastic kabelbinders ('tiewraps') van de bouwmarkt, maar elk lang en stevig buigzaam materiaal kan worden gebruikt, zoals gecoat ijzerdraad, helmgras of riet, net wat er voorhanden is. Als alle tunnels zijn gestikt en gevuld wordt het rijglijf gezoomd of omgestikt met een afwerkbandje (biasband of lint). In de voorkant worden gaatjes aangebracht voor de rijgveter en verstevigd ofwel met nestelringen ofwel met naald en draad. Tot slot wordt er minimaal vier meter onbreekbaar koord spiraalsgewijs door de gaatjes gewonden (waxkoord of extra lange schoenveter).

Winterrijglijf (1)

Het grijze winterrijglijf is lichtjes gebalineerd omdat er nog vele (warme) lagen wintergoed overheen gaan. Het basispatroon is in de computer getekend, waarna digitaal een honingraatdessin is ontworpen om uit te kunnen snijden met de lasercutter. Het digitale patroon is hier uitgesneden van een synthetische vilt (restlapje van de markt), maar kan beter nog worden uitgesneden van dik materiaal zoals leer, of zelfs van onbuigzaam materiaal zoals stevig rubber (het open dessin maakt het materiaal buigzaam). Het lijfje heeft twee baleinen aan weerszijden van de voorsluiting en twee baleinen op de rug. De vetergaatjes zijn afgewerkt met de hand.

Winterrijglijf (2)

Een extra warm en extra dik rijglijf is gemaakt van zwart Marmoleum linoleumvloer van Forbo Flooring Systems. Linoleum is wezenlijk een afvalproduct van lijnzaad en jute. Het product is 100% natuurlijk en biologisch afbreekbaar. Linoleum droogt wel uit als het niet op de vloer ligt. Dit rijglijf moet dus goed worden onderhouden met leervet om het voldoende soepel te houden, zodat het niet breekt. Het rijglijf is uitgesneden met de lasercutter en voorzien van een open digitaal dessin dat het materiaal soepeler maakt. Voor draagcomfort is een zachte linnen voering aan de binnenkant gelijmd. Het rijglijf wordt gesloten met een rijgveter voor en een rijgveter op de rug.

Zomerrijglijf

Voor de zomer is een rijglijf gemaakt van restjes katoen die ooit werden geleverd met verschillende plantverven in de tint geel. Ook zijn er minuscule lapjes kostbaar 'goudtextiel' gebruikt die te klein waren voor iets anders. De restlapjes zijn in een golvend motief in repen aan elkaar gestikt en toen in horizontale laagjes op het katoenen basispatroon genaaid. Vervolgens zijn alle lagen verticaal en schuin doorgestikt om tunnels te maken voor

extra veel baleinen. De vetersluiting is uitgevoerd met nestelringen uit de 3D-printer. Voor de stevigheid én voor de sier zijn de nestelringen niet apart maar in grotere 'nestelknopen' geprint, zodat de veter meerdere keren door één nestelknoop gaat.

Lenterrijglijf

Dit rijglijf heeft als basis de bovenkant van een oude spijkerbroek, inclusief tailleband die hier nu over de borst valt. De spijkerstof is gevoerd met canvas, waarna er alleen aan de voorkant en de achterkant verticale baleintunnels zijn gestikt. De zijkanten zijn soepel gelaten voor een betere pasvorm. De vetersluiting met stalen nestelringen zit niet middenvoor maar aan de zijkant omdat het rijglijf een overslag heeft. Er zijn schouderbanen aangebracht zodat het rijglijf ook, bij warmer weer, als 'overgoed' kan worden gedragen op het onderhemd, zonder er nog iets overheen.

Herfstrijglijf

Voor als het wat frisser wordt in de herfst is een gewatteerd rijglijf gemaakt van voor de handel afgekeurde stof met waterschade. De bovenkant van het patroon is rond/holler geknipt en hieraan zijn bij de schouders banden genaaid. Onderaan zijn opengeknipte 'flapjes' genaaid die het rijglijf iets meer lengte (en warmte) geven over de heupen. Het rijglijf bestaat uit drie lagen: de buitenlaag van (dus hergebruikte) stof, een tussenlaag van wolvlies en een voering van ongebleekte katoen. De verticale tunnels voor baleinen zijn door alle lagen stof gestikt maar niet gevuld - in wezen is het rijglijf gequilt. Alleen bij de vetersluiting voor en bij de rug zijn baleinen aangebracht voor extra duurzaamheid. De nestelgaatjes zijn verstevigd met naald en draad. Het rijglijf is aan de randen afgewerkt met band.

TUSSENGOED

MUTS

MET ONTELBARE HAARPRODUCTEN IN SUPERMARKT EN DROGISTERIJ ZOU HET VOOR DE LAATKAPITALISTISCHE CONSUMENT ONVOORSTELBAAR ZIJN GEWEEST DAT MENSEN OP ZAANKOGERLAND, WAAR HAARPRODUCTEN SLECHTS VERKRIJGBAAR ZIJN IN UTOPIA, FANTASIA, LUILEKKERLAND EN DROOMLAND, MUTSEN DRAGEN OM HUN HAAR OFWEL TE VERBERGEN (VETTIGE LOKKEN, KALE PLEKKEN, GRIJS) OFWEL TE BESCHERMEN TEGEN 'SCHADELIJKE INVLOEDEN VAN BUITENAF', ZOALS ZONLICHT, ZURE REGEN EN ROOK VAN HET HAARDVUUR. OOK BIEDT DE MUTS, IN TIJDEN WAAR CENTRALE VERWARMING EVENEENS NIET BESTAAT, DE BROODNODIGE EXTRA WARMTE. DE MUTS IS EEN MUST.

Algemene constructiemethode

De basismuts van Zaankogerland is gemaakt van twee rechthoekige lapjes stof die aan de vooronderkant (kaaklijn) en bovenachterkant (schedeldak) in een ronde lijn zijn geknipt. De lapjes worden langs de bovenkant van hoek tot hoek aan elkaar genaaid zodat de naad midden over het hoofd loopt. In de nek wordt een trekkoordje bevestigd om de stof aan te halen, zodat die strak om het hoofd komt te zitten. Langs de rand die nog ongestikt is, rondom het gezicht, wordt een sierkantje of zoompje genaaid. Voilà: de muts (of hul) in een notendop.

Zijflappen of 'wieken', wereldberoemd in Volendam, zijn lange sierstroken aan de vooronderkant die worden teruggevouwen boven de oren. In Volendam zijn de mutsen, inclusief wieken, zo flink gesteven dat die wijd uitstaan. Op Zaankogerland worden extra lange wieken ongesteven gebruikt als 'ingebouwde mondkap' door - indien nodig - de flappen niet terug over de oren maar juist naar voren over neus en mond te vouwen. Een variatie op deze basismuts is de middeleeuwse 'coif' (van 'coiffure', 'kapsel', maar dan in textiel). De coif is een rechthoekige lap die dubbelgevouwen aan de bovenkant deels wordt vastgestikt. Op het topje wordt een tunneltje genaaid, met een trekkoord dat de muts in model trekt. Ook bij deze muts zit in de nek een trekkoordje, maar dan langer, zodat het over het hoofd kan worden gewikkeld.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- PLANTENVERF

Wie het haar kort draagt zal zonder problemen een muts of coif kunnen opzetten. Mensen met lang haar hebben soms een grotere muts nodig waarin ruimte is voor een knot of vlecht. In Zaankogerland wordt het lange haar in een knot in de nek gedragen. De trekkoorden van de muts en coif worden vervolgens om de knot vastgebonden.

Afbeeldingen: muts met sierkant, ondermuts van wolvilt, coif van plukjes testwol met diverse plantenverf, coif van versleten japon, ondermuts geverfd met blauw pigment afgeevende bacteriën, gewatteerde en gequiltte coif met ingebouwde mondkap.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- LASERCUTTER
- 3D-PRINTER
- KRISTALLEN
- VISLEER

TUSSENGOED

KAP MET NAALD EN BOEKEN

DE 'KAP' OF HOOFDTOOI IS IN DE STREEKDRACHTEN EEN VAN DE MEEST KENMERKENDE EN MEEST HERKENBARE ONDERDELEN, VAAK GEMAAKT VAN DURE KANT, KRIEGELIG HAAKWERK OF FIJNE KATOEN/LINNEN. IN DE MEESTE DRACHTEN WORDT DE GESTEVEN EN GEPLOOIDE KAP GEDRAGEN MET HOOFDIJZERS VAN GOUD, ZILVER OF KOPER, BOEKEN (SIERADEN AAN DE ZIJKANT VAN HET HOOFD) EN ZIJNAALDEN. IN DE ZAA NSTREEK WORDT DE KAP AANGEVULD MET EEN TYPERENDE VOORHOOFDSNAALD DIE (HET WOORD ZEGT HET AL) OVER HET VOORHOOFD WORDT GEDRAGEN. DEZE TRADITIONELE NAALD EN OOK DE BOEKEN ZIJN SIERLIJK GESMEED EN MEESTAL RIJKELIJK BEZET MET EDELSTENEN.

Maar op het pionierseiland van Zaankogerland is daar helemaal geen geld voor, evenmin bestaat er een infrastructuur van juweliers en edelsmeden. Van alle hoofdsieraden zijn daarom alleen de Zaanse naald en boeken overgebleven, die met veel aandacht, zorg en geduld worden gemaakt van materialen die er wél zijn, zoals zelfgemaakte kristallen, schapenwol en visleer. Of van goedkope pailletten uit de feestwinkel, die vóór de watersnoodrampen nog op menig zolder lagen te verstoffen in de oorspronkelijke verpakking, maar die na de overstromingen ineens zeldzaam en waardevol waren. De kap van Zaankogerland bestaat uit een hoofdband (een soort bandana die nauwsluitend om het hoofd wordt gedragen en het haar weghoudt uit het gezicht), een gedecoreerde ondermuts, een ongesteven kap van kant (tweedehands of uit de lasercutter) met brede sierranden, een naald en boeken. De naald wordt gemaakt van textiel met een rand van ijzerdraad om de naald in vorm te brengen. De complete kap wordt elke dag gedragen, soms over de muts. Kristallen kunnen in de keuken worden gekweekt door een oplossing te maken van het mineraal aluin, een huis-, tuin- en keukenmiddel voor allerlei doeleinden (van het ontsmetten van wondjes en het tegengaan van transpiratie tot het blauw kleuren van hortensia's in de tuin). Aluin is

verkrijgbaar bij de drogist. Als de aluin is opgelost in heet water wordt een stukje stof in de vloeistof gehangen zonder dat dit de randen van de pot raakt. Er groeien dan kristallen aan op de stof, die kunnen worden verwerkt in de voorhoofdsnaald. Visleer kan worden gemaakt van alle vissen die worden gegeten, zoals scholletjes, zalm en kabeljauw. De vellen worden een paar weken gelooid in een 50/50 mengsel van urine en water en aan de lucht gedroogd. Vervolgens wordt het leer weer vochtig gemaakt en in de gewenste vorm van de boeken geplooid. De 3D-printer is een prima hulpmiddel voor het maken van kleine objecten zoals boeken.

De bruidskap

Deze kap is gemaakt van tweedehands katoenen kant met een linnen ondermuts. De voorhoofdsnaald heeft aluinkristallen op een ondergrond van kant. De zeegroene boeken zijn gemaakt van plastic pailletten die aan het begin van de 21ste eeuw voor een habbekrats werden verkocht in de feest- of hobbywinkel.

De winterkap

Deze kap is gemaakt van de zwarte kant van een vintage 'jaren vijftig' japon, ooit gevonden op de vlooiemarkt van het Amsterdamse Waterlooplein. De voorhoofdsnaald is van dezelfde kant met aangegroeide aluinkristallen. De boeken zijn gemaakt van geknipte schapenwol, die losjes in strengen zijn getwijnd en daarna tot pompon verwerkt.

De zomerkap

Deze kap is gemaakt van fijne witte katoen die in de lasercutter is versneden tot een parametrische kant. De katoenen ondermuts heeft een oranje 'tjgerprint', gemaakt met een papieren sjabloon en verf. De boeken komen uit de 3D-printer. De naald is geverfd in een verloop van oranje naar wit. Daarna zijn er aluinkristallen op gekweekt.

De herfst- en lentekap

Deze kap is net als de zomerkap gemaakt van fijne witte katoen die in de lasercutter is versneden tot een parametrische kant. De katoenen ondermuts heeft een gesjabloneerd blauw dessin van watergolven. De blauw- en koperkleurige naald is gemaakt van plastic pailletten. De boeken zijn gemaakt van visleer (scholletjes).

TUSSENGOED

BEULING

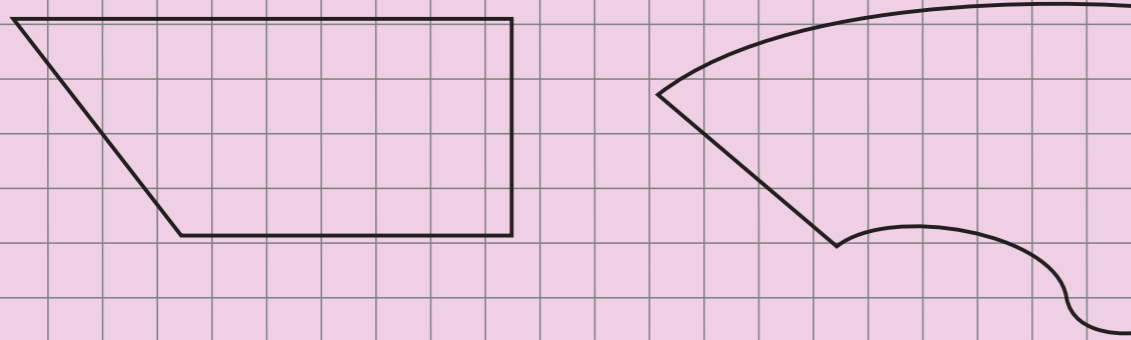
EEN BEULING IS EEN OPGEVULDE ROL DIE OVER DE HEUPEN OF BOVEN DE BILLEN WORDT GEDRAGEN OM MEER VORM EN VOLUME TE GEVEN AAN ROKKEN EN BROEKEN.

Op Zaankogerland heeft de beuling een tweede praktische functie: het wordt gedragen ter bescherming van de verdrinkingsdood. Zaankogelanders die te water raken kunnen blijven drijven op hun beuling. Het model van de beuling op Zaankogerland heeft daarom een hoog symbolische waarde, met verwijzingen naar het reddingsvest, de zwemband en de drijflijn.

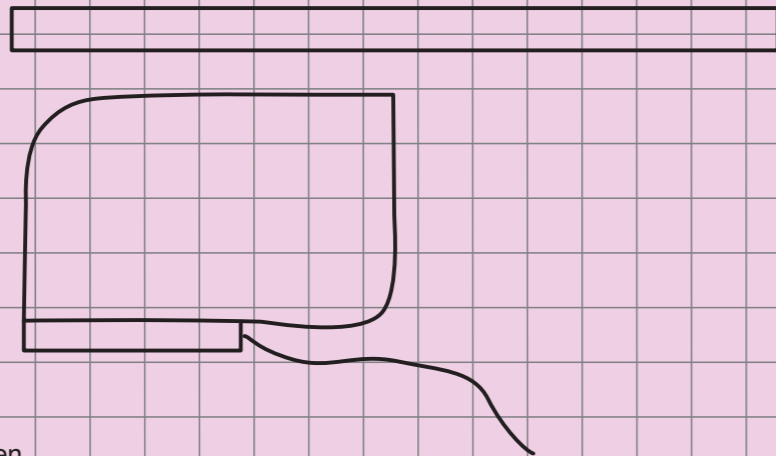
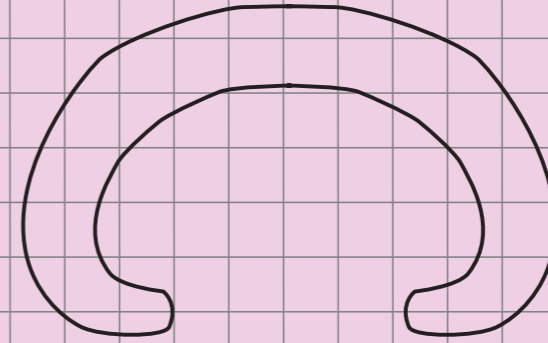
De beuling of heuprol (of 'cul de Paris', of 'valse stuit', of 'kontkussen') is een oud kledingstuk dat vanaf de 16de eeuw tot laat in de 19de eeuw werd gedragen om een modieus silhouet te creëren. In die eeuwen waren de beulingen gevuld met kurk, wol, papier of hooi. De beulingen van Zaankogerland zijn gevuld met schuimrubber dat blijft drijven op water. De buitenkant is gemaakt van fluorescerende, waterafstotende en niet-afbreekbare regenstof die speciaal voor beulingen door de eilanders worden ingekocht. In het ergste geval kan het stoffelijk overschot van een vermiste drenkeling ooit worden gevonden dankzij de feloranje kleur. De beuling wordt over het ondergoed gedragen, maar onder het overgoed - behalve als de Zaankogelander ergens naartoe gaat in een boot. Dan wordt de beuling tijdelijk om de nek geslagen.

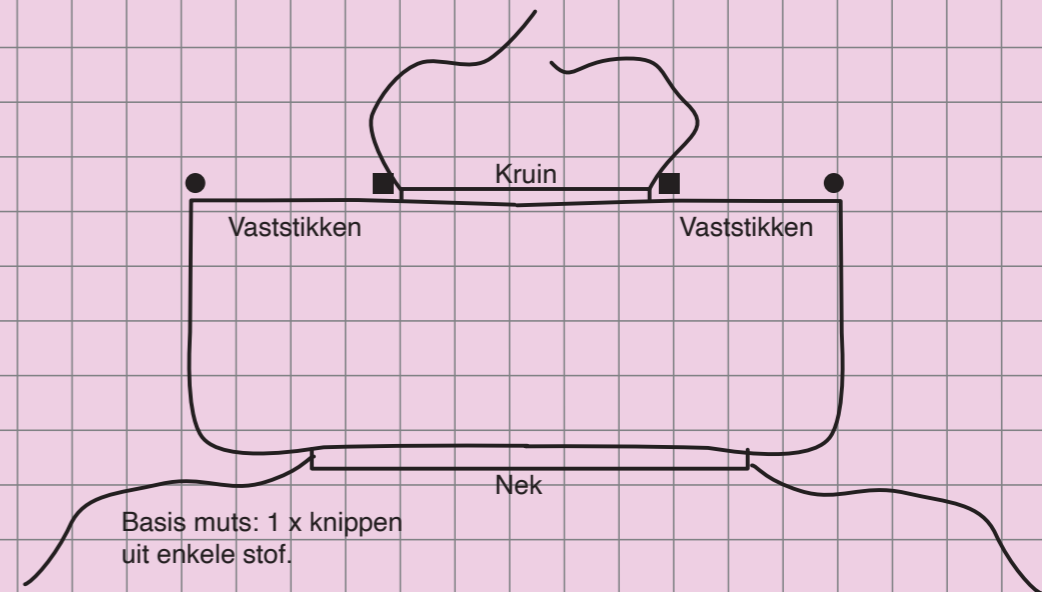
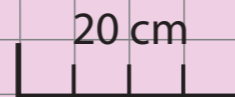
Basis rijglif: 2 x knippen
uit meerdere lagen stof.

Basis beuling: 2 x knippen
uit enkele stof.

Basis kap: 2 x knippen
uit enkele stof.
Strook 1 x knippen
uit enkele stof.

Basis muts: 1 x knippen
uit enkele stof.

Vouw de stof dubbel en naai de
bovenkant vast van rondje naar
vierkantje.

TECHNIEKEN

NA DE ERGST DENKBARE OVERSTROMING ZIJN OVERLEVERS OP HET WADDENEILAND ZAANKOGERLAND AANGEWEEZEN OP HET ZELF MAKEN VAN KLEDING. TEXTIEL EN FOURNITUREN ZIJN SCHAARS EN DE KLEDING MOET EXTRA LANG MEEGAAN OMDAT ER NIET EENVOUDIG VERVANGING VOOR KAN WORDEN GEVONDEN. WELKE TECHNIEKEN ZIJN DAN MINIMAAL NOODZAKELIJK?

DE OUDSTE NAALD DIE IS OPGEGRAVEN DOOR ARCHEOLOGEN IS ONGEVEER 50.000 JAAR OUD. ZE IS GEMAAKT VAN VOGELBOT, BIJNA ZEVEN CENTIMETER LANG EN ZO STEVIG DAT ZE NOG STEEDS GEBRUIKT ZOU KUNNEN WORDEN.

Maar naaien met naald en draad is een technologie die zeker veel eerder werd ontwikkeld, bijvoorbeeld door de Neanderthalers, die bijna een half miljoen jaar in Eurazië woonden en zich moesten beschermen tegen de kou van opeenvolgende ijstijden. Dat gaat beter met nauwsluitende (genaaide) kleding dan met omgeslagen huiden. Opgegraven vezels bewijzen inderdaad dat Neanderthalers garens sponnen én kleurden. Dit bewijst dat zij in ieder geval de materialen hadden om lappen aan elkaar te maken en dat zij esthetiek belangrijk vonden.

Bij gebrek aan verder archeologisch bewijs is de prehistorie omgedoopt tot 'steentijd', naar de stenen schrapers en pijlpunten die de tand des tijds wél hebben doorstaan. Maar zou 'draadtijd' niet beter zijn? Deugdelijke kleding is belangrijker voor overleven dan vlees en vechten.

Sinds de opkomst van het massaconsumentisme is naaien in het Westen volledig uitbesteed aan lagelonenlanden. Er zijn inmiddels drie tot vier generaties die geen idee hebben hoe een kledingstuk in elkaar wordt gezet. Dit is verloren kennis. Iedereen zou op zijn minst moeten weten hoe twee lappen bij elkaar kunnen worden gehouden door een eenvoudige rijgsteek. Handleidingen zijn online te vinden.

PATRONEN

EEN PATROON IS EEN SYSTEEM VAN VORMEN DIE VAN 2D-STOFFEN EEN 3D-VORM MAKEN DIE HET LICHAAM OMSLUIT.

Millennialang waren er geen patronen. Kledingmakers en naaisters namen lichaamsmaten op en vertaalden die naar modellen die zij kenden uit de overlevering. Afgezien van aparte ambachtlieden voor rijglijven, die in het belang van draagcomfort architectonische precisie vergden, werkten maaksters met rechte lappen die zij modelleerden door plooiën, ingezette garen en couponaden. Omdat stof schaars en duur was, lieten de maaksters deze zo veel mogelijk intact, zodat de stof altijd hergebruikt kon worden.

Sinds de negentiende eeuw, toen het textielaanbod door stoomweverijen erg goedkoop werd, creëerden speciaal voor dit doel gelanceerde 'huishoudtijdschriften' een grote vraag naar zelfmaakpatronen voor de modebeluste vrouw. Vanaf toen werden maten gestandaardiseerd, patronen vercommercialiseerd en knipten maaksters steeds vaker in stoffen om het patroon te volgen, die steeds vaker door beroepsontwerpers werden bepaald. De industrie ontwikkelde parametrische patronen die het lopende-bandwerk vergemakkelijkten, maar die ook zo ingewikkeld waren dat maaksters liever kleding kochten dan maakten.

Eigentijdse zelfmaakpatronen vergen bijna wiskundige expertise. Patroontekensystemen zoals Lutterloh en Rundschau vergen zelfs een opleiding. Dit maakt kledingmaken onnodig ingewikkeld en ontmoedigend. Naaien is geen sterrenkunde: een rok of (kimono)jas kan nog steeds eenvoudig worden gemaakt van rechte lappen die slim gevouwen, geplooid en aan elkaar worden genaaid.

TECHNIEKEN

NUL AFVAL

DE MODE-INDUSTRIE IS ÉÉN VAN DE MEEST VERSPILLENDE EN VERVUILENDSTE TER WERELD. ZE VEROORZAAKT JAARLIJKS MEER UITSTOOT VAN BROEIKASGASSEN DAN DE TOTALE LUCHTVAART EN ZEEVAART BIJ ELKAAR.

Omgerekend had in 2017 elke EU-inwoner een ecologische voetafdruk van 654 kg co2-uitstoot per persoon op basis van gekochte kleding alleen. De EU is in maart 2020 een even ambitieus als noodzakelijk actieplan gestart om de wereldeconomie vóór 2050 te verduurzamen en zoveel mogelijk co2-, gif- en afvalvrij te maken, met speciale aandacht voor het in versneld tempo aanpakken van de mode-industrie door gestimuleerde krimp, verplicht apart inzamelen vanaf 2025 en innovatieve circulaire productieprocessen. Dat is geen overbodige maatregel: 87% van alle kleding belandt op de vuilnisbelt, niet alleen omdat consumenten te veel weggoien maar ook omdat de kleding is gemaakt van niet-afbreekbare en niet-herbruikbare kunstmatige vezels die bij recycling giftige chemicaliën afgeven. Een derde van al het microplastic dat de biosfeer aantast is afkomstig uit kleding. Kledingstukken die 'nul afval' hebben zijn gemaakt van rechte stukken stof, waarbij alle stof wordt gebruikt. Stukjes die toch uit zijn geknipt worden aan elkaar genaaid en gebruikt voor onderdelen van het kledingstuk. Restjes worden bewaard, soms in het kledingstuk zelf, bijvoorbeeld verstopt in een 'valse zoom', om in een later stadium reparaties te kunnen uitvoeren bij gaten en doorgesleten plekken.

PLOOIEN

DE TECHNIJK VAN PLOOIEN IS NIET MOEILIK: STOF VOUWEN, PERSEN EN DAN EVENTUEEL VASTZETTEN. TOCH WAS PLOOIEN VROEGER EEN LUXE VOOR DE ALLERRIJKSTEN, VOORAL ALS HET NA DE WAS OPNIEUW MOEST.

Van het oude Egypte is bekend dat koninginnen plisségewaden droegen van fijn gebleekt linnen. Uit de graftombe van Toetanchamon werd zelfs een grote collectie lendendoeken (onderbroeken) opgediept met vierkante plooiën erin, horizontaal en verticaal gevouwen. In de zestiende en zeventiende eeuwen was een geplooiide kanten kraag het toppunt van vorstelijkheid, hoewel ook heel populair onder de steenrijke burgerij van het Amsterdam uit de 17de eeuw. Deze kragen werden besteld bij Hollandse meesterplisseurs van wereldfaam en plooi voor plooi vastgelegd door portretschilders wiens werk nu in het Rijksmuseum hangt. In de eigentijdse haute couture en het moderne kostuumdesign is plooiën nog steeds een proeve van artistiek vernuft en ambachtelijke kunde.

Plooiën is tevens een kenmerk van vrijwel alle Nederlandse streekdrachten, vooral voor mutsen, schorten en rokken. Niet alle dragers van de streekdrachten waren even bemiddeld, maar de meesten hadden toch wel een 'gevouwen doek onder de kont' liggen – een plooirok of -schort dat in gevouwen toestand onder het bedmatras lag zodat gewicht en lichaamswarmte hun werk konden doen. Een 'keutel parsie', zeiden de Zaankanters. De 'witte bruid van Marken', die trouwt voor de burgerlijke stand, draagt een familieplooienschort dat er na vele generaties uitziet als origami.

RIMPELEN & SMOKKEN

SMOKKEN IS EEN BORDUURTECHNIEK WAARBIJ EEN GROTE LENGTE STRAK SAMENGEPLOOIDE OF SAMENGERIMPELDE KATOEN, LINNEN OF ZIJDE MET VERSPRINGENDE STEEKJES VAN PLOOI NAAR PLOOI WORDT SAMENGENAaid. DEZE BEWERKTE STOF IS NU REKBAAR.

Voor het olietijdperk waren er geen rekbaar stoffen of elastiek (lycra, bijvoorbeeld, is een synthetisch polyurethaan). Rubber (eerst gewonnen uit de rubberboom, daarna kunstmatig gemaakt van aardolie) werd pas vanaf de 19de eeuw toegepast in kledingsluitingen van handschoenen en slobkousen. Toch waren er voor de uitvinding van rubber en elastiek wel degelijk kledingstukken die op bepaalde plekken rekbaar waren, zoals rondom de hals en manchetten. Dit effect werd bereikt met smokken, een rimpel- en borduurtechniek.

Smokken en rimpelen zijn 'textielmanipulerende technieken' die kunnen worden ingezet als er schaarste is aan 'hang- en sluitwerk' als haken en ogen, knopen, ritsen of klittenband. De technieken zijn wel tijdrovend. Voor het rimpelen worden bij voorkeur rijgsteken gebruikt (waarvan de draad makkelijk door de stof te trekken is) en dit betekent dat de lengte stof met de hand moet worden doorgereggen.

Het gestreepte Volendammer schort of boezel is aan de bovenkant, vlak onder de tailleband, strak gerimpeld en in doorlopend patroon gesminkt met borduursteken.

STIJVEN

STIJVEN IS HET TOEVOEGEN VAN EEN VERDIKKINGSMIDDEL AAN DE STOF, WAARDOOR DE STOF STEVIGER EN GLADDER WORDT. DE STOF WORDT OOK MINDER SNEL VUIL OMDAT GESTEVEN VEZELS MINDER VOCHT EN VET OPNEMEN.

Vanwege dit beschermende laagje is stijven een vorm van duurzaamheid: textiel gaat langer mee als ze is gesteven. De slijtage van dragen wordt verminderd en omdat er minder vaak gewassen hoeft te worden, is er ook minder slijtage door wassen. Archeologisch onderzoek wijst uit dat al in de oudheid textiel werd gesteven. Nog steeds is het geen gek idee om lakens, tafelkleden en witte kleding te stijven om vies worden en slijtage tegen te gaan. Dit kan al door een beetje stijfpoeder toe te voegen aan het laatste spoelprogramma van de wasmachine.

Stijfpoeder wordt gemaakt van koolhydraatrijke planten (tarwe, mais, rijst, aardappel) en is 100% biologisch afbreekbaar. Het stijfpoeder wordt opgelost en gekookt in water, waarin de stof of het kledingstuk geheel wordt ondergedompeld. De stof wordt zonder uit-spoelen gedroogd en vervolgens op hoge temperatuur gestreken om de stijfpoeder aan de vezels te binden. De stof kan in een blijvende vorm worden gemoduleerd.

In het Holland van de middeleeuwen was de stijfpoederindustrie heel belangrijk. In de Zaanstreek staat de oudste stijfpoederfabriek van Europa (uit de 16de eeuw), die nog steeds dienst doet als zetmeelfabriek (thans Tate & Lyle). In de Hollandse streekdrachten zijn de meeste mutsen en hoofdkappen gesteven. Befaamd is de Spakenburgse kraplap die bijna als een plank over de schouders wordt gedragen.

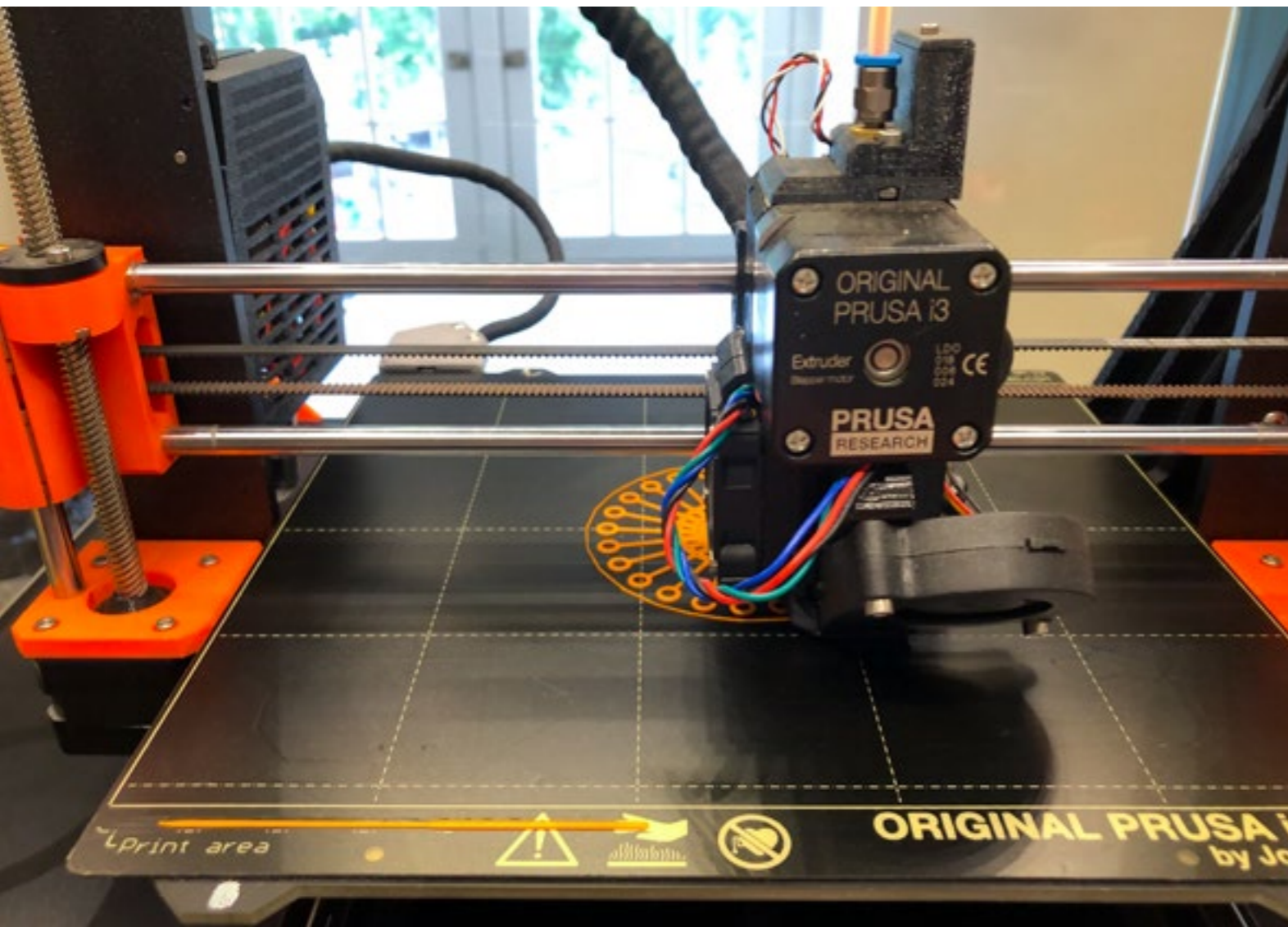
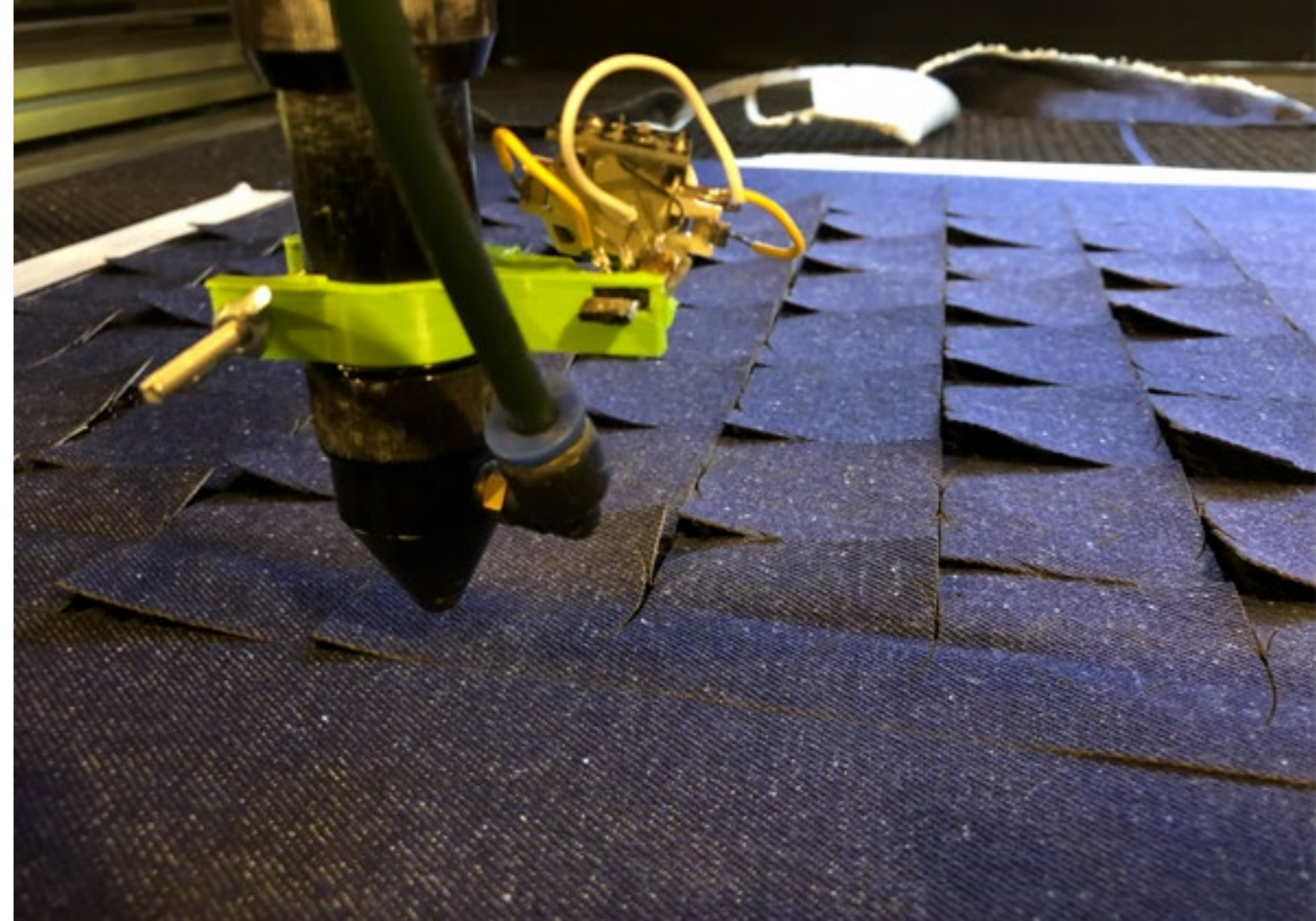
TECHNIEKEN

MODULAIR DESIGN EN DE LASERCUTTER

MODULAIR ONTWERP IN TEXTIEL GAAT OVER HET UITSNIJDEN VAN KLEINE STUKJES STOF MET DE LASERCUTTER, IN EEN VORM DIE HET MOGELIJK MAAKT DE KLEINE STUKJES SLIM AAN ELKAAR TE VERBINDEN ZODAT EEN 'WEEFSEL' VAN MODULES ONTSTAAT.

Op deze manier is het mogelijk om van restjes stof toch nog een grotere lap te maken waar bijvoorbeeld een patroon uit kan worden gehaald. Modulair ontwerp is als patchwork maar dan zonder de stukjes aan elkaar te naaien. Dakpannen zijn een voorbeeld van modulair ontwerp dat iedereen kent: de dakpannen zijn individueel zo ontworpen dat ze in elkaar grijpen en samen een weerbestendige laag vormen op het dak. Als een dakpan kapotgaat hoeft niet het hele dak te worden vervangen maar alleen de individuele pan.

Voor modulair ontwerp in textiel is een lasercutter handig, al kan iemand die tijd te veel heeft eventueel wel op de hand alle modules uitknippen en -snijden. De lasercutter werkt sneller en heel precies, waardoor de (digitaal ontworpen) modules perfect in elkaar grijpen. Met de lasercutter is het ook niet nodig om het patroon van de modules eerst over te brengen op het textiel: de lasercutter snijdt direct op de stof, aangestuurd door de computer. De lasercutter is hiermee een fantastische machine voor zowel de experimentele als de heel nauwkeurige thuismaakster.

3D PRINTEN

MET DE 3D-PRINTER KUNNEN KLEINE STEVIGE PLASTIC OBJECTEN WORDEN GEMAAKT, ZOALS KNOPEN EN ANDERE KLEDINGSLUITINGEN. OOK GESCHIKT VOOR SIERADEN, ZOALS DE 'BOEKEN' VAN DE TRADITIONELE HOLLANDS HOOFDKAP.

De bedoeling van een 3D-printer is om er drie dimensionale dingen mee te maken die zijn ontworpen met de computer. Het principe is 'opbouwend', net als bij een beeld dat wordt gemaakt van klei: de machine deponert laagjes gesmolten plastic (of ander materiaal) van beneden naar boven, aangestuurd door software, totdat het object compleet is opgebouwd.

Voor industrieel ontwerpers is de 3D-printer een handig hulpmiddel om een exact (perfect geschaald) prototype te maken van iets nieuws, zoals een vaas of een auto. Voor mensen die werken met textiel kan de 3D-printer 'hang- en sluitwerk' produceren. Ook kan er rechtstreeks worden geprint op textiel, waardoor er dessins ontstaan, een soort borduur- of kraalwerk van plastic op de stof.

Voor kostuumontwerpers is het een machine die ingewikkelde hoofdtooiën, maskers of onderdelen van harnassen kan maken.

In tijden van schaarste heeft het tegenwoordige 'hang- en sluitwerk' van gewone dagelijkse kleding geen vanzelfsprekende of oneindige voorraad. Ritsen en knopen kunnen niet op de hand worden gemaakt. Ook ijzeren nestelringen, bijvoorbeeld voor de vetersluiting van een korset, zijn niet zelf te maken. Hier biedt de 3D-printer uitkomst, voor handzame objecten in eenmalige of kleine oplages.

DRAAGBARE ELEKTRONICA

IN HET OLTIJDPERK KLOTST DE STROOM LETTERLIJK TEGEN DE PLINTEN, MET EEN GEMIDDELD VERBRUIK VAN 3500 KILOWATTUUR PER HUISHOUDEN PER JAAR. NA DE INEENSTORTING VAN DE FOSSIELE BRANDSTOFFENINDUSTRIE IS ELEKTRICITEIT SCHAARS EN WORDT SLECHTS MONDJESMAAT EN DOELGERICHT GEBRUIKT.

Draagbare elektronica is dan een alternatief. Feestverlichting, bijvoorbeeld, hoeft niet een complete zaal op te luisteren maar kan alleen de bruid decoreren. Draagbare elektronica is vrij eenvoudig te integreren, met opgeborduurde lampjes die werken op een batterij. Het kan ook iets ingewikkelder, met minichips waar code op kan worden gezet zodat de lampjes kunnen worden geprogrammeerd. Een volgende stap is het gebruik van sensoren met de minichip, zodat draagbare elektronica zelfs interactief is. Voorbeelden zijn de chip 'ATtiny' van Adafruit (www.adafruit.com) en de mini-boards van Arduino (www.arduino.cc).

Wanneer de tijd van nieuwe stilte en nieuwe duisternis aanbreekt, als miljoenen machines, voertuigen, huishoudelijke apparaten, hi-fi-installaties en beeldschermen ongebruikt staan weg te stoffen wegens gebrek aan 'juice' (elektriciteit), is elk lampje dat de donkerte verlicht een helder stralende ster dat eraan herinnert hoe te veel van het goede uiteindelijk kan leiden tot te veel van weinig.

HERGEBRUIK

HET IDEE VAN DE 'CIRCULAIRE ECONOMIE' IS ONDER ANDERE GEWORTELD IN RADICAAL HERGEBRUIK VAN SPULLEN DIE VERSLETEN ZIJN. OUDE MATERIALEN ZIJN DAN GRONDSTOFFEN VOOR NIEUWE PRODUCTEN. OP HUISHOUDENNIVEAU HEET VAN IETS OUDS IETS NIEUWS MAKEN 'UPCYCLING'.

Wat kleding betreft is dit geen nieuw idee maar juist een heel, heel oud idee dat met de komst van de wegwerpmoeders in de jaren zeventig tijdelijk bij het grofvuil is gezet. Hergebruik van textiel en kleding is letterlijk zo oud als de wereld. Textiel is namelijk, ook mét machines en de lopende band, tijdrovend en kostbaar om te produceren – net als rundvlees, eigenlijk. Vezels moeten worden gewonnen of gemaakt, de vezels moeten tot garens worden gesponnen, de garens moeten worden geweven tot stoffen, de stoffen moeten worden verwerkt tot kleding, en tot op de dag van vandaag wordt elke naad nog steeds door mensenhanden in elkaar gestikt (en niet door robots, zoals in de autoindustrie). Het is eigenlijk onvoorstelbaar dat mensen zo onachtzaam met textiel omgaan.

Beschadigde stof, bijvoorbeeld met water- of rookschade, lichtverkleuringen, schimmelvlekken en 'beestjesgaten' (mottenlarven die wol en zijde aanvreten) is nog steeds bruikbaar als materiaal voor kleding. Goed wassen en goed bedenken wat nog mogelijk is. Moderne kledingstukken (spijkerbroeken, jasjes) kunnen het beste helemaal uit elkaar worden gesloopt om te zien wat er van de stof kan worden gemaakt. En dat blijkt best veel te zijn.

TECHNIEKEN

PLANTENVERF

HET KLEUREN EN MET VERF DECOREREN VAN TEXTIEL IS EEN MEESTERAMBACHT DAT AL MILLENNIA IN PRAKTIJK WORDT GEBRACHT EN WAARVOOR HOOGWAARDIGE PLANT-, VEZEL- EN CHEMIEKENNIS NODIG IS.

Zoals de geneeskunde voor de komst van de synthetische wetenschappen bijna geheel afhankelijk was van plant- en kruidenkennis, zo was ook het verven van textiel een 'horticultuur' en werden er, naast geneeskrachtige planten, ook kleurplanten en -mossen gekweekt in de kloostertuinen en horti botanica. Niet alleen planten maar ook sommige dieren (torretjes, krabben) leverden een intens kleurresultaat. Voor de uitvinding van synthetische (mensgemaakte) kleuren in het midden van de 19de eeuw, waren sommige kleuren zelfs zo moeilijk te maken dat ze exclusief werden voorbehouden aan pausen en vorsten, op straffe van de dood. Purper was zo'n kleur. In het Leiden van de late middeleeuwen, waar het verven van stoffen een ware industrie was, controleerden de strenge staalmeesters met kleurstaffels of er sprake was van 'echt' rood of zwart, en zo niet dan zouden de kleurwerkers het weten.

Het kleuren van natuurlijke vezels (linnen, wol, zijde) vereist hooggespecialiseerde kennis. Welke planten en wortels leveren welke kleur, moet de kleur worden geëxtraheerd door koken, weken of fermenteren (indigo), welke mineralen kunnen als 'beits' het verfproces ondersteunen voor kleurvariaties en lichtechtheid?

En toch is kleuren niet heel moeilijk en thuis prima te doen aan het keukenaanrecht. (Hoewel het vanwege eventuele gifstoffen de aanbeveling verdient om hiervoor aparte potten en pannen te gebruiken.) Groentes en fruit met een felle kleur bevatten kleurstoffen waarmee textiel kan worden gekleurd (rode kool, uien-schillen, avocado-pitten, bramen en blauwe bessen). Zwarte bonen geven een prachtige diepe kleur blauw als ze op de juiste manier worden geweekt. In de berm groeien 's zomers heel wat gewassen waarmee kan worden gekleurd, zoals boerenwormkruid – de gele bloemkoppjes geven een felle kleur geel.

In de textielindustrie wordt uitsluitend nog gebruikgemaakt van synthetische kleurstoffen, die soms met het afvalwater in rivieren wordt gedumpt. Iedereen heeft vast eens een plaatje gezien van een onnatuurlijk oranje, gele of blauwe rivier in een Aziatisch lagelonenland. Wat toch vreemd is, want voor fast-fashion-kleding die na een maand al wordt weggegooid is kleurechtheid helemaal geen vereiste. Natuurlijke verf is voor de thuismaakster een snelle en goedkope manier om kleding te kleuren. Nadeel is dat natuurlijke verf snel, soms al na een jaar, kan verschieten en verbleken. Hoewel, nadeel? Is dit werkelijk een probleem? Natuurlijk niet. Dit geeft juist de mogelijkheid om het kledingstuk opnieuw te verven, misschien in een andere kleur of met een ander dessin. En het is een extra argument om zuinig met kleding om te gaan, het niet te vaak te wassen en het netjes op te bergen in een donkere en droge kast of kist.

TECHNIEKEN

HUISGEMAAKTE SITS

SITS, OF IN HET ENGELS CHINTZ, IS EEN HANDBESCHILDERDE GEBLOEMDE STOF – KATOEN EN HEEL SOMS ZIJDE – DIE IN DE 17DE EN 18DE EEUW EEN WARE MODERAGE WAS IN EUROPA EN MET NAME NEDERLAND.

De meerkleurige stof met complexe bloemranken en sierlijke diermotieven werd ontwikkeld in zuidelijk Indië, waar de kunst van het verven met beitsen en plantaardige kleurstoffen tot een ware kunst was verheven. Ze was eigenlijk de eerste draagbare meerkleurenprint ter wereld.

De exclusieve stoffen van lichte katoen, destijds een novum in Europa, werden meegenomen door scheepskapiteins van de Vereenigde Oostindische Compagnie, die in India sowieso tussenstops maakten op weg naar de oostelijke koloniën of op weg terug naar Holland.

Omdat de stoffen zo exclusief waren, kon de VOC de vraag niet bijbenen. Derhalve werd de eerste Nederlandse sitsdrukkerij opgericht in Amersfoort. Later ontstond een bloeiende sector met meer dan 30 sitsdrukkerijen alleen al in Amsterdam. De Nederlandse sitsen werden veelal gemaakt met printblokken in plaats van met pentekeningen uit de vrije hand, zoals in India gebruikelijk was.

Sits maken is een bewerkelijk meerstappenproces waarbij de stof in etappes wordt voorbereid, ingetekend, gekleurd en beschilderd, gebatikt, gebleekt en weer bijgekleurd.

Een traditionele handbeschilderde sits vergt diverse verfbaden, spoelbaden, droog-, bleek- en beitsprocessen en een uiteindelijke afwerking met hete strijkrollers, waardoor een beschermend glanslaagje over de stof wordt gecreëerd. Antieke sitsen kleding in museumcollecties hebben dit glanslaagje soms nog, wat betekent dat het kledingstuk – ondanks zichtbare slijtageplekken – nooit is gewassen.

In principe moet het mogelijk zijn om zelf een sits te maken. De stappen, hoewel ingewikkeld, zijn op zichzelf niet moeilijk. Een poging tot 'homemade' kan echter stranden in gebrek aan infrastructuur (bleekvelden waar het textiel dagen in de brandende zon kan liggen zonder te worden gestolen of beschadigd; hete strijkrollers) en beschikbare ingrediënten of recepten (buffelmelk; pasta van rijstepap).

In de streekdrachten, met name die uit de Zaanstreek en van Hindeloopen, is sits tot op de dag van vandaag een populaire stof. Zaanse kassekiens (schootjakken) en de typische Hindeloopen 'wentkes' (opvallende lange mantels) zijn gemaakt van sits.

Tegenwoordig zijn er nog een aantal Nederlandse textielbedrijven die mooie reproducties van oorspronkelijke sitsen verkopen, zoals Dutch Fabric, l'Arbe de Vie, Petra Prins en Den Haan & Wagenmakers. Sitsimporteur Nathalie Cassee heeft in 2020 in Amersfoort een ambachtelijke katoendrukkerij geopend voor het zelf maken van geblokprinte katoen.

WIE ZIJN HAND ERVOOR IN HET VUUR WIL STEKEN, KAN HET MAKKELIJK BEWEREN: 99,9% VAN DE NEDERLANDERS ZAL NIET WETEN (OF GELOVEN) DAT VAN DE OVERGEBLEVEN VELLEN ZALM OF SCHOL PRACHTIG LEER KAN WORDEN GEMAAKT. 'GAAT DAT DAN NIET STINKEN?' EVENTJES WEL MAAR NA EEN PAAR KEER GEBRUIK IS DE VISGEUR WEG.

Visleer kan worden geloooid in een ruim 50/50 mengsel water en urine (gewoon opvangen en bewaren in een gesloten jerrycan tot 15 liter is gespaard). Voordat de visvellen voor ongeveer een maand in dit looibad verblijven, moeten ze worden ontdaan van al het aanhangende weefsel. Dit kan worden gedaan door met een lepel de vellen goed uit te schrapen. De looiende vellen worden elke dag even omgeroerd. Het looibad gaat niet vies ruiken, tenzij de vloeistof is bedorven door vieze roerlepels. Dan alles weggooien en opnieuw beginnen. Nadat de vellen zijn geloooid worden ze gewassen met afwasmiddel (de alkaline vloeistof fixeert het leer) en dan aan de lucht gedroogd. Ze zullen wel krimpen en verschrompelen. Wie een strakke gladde vis huid wil moet deze dus voor het drogen opspannen.

Visleer is een bijzonder materiaal, al lijkt het uitsluitend in beeld te komen als er grote schaarste heerst. Bijvoorbeeld tijdens de Tweede Wereldoorlog, toen damesbladen Margriet en Libelle visleer van harte aanbevelen voor regenkapjes en handschoenen.

KRISTALLEN

GEEN GELD VOOR BLING? DAN KWEKE MEN DIE TOCH GEWOON ZELVE IN DE GEMOEDELIJKHEID VAN DE EIGEN KEUKEN? KRISTALLEN ZIJN MAKKELIJK TE MAKEN VAN SUIKER, KEUKENZOUT OF ALUIN EN GEVEN IN COMBINATIE MET TEXTIEL EEN FANTASTISCH LUXE EFFECT.

Edelstenen en edelmetalen dragen niet voor niets de naam 'edel': de materialen zijn zeldzaam, moeilijk te winnen en daarom duur en letterlijk omhangen met exclusiviteit en status. De 'gewone' vrouw heeft er minder toegang toe dan de rijke en adellijke. Echter: dit weerhield er de burgervrouwen in de Zaanstreek van de 18de eeuw niet van om zichzelf ruimhartig te behangen met goud, zilver en glinsterende edelstenen. Hoe protestants en 'sober' ook, een Zaanse vrouw droeg elke dag haar 'gouden kap' met oorijzer, zijboeken, zijnaalden en voorhoofdsnaald, vaak bezet met edelstenen, alsmede oorbellen, een dure 'bootjes'ketting (van ingelegde edelstenen), gouden broches en armbanden om elke pols.

Een 'armeluisvoorhoofdsnaald' die toch blinkt van kristal kan worden gemaakt door een stukje stof in een viscoze oplossing van aluin te hangen en dan te wachten tot de aluinkristallen aangroeien op de stof (kan een tot drie dagen duren). Daarna kan van de stof met kristallen een voorhoofdsnaald, decoratieve band of ander sieraad worden gemaakt.

TECHNIEKEN

PASPOP

OM KLEDING TE MAKEN DIE PERFECT PAST IS EEN PASPOP OP SCHAAL 1:1 EEN PRIMA, BIJNA ONMISBAAR HULPMIDDEL. MAAR HOE EEN PASPOP TE KRIJGEN DIE PRECIES GELIJK IS AAN HET LICHAAM?

Een paspop vergemakkelijkt veel 'naaihandelingen', zoals plooiën en het bepalen van coupenaden. Ideaal is een paspop die precies gelijk is aan het lichaam van de maakster. Geen lichaam is hetzelfde. Een 1:1 paspop duidt precies aan waar in dit specifieke geval de taille zit, hoe smal de rug en hoe zwaar de boezem is, dat er sprake is van een gekanteld bekken of niet, van ronde of juist vierkante schouders. Allemaal belangrijke ijkpunten voor het goed zitten van een kledingstuk. Het is daarom handig om zelf een paspop te maken. Eerst moet daarvoor het lichaam nauwkeurig worden opgemeten (assistentie vereist). Daarna zijn er twee snelle opties. 1. De maten kunnen worden ingevoerd in de gratis 'open source' software van Make Human (makehumancommunity.org). Op basis van het zo samengestelde computermodel kan een 1:1 lichaamsmodel/paspop worden uitgesneden met de lasercutter. 2. De maten kunnen worden doorgegeven aan het bedrijfje Bootstrap Fashion (bootstrapfashion.com) dat (tegen betaling maar niet duur) per email een naaipatroon aanlevert voor een precies lijkend mannequin. Een langzame optie is om een mal te maken met gipsverband of verhuistape. Omwikkel het lichaam met tape, knip de vorm los en vul op. Handleidingen staan op internet.

PASKOP

KAPPERS EN HAARSTYLISTEN ZULLEN ER ALTIJD ZIJN, ZOLANG DE MENSHEID HOOFDHAAR HEEFT. MAAR ZONDER EEN WERELDINDUSTRIE GEBASEERD OP FOSSIELE BRANDSTOFFEN EN MASSACONSUMPTIE ZAL HET GIGANTISCHE (ZEG MAAR GERUST: OVERWELDIGENDE) AANBOD VAN HAARPRODUCTEN (SHAMPOO'S, CONDITIONERS, CRÈMES, VERF, GELS, SPRAYS, KRULLERS, STRIJKIJZERS, SPELDEN, KLEM MEN, DIADEMEN EN ELASTIEKEN) EEN STUK MINDER ZIJN.

En iedereen weet hoe lastig het is om haar te verzorgen met water, zeep en azijn. Geen wonder dat mensen voor het tijdperk van de massaconsumptie mutsen, petten, hoeden, pruiken en kappen droegen. Niet alleen om het haar schoon te houden of vies haar te verbergen, maar ook om 'bad hair days' tot het minimum te beperken. Een paskop of pruikenkop is voor het maken van hullen en kappen wel zo handig: die geeft een indruk van de afmetingen van het hoofd en is tevens een 'platform' om op te werken. Een paskop van het eigen hoofd kan worden gemaakt door het hoofd in te (laten) scannen met een 3D-scanner en deze scan in te voeren in 3D-software. De scan kan dan netjes worden bewerkt en worden voorbereid voor het uitprinten met de 3D-printer of het uitsnijden met de digitale freesmachine of (in salamiplakjes) met de lasercutter. 3D-scanners zijn erg duur, dus het is beter om contact te zoeken met een 'makerspace', zoals in Amsterdam het fablab van Waag aan de Nieuwmarkt, waar een 3D-scanner gratis of tegen een kleine vergoeding kan worden gebruikt.

OP ZAANKOGERLAND LEVEN MENSEN IN DRIJVENDE HUIZEN ZONDER CENTRALE VERWARMING EN AIRCO. LAAGJES OVERGOED WORDT BINNENSHUIS GEDRAGEN VOOR COMFORT EN WARMTE, WANT HET KÁN KLAM ZIJN OP HET WATER. ZAANKOGER OVERGOED IS DAARNAAST ONTWERPEN OM EXPRESSIE TE GEVEN AAN HET 'ZAANKOGERLANDER-ZIJN'. HET SILHOUET DOET DAAROM DENKEN AAN DE ZAANSE STREEKDRACHT UIT DE 18DE EEUW, MAAR KENT TOCH EIGENZINNIGE 21STE EEUWSE ELEMENTEN. ZO WORDEN ALLE KLEDINGSTUKKEN GEMAAKT VAN BESCHADIGDE EN GOEDKOPE TEXTIEL VANUIT EEN 'NUL AFVAL'-MENTALITEIT (DUS ZONDER VEEL RESTJES TEXTIEL OVER TE HOUDEN) EN ZIJN ALLE ONDERDELEN EENVOUDIG IN ELKAAR TE ZETTEN, ZELFS DOOR DE ONERVAREN NAAISTER (DUS ZONDER INGEWIKKELDE PATRONEN EN NAAITECHNIEKEN). OM DE KLEDING TE BESCHERMEN TEGEN VUIL EN VLEKKEN GRIJPEN DE ZAANKOGER VROUWEN TERUG OP HET WASBARE SCHORT DAT TEGEN EEN STOOTJE KAN, HOEWEL HET SCHORT TEGELIJKERTIJD EEN STERK SYMBOLISCHE WAARDE HEEFT.

- HERGEBRUIK
- PLANTENVERF
- HUISGEMAAKTE SITS
- NAAIEN
- PATRONEN

OVERGOED

KASSEKIEN

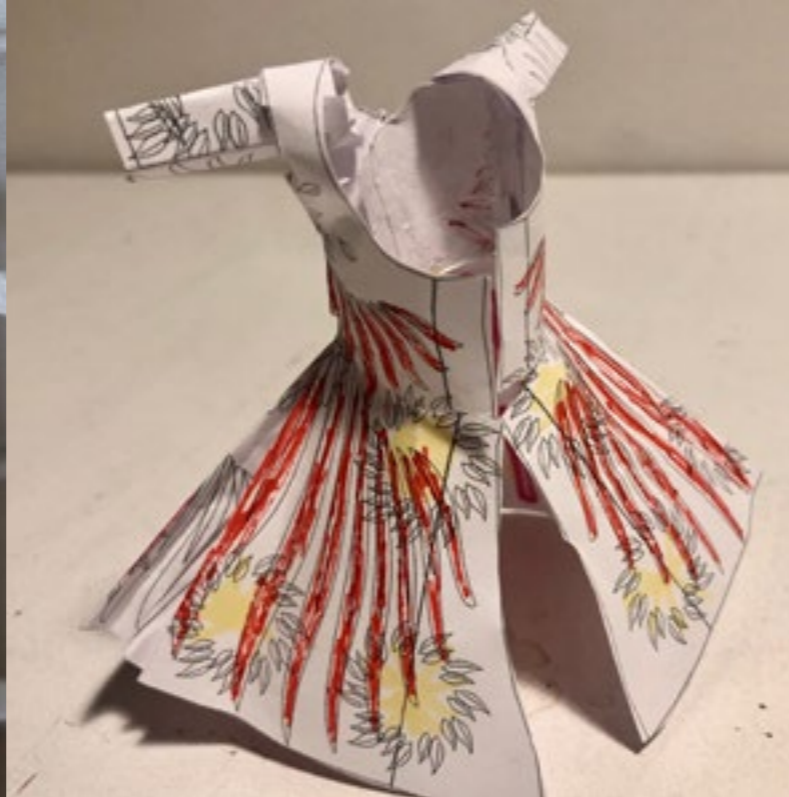
DE KASSEKIEN (OF 'JAK') WAS IN DE LATE 18DE EEUW DECENNIALANG IN ZWANG IN DE ZAAANSE STREEKDRACHT, ZOWEL IN KORTE UITVOERING (MET AANGEKNIPTE SCHOOT TOT OP DE BIPS) ALS IN LANGE (MET EEN SCHOOT TOT OP DE KNIEHOLTES). DE KASSEKIEN HAD DRIEKWART MOUWTJES EN WERD GEDRAGEN OP EEN BOVENROK (DE 'WAGD') VAN AFWIJKENDE STOF, MET EEN GERUIT OF GEBLOEMD SCHORT EROVER.

De kassekien is afgeleid van de modieuze 'casaquin' uit de burgerdracht, een los getailleerd jak met plooischoot dat begin 18de eeuw in heel Europa enthousiast werd gedragen in plaats van een japon. De Zaanse vrouwen liepen in wezen achter op elders heersende trends. Ook in stofkeuze, want de Zaanse kassekien werd bij voorkeur gemaakt van sits, een handbeschilderde Indiase katoen, die in de jaren tachtig van de achttiende eeuw helemaal niet meer *hot* en *happening* was, behalve dan in de Zaanstreek (alsmede in Hindeloopen). De Zaankoger jakken uit 2090 verwijzen naar de traditionele kassekiens uit de oorspronkelijke dracht, maar zijn gemaakt van goedkope stoffen en materialen (in plaats van luxueuze zijdes en handgeborduurde jacquard). De kassekiens vallen tot op de knie en zijn gevoerd met ongebleekte katoen. De halslijn is zeer diep uitgesneden zodat een deel van het rijglijf zichtbaar is. De Zaankoger kassekiens hebben een driekwart mouw: om stof te besparen en om slijtage te beperken (manchetten van een mouw die valt op de pols slijten sneller dan de zomen van een mouw die valt over de elleboog).

Algemene constructiemethode

De lange versie van de kassekien bestaat uit slechts een paar patroondelen: twee lange voorpanden die over de zijdes heen op de rug vallen, een smal rugpand dat in verband met de aangeknippte plooischoot een naad middenachter heeft, en ingezette mouwen. De kassekien heeft geen kraag of manchetten.

Alle lichaamspannen hebben een aangeknipte schoot of 'rok' in een halve cirkel. Als de beschikbare stof vóór het knippen niet breed genoeg is voor de complete patroondelen, wordt de schoot apart geknipt en met een extra zoom aan de panden genaaid. De kassekien wordt in elkaar gezet door de buitenstof en de voeringstof samen te rijgen en vervolgens als één laag te beschouwen. De panden worden aan elkaar genaaid: eerst de zijnaden, dan de rug middenachter, dan de schouders. Daarna worden de binnennaden open gestreken, aan weerszijden omgevouwen en vastgezoomd aan de voering zodat de stof niet gaat rafelen. De mouwen worden ingespeld door een assistent (huisgenoot) terwijl de draagster de kassekien-body aanheeft. Zo worden de mouwen nauwkeurig ingezet, passend bij de lichaamsvorm van de draagster. Ook bij de mouwen wordt na het stikken van de zoom de binnennaden open gestreken, omgevouwen en omgezoomd om rafelen te voorkomen. Eventuele overtollige stof wordt weggehaald of in de binnenzoom weggewerkt. De mouwen, hals, en onderkant worden gezoomd door de buitenstof over de voeringstof te vouwen en aan de voering vast te stikken. De kassekien heeft geen sluiting. Bij het dragen worden de voorpanden aan het korset vastgespeld. De kassekien wordt daarna dichtgemaakt door sierbanden over de borst en rondom de taille te spelden.

Zomerkassekien

Deze kassekien is gemaakt van huisgemaakte sits, een 'budget' doe-het-zelf-imitatie van dure ambachtelijk beschilderde stoffen uit India. De gewassen katoen is eerst gebeitst in een oplossing van galappel, waarna er een digitaal ontworpen patroon op is aangebracht met ijzernat (zwarte lijnen), meekrap en geelwortel (respectievelijk rood en geel van de

vlammen/bladeren). Het dessin is uitsluitend aangebracht op de uitgeknipte patroondelen voordat die in elkaar werden genaaid en niet op de volledige stof: dit bespaart tijd en moeite. Van de zomerkassekien werd eerst een papieren schaalmodel gemaakt om te kijken hoe het digitaal ontworpen dessin precies over de patroondelen viel.

Herfstkasekien

Hier is een misfabricaat donkerblauw fluweel gebruikt dat door de handel werd afgedankt. De katoenen voering is lichtblauw geverfd met rodekool in een sodaoplossing. De kasekien is aan de onderkant en bij de mouwen in horizontale schulplooiën gerold en vastgenaaid. Deze 'draperieën' maken de onderkant wat zwaarder, zodat de kasekien mooier valt. Rondom de hals is een tunneltje met trekkoord gestikt, zodat de kasekien van voren kan worden vastgestrikt. Aan het trekkoord zitten verzwaarde kleikralen met 'gitten' van zwart glasgruis.

SCHOOTJAKJE

DE ZAANKOGER JAKKEN UIT 2090 VERWIJZEN NAAR DE TRADITIONELE SCHOOTJAKKEN UIT DE OORSPRONKELIJKE ZANSE DRACHT, MAAR ZIJN GEMAAKT VAN GOEDKOPE STOFFEN EN MATERIALEN (IN PLAATS VAN LUXUEUZE ZIJDE, SITS OF HANDGEBORDUURDE JACQUARD). ZE WORDEN GEDRAGEN OP EEN ROK OF 'WAGD' VAN GELIJKE STOF (MEERDERE STOFFEN VOOR ÉÉN KOSTUUM VINDEN DE ZAANKOGERLANDERS DECADENT EN ONWENSELIJK). DE SCHOOTJAKKEN VALLEN OP DE HEUP EN ZIJN GEVOERD MET LICHT KATOEN. ZE HEBBEN AAN DE MOUWEN LOSSE MANCHETTEN IN EEN HALVE CIRKEL DIE 'BARG-IEREN' OF 'VARKENSOREN' WORDEN GENOEMD OMDAT ZE WEL WAT VAN VARKENSOREN WEG HEBBEN.

Het Zaankoger schootjak bestaat uit tien patroondelen: twee voorpanden, twee zijpanden, twee rugpanden en ingezette twee mouwen met losse 'varkensoor'-manchetten. Het schootjak heeft geen kraag of revers. Alle lichaamsbanden hebben een aangeknijpte schoot of 'rok' in een halve cirkel. Als de beschikbare stof vóór het knippen niet breed genoeg is voor de complete patroondelen, wordt deze schoot apart geknipt en met een extra zoom aan de panden genaaid. Het schootjak wordt in elkaar gezet door de buitenstof en de voeringstof samen te rijgen en vervolgens als één laag te beschouwen. Eerst worden de zijpanden aan de voorpanden genaaid, dan de rugpanden aan de zijpanden en als laatste worden de rugnaad middenachter en de schouderaden genaaid. Daarna worden de binnennaden open gestreken, aan weerszijden omgevouwen en vastgezoomd aan de voering zodat de stof niet gaat rafelen. De mouwen worden ingespeld door een assistent (huisgenoot) terwijl de draagster het nog mouwloze jak aanheeft. Zo worden de mouwen nauwkeurig ingezet, passend bij de lichaamsvorm van de draagster. Ook bij de mouwen wordt na het stikken van de zoom de binnennaden open gestreken, omgevouwen en omgezoomd om rafelen te voorkomen. Eventuele overtollige stof wordt weggehaald of in de binnenzoom weggewerkt. De mouwen, hals, en onderkant worden

gezoomd door de buitenstof over de voeringstof te vouwen en aan de voering vast te stikken. Tot slot worden de varkensoren aan de mouwen gezet met kleine steken. Bij het dragen worden de voorpanden aan het korset vastgespeld. Het jak wordt daarna steviger dichtgemaakt door sierbanden over de borst en rondom de taille.

Lenteschootjakje (links)

Dit schootjak is gemaakt van een door waterschade van kleur verschoten tweedehands stof. Door de schade is de stof aan de ene kant donkerder dan aan de andere kant. Dit kleurverschil is in het jakje verwerkt door de stof om en om te knippen. De roomkleurige pluizige zelfkant is als sierbiesje aan de mouwnaad gestikt.

Winterschootjakje (1)

Deze is gemaakt van een zonverschoten zwart gordijn. De meest verkleurde delen zijn in het ontwerp verwerkt door de patroondelen uit bepaalde plekken van de stof te knippen. Het jak is gevoerd met ongebleekte katoen. Rondom de hals is een tunnel met trekkoord gestikt, zodat het jak van voren kan worden vastgestrikt. Aan het trekkoord zitten verzwaarde kleikralen met 'gitten' van glasgruis.

Winterschootjakje (2)

Deze is gemaakt van wol en past bij de winterbroek. Omdat dit jak is gemaakt voor koude weersomstandigheden sluit het van voren met een dubbele rij witte parelmoeren schelpknopen uit een nalatenschap. Het jak kan ook open worden gedragen en is daarom gevoerd met een mooie donkerblauwe katoenen stof.

OVERROKKEN WERDEN IN DE OORSPRONKELIJKE ZAAANSE STREEKDRACHT 'WAGD' GENOEMD. DEZE BUITENSTE OVERROK, MEESTAL VAN LUXUEUZE STOF GEMAAKT, WERD GEDRAGEN OVER VIER TOT VIJF KATOENEN, WOLLEN OF LINNEN ONDERROKKEN EN EEN HOEPEL OF 'PANIERS' (HEUPHOEPELS). ALLE ROKKEN TEZAMEN WERDEN IN ÉÉN KEER AAN- EN UITGETROKKEN. DE ZAAANSE VROUWEN NOEMDEN DIT HUN 'PELS'. HOE ZWAARDER DE PELS (DUS HOE MEER STOF ER IN DE ROKKEN VERWERKT WAS) HOE RIJKER DE VROUW. RIJKE MENSEN LIETEN IN HET VERLEDEN HUN KLEDING LETTERLIJK 'BREED HANGEN'.

Op Zaankogerland is daar natuurlijk geen sprake van. Textiel is schaars en duur, men moet het stellen met wat verkrijgbaar en voorhanden is. Zaankoger vrouwen dragen daarom maximaal een onderrok onder hun 'wagd', met als het koud is hooguit daaronder nog een lange onderbroek. Alleen de bruid krijgt een extra onderrok van mooie stof. De Zaankoger wagden zijn, in tegenstelling tot de wagden uit de traditionele dracht, niet van afwijkende stof gemaakt maar passen bij het jak of kassekien. Dit komt doordat de Zaankogelanders méér uit een enkel stuk textiel willen (en kunnen) halen. Ook willen ze een zekere soberheid uitstralen: decadentie vinden ze ongepast en asociaal. Er wordt daarom ook geen hoepel onder de rok gedragen. Alle beschikbare stof is in de rok verwerkt, er blijven geen restjes over.

Algemene constructiemethode

De rokken zijn gemaakt van twee banen stof van 150 centimeter breed en 80 centimeter hoog. De banen worden aan één zijkant aan elkaar gestikt, zodat een baan van 300 centimeter ontstaat. Deze baan wordt aan aan de zijkanten en onderkant omgezoomd. De bovenkant wordt teruggeplooid tot 140 centimeter (voor een vrouw met gemiddeld postuur is dat ongeveer 60 centimeter breder dan de taillewijdte). Het plooiwerk begint vanuit middenvoor met een dubbele plooi en gaat dan aan weerszijden door met scherp

gevouwen platte plooiën, tot helemaal aan de zijzomen. De plooiën worden aan de bovenkant vastgestikt en afgewerkt met een bandje (biaisband, keperband of restje stof) waarmee de rok om de taille wordt gewikkeld. De rok wordt van voren naar achteren om de taille gedragen, met aan de achterkant een grote wikkeloverslag die wordt vastgezet met haken en ogen. Deze overslag valt over de beuling op billen en heupen (zie: tussengoed). Indien de lichaamsmaten van de vrouw in de loop van de jaren veranderen, bijvoorbeeld door zwangerschap, menopauze of ziekte, kan de overslag daaraan worden aangepast – de wagd past dus altijd.

Bridswagd

De bridswagd is langer dan de wagden van alledag doordat er aan de onderkant een extra strook is aangestikt met doorgestikt patchwork. Het patchwork is geïnspireerd op dijkdoorbraken, waarbij het water in grote kolkende golven door gaten in de dijk spoelt. De bridswagd is van donkergroen linnen en gevoerd met ongebleekte katoen. Als enige wagd heeft de bruidsrok geen wikkeloverslag. De rok heeft links en rechts een diepe split van 30 centimeter, die op de taille wordt vastgemaakt met haken en ogen.

Winterwagd (boven)

De winterwagd is gemaakt van een zonverschoten gordijn van zwart katoen met naar crème verlopende banen. De meest beschadigde delen (die het mooiste effect hebben) zijn in de achterkant verwerkt omdat over de voorkant een schort wordt gedragen.

Zomerwagd (onder)

De zomerrok is van huisgemaakte sits, een 'budget' doe-het-zelf-imitatie van dure ambachtelijk beschilderde stoffen uit India. De katoen is eerst gebeitst in een oplossing van galappel, waarna een digitaal ontworpen patroon is aangebracht met ijzernat (zwarte lijnen), meekrap en geelwortel (respectievelijk het rood

en geel van de vlammen/bladeren). Het grootste dessin is aangebracht op de voorkant: dit bespaart tijd en materialen. Er wordt een doorschijnend schort over gedragen. Als het erg warm is wordt de wagd zonder schort en zonder kassekien gedragen.

Lenterok (rechts)

De lichtblauwe lenterok is gemaakt van een door waterschade van kleur verschoten tweedehands textiel. Door de schade is de stof aan de ene kant donkerder dan aan de andere kant. Dit kleurverschil is in de wagd verwerkt. De roomkleurige pluizige zelfkant is als sierbiesje aan de middenvoernaad gestikt.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- RIMPELEN EN SMOKKEN

OVERGOED

BROEK

DE BROEK VAN ZAANKOGERLAND HEEFT VEEL OVEREENKOMSTEN MET DE BIJKANS WERELDBEROEMDE VOLENDAMMER KLEPBROEK EN DE WIJDE GEPLOOIDE ZEEMANSBROEKEN UIT DE VROEGERE WALVISVAART (16DE-18DE EEUW), DESTIJD EEN BELANGRIJKE INDUSTRIE IN DE ZAA NSTREEK. DE BROEK WORDT GEDRAGEN ALS HET KOUDER IS. VOOR DE HERFST OF LENTE IS HIJ GEMAAKT VAN DENIM (HIER: VAN EEN AFGESCHREVEN PARTIJ SPIJKERSTOF MET VERKLEURINGEN DOOR WATERSCHADE). VOOR IN DE WINTER IS HIJ GEMAAKT VAN WARME KAMGAREN WOL. DE LAATSTE STOF IS WELISWAAR WAT DUURDER, OOK DANKZIJ DE ZWARTE (SYNTHETISCHE) VERF, MAAR ZE IS SLIJTVAST EN KAN DECENNIALANG WORDEN GEDRAGEN.

Zaankoger vrouwen die aan het werk zijn dragen liever een rok met schort omdat die meer bewegingsvrijheid bieden. Maar als het kouder wordt, is de rok vaak onvoldoende warm. De vrouw stapt dan over op een broek, die qua constructie overigens veel op een rok lijkt.

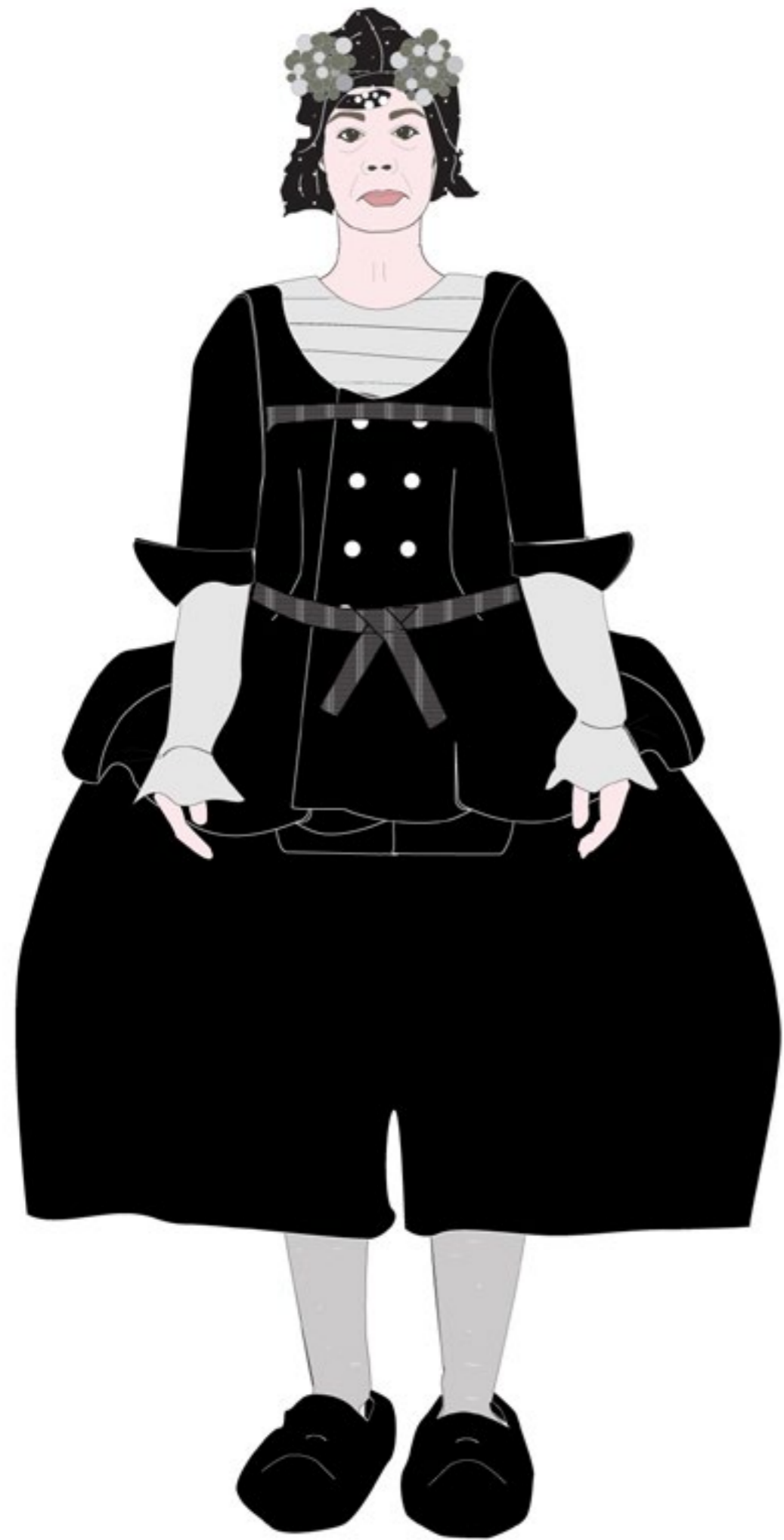
Algemene constructiemethode

De broek wordt gemaakt uit vier gelijke, rechthoekige stukken textiel en een rechte strook voor de tailleband. Er blijven geen restjes over, alle stof zit in het kledingstuk. Om niet onnodig veel stof te gebruiken valt de broek op de kuit. Tot onder de kuit en zelfs tot op de grond wordt door de Zaankogerlanders als decadent en verspillend beschouwd. Die stof is niet nodig en kan aan een ander worden gegeven.

De vier panden worden aan de korte zijanten aan elkaar genaaid en plat op tafel (of de grond) gelegd, met aan de zijanten elk een naad, en middenvoor en middenachter twee naden op elkaar. Omdat de volle stofbreedte is gebruikt vormt de zelfkant van de stof de naad en hoeft die verder niet te worden afgewerkt.

Uit de onderkant wordt rondom de middennaden een symmetrische boog voor de broekspijpen uitgeknipt. Deze 'boog' wordt aan elkaar gestikt, waardoor twee broekspijpen ontstaan. De pijpen worden vervolgens gezoomd. De uitgeknipte stof wordt aan de bovenkant ingezet als klep. Hiermee

kan de broek open en dicht. De klep sluit aan de tailleband middenvoor. Middenachter wordt de tailleband opengelaten en voorzien van een korte rijgvetter, waardoor de grootte van de broek kan worden aangepast. De bovenkant van de broek wordt op maat gerimpeld door de stof tot aan weerszijden van de voorklep in twee parallelle rijen door te rijgen en de rijgdraden strak aan te halen. De ontstane 'waveplooien' (in het Engels 'cartridge pleats') worden per plooitje vastgenaaid aan de tailleband. De tailleband wordt omgeslagen en omgezoomd. De klep wordt vastgemaakt met knopen en knoopsgaten of met drukknopen als die voorhanden zijn. Zijn er geen knopen verkrijgbaar, dan wordt de klep tijdens het dragen aan de tailleband vastgespeld. Hiervoor gebruikt de Zaankoger vrouw wat langere 'parel'spelden met een witte sierknop.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- MODULAIR DESIGN
- PLANTENVERF
- HUISGEMAAKTE SITS
- NAAIEN
- PATRONEN

OVERGOED

CHEMISETTE

DE CHEMISETTE OF KRAPLAP (FRANS VOOR 'KLEIN ONDERHEMD') IS EEN KORT HESJE DAT OVER DE SCHOUDERS EN HET DECOLLETÉ WORDT GEDRAGEN. HET WORDT AANGETROKKEN OVER HET HOOFD EN OPZIJ VAN ACHTEREN NAAR VOREN VASTGEBONDEN MET STRIKBANDJES.

Vroeger was de chemisette een 'fatsoenskledingstuk' voor de keurige (getrouwde) vrouw om haar hals en boezem te bedekken. Aan het einde van de 19de eeuw werd het gedragen om het korset extra te beschermen tegen vuil.

In de streekdrachten kreeg de kraplap vooral een signaalfunctie: omdat het weinig stof vergt en snel gemaakt is, kan een vrouw vele kraplappen hebben en daarmee – zonder woorden en uitleg – vele gemoedstoestanden en levenssituaties uitdrukken, zoals rouw en verloving. In een aantal streekdrachten, zoals uit Bunschoten-Spakenburg en Staphorst, werd de kraplap zelfs een volwaardige 'community statement': hét onderscheidende element dat ondubbelzinnig kenbaar maakt dat de vrouw uit geen enkel ander dorp afkomstig kan zijn.

Op Zaankogerland kent de chemisette louter een praktische functie (als bedekkend kledingstuk) maar evenwel worden de chemisettes met aandacht gemaakt en versierd. Zaankoger chemisettes worden soms onder maar vaker over het jak gedragen.

De chemisettes zijn stuk voor stuk gedecoreerd met technieken die voor Zaankogerland bijzonder en kostbaar zijn. Zo is op de herfstchemisette een stuk zijde geappliqueerd dat blauw is gekleurd met behulp van het micro-organisme *Janthinobacterium lividum*. De zomerse chemisettes zijn van huisgemaakte sits in een digitaal ontworpen parametrisch dessin. Weer andere chemisettes hebben een patroon van borduurwerk, of zijn gekleurd met plantenverf (hier: boerenwormkruid en vlierbes).

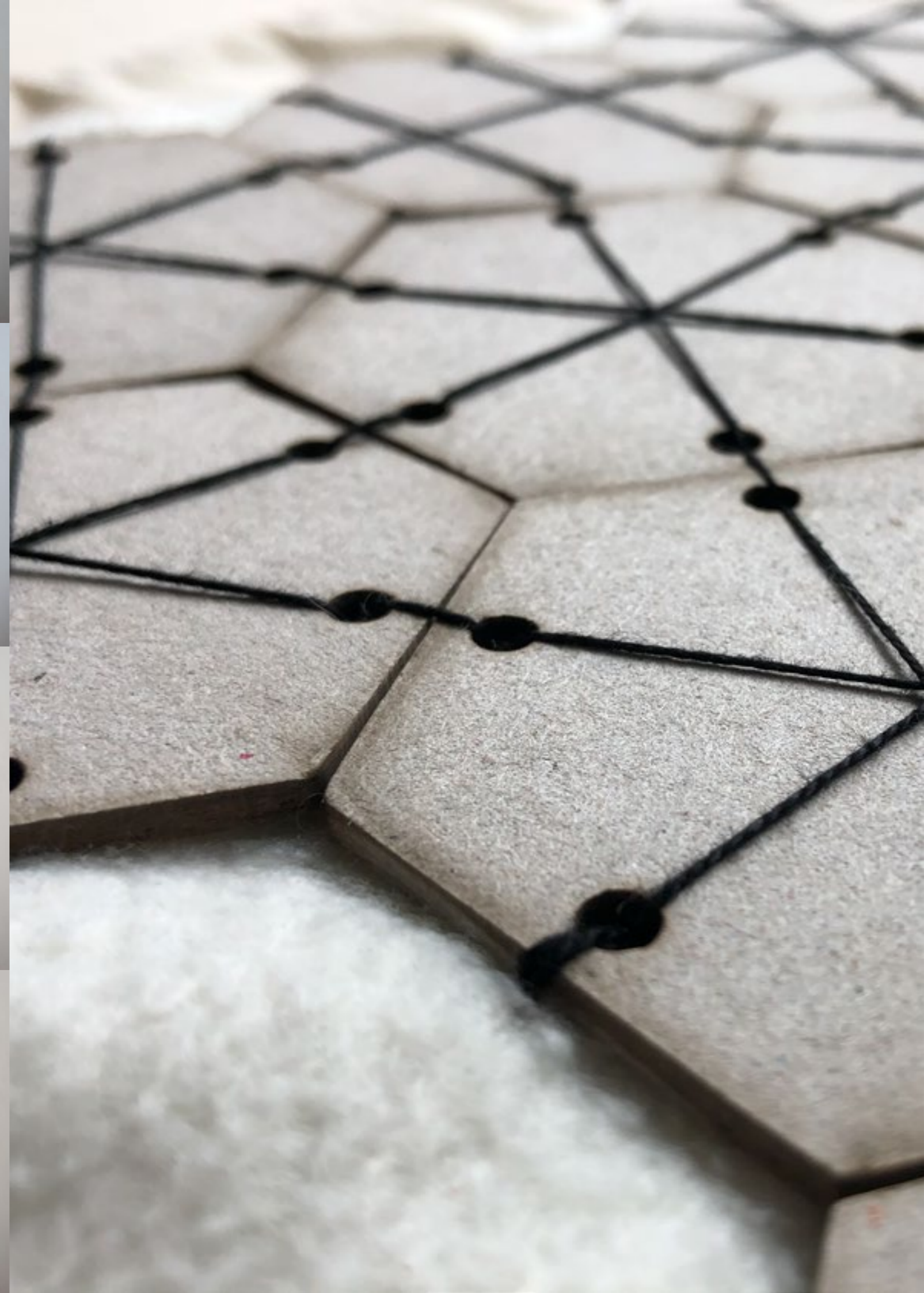
De winterchemisette die tijdens barre vrieskou wordt gedragen heeft een opgenaaide laag van lasergesneden bordkartonnen modules om de borst en de rug extra warm te houden.

Algemene constructiemethode

De chemisette wordt gemaakt van wat grotere restjes stof, met name restjes die zijn overgebleven van een kassekien of schootjak (die niet altijd 'nul afval' kunnen worden geknipt). De chemisettes van dezelfde stof passen dan meteen mooi bij de kassekien of het jak.

Het patroon is eenvoudig: maak een overtrektekening op werkelijke schaal van schouders, hals en het bovenste gedeelte van de borstkas. Deze omtrek is het patroon van de voorkant. Versmal en verleng dit patroon iets voor het rugpand. Zorg dat de schouderaden van de voor- en achterpanden van gelijke lengte en kromming zijn.

Knip voor- en rugpand uit twee laagjes stof. Naai van elke stof de rug- en voorpanden aan elkaar bij de schouderaden. Leg de twee panden met de goede kanten op elkaar en naai langs de hele buitenrand. Keer de chemisette door het halsgat. Zoom de halsrand af. Bevestig tot slot aan het achterpand twee lusjes en aan het voorpand twee lange strikklinten.

SCHORT

IN DE WEGWERPMAATSCHAPPIJ VAN BEGIN 21STE EEUW, TOEN KLEDING ZO SPOTGOEDKOOP WERD AANGEBODEN DAT ZE NET ZO ACHELOOS WERD AANGEKOCHT ALS AFGEDANKT, KON NIEMAND ZICH VOORSTELLEN DAT OOI, NOG NIET EENS ZO HEEL LANG GELEDEN, DE MENSEN ZUINIG WAREN OP HUN KLEDING EN DAAROM EEN BESCHERMEND SCHORT DROEGEN. BOVENDIEN STOND HET SCHORT IN DE WEGWERPPERIODE SYMBOOL VOOR 'SLOOF ACHTER HET AANRECHT' EN WILDE DE ZICHELZELF RESPECTERENDE, GEËMANCIPEERDE VROUW ER NIET DOOD IN GEVONDEN WORDEN. HET SCHORT WAS IN DE JAREN TIEN VAN DE 21STE EEUW DERHALVE NIET VEEL MEER DAN EEN LUDIEK VADERDAGSCADEAU VOOR ACHTER DE BARBECUE, DAT VAKER WEL DAN NIET NOG IN DE VERPAKKING WERD WEGGEGOOD, NA EERST TE ZIJN VERGETEN IN EEN DIEPE KEUKENLADE. MAAR EEUWENLANG WAS HET SCHORT EEN ZINVOL, PRAGMATISCH EN ZELFS LOVENSWAARDIG KLEDINGSTUK.

Het schort, dat allereerst was bedoeld om te voorkomen dat de kleding eronder ('je goeie goed') vies werd, was een multifunctioneel wereldwonder: een draagbare theedoek/ pannenlap/handdoek/linnen tasje/ zakdoek/babydoekje/washand/ noodverband, en dat alles in één. De Zaankogerlanders, vleesgeworden pragmatiek, hebben het kledingstuk per direct in ere hersteld en zelfs verheven tot 'geuzenstatus'. Een Zaankoger vrouw draagt haar schort met trots en geheven hoofd. Schorten zijn gemaakt van duurzaam en makkelijk wasbaar textiel, zoals linnen, denim en katoen. De schorten zijn daarnaast prachtig gedecoreerd, met symbolische motieven die iets vertellen over de totstandkoming van het eiland Zaankogerland na de Ergst Denkbare Overstroming.

Herfstschoort (pagina 136)

Het denim schort voor de herfst heeft een dessin van lasergesneden gaatjes in parametrische golven. Bij het wasen rafelen de randjes zodat er een motief ontstaat. De rok is gemaakt van een vierkante lap en heeft aan de bovenkant een trekkoord. Omdat de denim lastig rimpelt is bovenaan een rand van soepele stof gestikt.

Winterschoort (pagina 137)

Het linnen schort voor de winter heeft een dessin van gesjabloneerde vissengraten en wordt gedragen met een trekkoord. Het schort is gemaakt van een dubbele lap stof en heeft dus vier zijdes. Als één zijde vies is, wordt het schort met een andere zijde voor omgeslagen. Het hoeft zo minder vaak te worden gewassen.

Lenteschoort (rechts)

Het lichtblauwe schort voor de lente heeft een gebatikt dessin van woest, wassend water en is gekleurd met het pigment van zwarte bonen. Week hiervoor zwarte bonen in water en zorg ervoor dat het zetmeel van de bonen op de bodem blijft, want het zetmeel tast de kleurkracht aan. Giet het blauwe water voorzichtig van de bonen af en dompel in dit verfbad de gebatikte stof. Laat een dag weken, spoel uit en strijk de batikwas uit de stof met keukenpapier en een hete strijkbout. Dit schort heeft een aangestikte tailleband en is vanuit het midden in model geplooid met scherp gevouwen platte plooiën.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- RIMPELEN EN SMOKKEN

OVERGOED

FICHU

DE HALSDOEK OF 'FICHU' IS EEN DOEK DIE WORDT GEDRAGEN OM DE HALS AF TE DEKKEN EN TE BESCHERMEN TEGEN TOCHT, KOUDE, BRANDENDE ZON EN (HELAAS OOK) TOXISCHE MANNENBLIKKEN. WEGENS HET LAATSTE HEEFT 'DE FICHU' OP ZAANKOGERLAND OOK WEL ALS BIJNAAM 'DE ME TOO', NIET IN DE LAATSTE PLAATS OMDAT HET RIJMT.

In de 18de eeuw kon de fichu een van de kostbaarste onderdelen van de dracht zijn, zeker als ze was gemaakt van de fijnste linnen batist en afgezet met de duurste kanten. Zo'n fichu was letterlijk een erfstuk en is heden ten dage nog te vinden in museumcollecties. Huisvrouwen konden geen jaarinkomen missen voor de aanschaf van zo'n fichu en droegen een geruit omslagdoekje van soepele katoen of linnen. Op Zaankogerland zijn de fichu's, zoals bijna alles van de Zaankoger kledinguitzet, gemaakt van de allergeedkoopste stof en zorgvuldig bewerkt tot aantrekkelijke accessoires. De fichu die bijna elke dag wordt gedragen is van een wit rechthoekig lapje restkatoen gemaakt, dat aan de lange zijde deels is gerimpeld en gesmukt. Door het smokwerk ontstaat een ruitmotief dat rekbaar is en nauwer of wijder rond de hals kan worden gesnoerd met een vingergehaakt trekkoord met kwastjes.

In de winter dragen de vrouwen een dikke fichu, gemaakt van een rechthoekige lap jersey (gebreide stof) die langs de lange bovenzijde is gesmukt. Om te smokken moet de stof eerst in parallelle lijnen en met precies even grote rijgsteken worden doorgeregen en aangesnoerd. Aldus gecreëerde plooien of vouwen worden om en om aan elkaar genaaid met een klein borduursteekje. Kwastjes aan de punten zijn geïnspireerd op de typische driehoekige halsdoek van de Zaanse vrouw uit de 17de eeuw waar ook kwastjes aan zaten. Een speciale fichu is gemaakt van zijde organza, blauw gekleurd door micro-organisme *Janthinobacterium lividum*. Deze fichu is op Zaankogerland een erfstuk, mede door de zeldzaamheid van de materialen en de gelijkenis met stromend water. Ze wordt gedragen door de bruid en bij bijzondere gelegenheden in de lente en herfst.

OVERGOED

DIEZAK

HANDTASSEN WAREN, SAMEN MET SCHOENEN, DE ONBETWISTE MELKKOE VAN DE FAST-FASHION MODE-INDUSTRIE UIT DE LAAT-KAPITALISTISCHE WERELDECONOMIE. MILJOENEN VROUWEN KOCHTEN VOOR ZICHZELF BIJNA ELK SEIZOEN EEN NIEUWE HANDTAS DIE ZE NIET NODIG HADDEN EN WAARIN ZIJ SPULLEN DROEGEN DIE ZE OOK (HEEL DE DAG) NIET NODIG HADDEN – WANT IN WEZEN KON MEN IN DIE TIJD PRIMA DE DEUR UIT MET ALLEEN EEN SMARTPHONE, SLEUTELS EN HOOGUIT LIPSTICK EN MEDICIJNEN OP ZAK.

De Zaankogerlanders hebben in 2090 sowieso geen handtas nodig omdat ze niet zo veel reizen. Het eiland is klein en de vrouwen kunnen makkelijk even naar huis om iets te halen. Zodra Zaankogerlanders voor wat langere tijd naar 'de wal' gaan, dragen ze een losse zak of 'diezak' waarin ze hun noodzakelijkste spullen bewaren. De diezak wordt gemaakt van de overgebleven stof waaruit eerder de kassekien of het schootjak werd geknipt. De rondingen bij de halslijn en armsgaten zijn er bijzonder geschikt voor. Deze druppelvormige delen worden in laagjes aan elkaar gestikt met een spleet in het midden of opzij, zodat een zakje ontstaat. De randen worden afgewerkt met biasband. De zak wordt rond de taille gedragen met een strikbandje of riempje. Omdat de diezak over de kleding en zelfs over het schort wordt gedragen, is ze meteen ook weer een blikvanger, net als de sierbanden.

Zomerdiezak

Huisgemaakte sits in slakkenhuis-motief. De diezak is langs de lijnen van de sitstekening doorgestikt.

Winterdiezak

Versierd met lasergesneden zeshoekjes, restmateriaal van voor iets anders gebruikte modules. De zeshoekjes zijn op de diezak van wol genaaid.

Lente- en herfstdiezak

Gemaakt van katoen en geborduurd in een motief van lichtblauwe zeshoekjes,

Bruidsdiezak

Gemaakt van lasergesneden windmolentjesmodules uit tweekleurig synthetisch vilt, die in elkaar zijn gehaakt met een ingesneden flapjes- en sneetjes-systeem.

- HERGEBRUIK
- NUL AFVAL
- NAAIEN
- HUISGEMAAKTE SITS
- MODULAIR DESIGN

- HERGEBRUIK
- NUL AFVAL
- NAAIEN
- PLANTENVERF

OVERGOED

SIERBANDEN

WAAR DE OPVALLENDE SIERBANDEN UIT DE OORSPRONKELIJKE ZANSE STREEKDRACHT PRECIES HUN OORSPRONG VINDEN IS NIET HEEL ERG BEKEND. VERMOED WORDT DAT DE SIERBANDEN EEN RAGE WAREN IN ENGELAND EN DAT DIE MODE IS OVERGEWAARD NAAR DE ZAA NSTREEK, DWARS OVER HET KANAAL HEEN. SIERBANDEN ZIJN EEN MAKKELIJKE EN VAAK GOEDKOPE MANIER OM EEN KOSTUUM OP TE LUISTEREN, HOEWEL HET VOOR DE 18DE EEUWSE ZAANKANTERS WEER NIET ÓP KON QUA KOSTBAARHEID (ZOALS SIERBANDEN VAN ZIJDE).

Vaststaat dat de Zaankogerlanders in 2090 dol zijn op hun sierbanden, die tot grote vreugde van de nuchtere maar even romantische eilanders het nuttige met het aangename verenigen. De sierbanden houden namelijk niet alleen kassekiens en schootjakken gesloten, ze geven tegelijkertijd een persoonlijk accent aan de kleding. Eenvoudige sierbanden worden door

Zaankogerlanders zelfgemaakt van restjes. De meeste sierbanden worden echter gekocht op de maandelijkse lappenmarkt, want de sierband is verreweg het populairste cadeau op het eiland, dat door iedereen aan iedereen wordt gegeven. Sierbanden worden met sierspelden aan de kleding bevestigd.

OVERGOED

MOFJES

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- NAAIEN
- PATRONEN
- MODULAIR DESIGN
- VISLEER

OM STOF TE BESPAREN DRAGEN DE VROUWEN VAN ZAANKOGERLAND NIET ALLEEN DRIEKWART ROKKEN EN BROEKEN, MAAR OOK DRIEKWART MOUWEN AAN KASSEKIENS EN SCHOOTJAKJES. DIT IS TROUWENS OOK OM SLIJTAGE TE BEPERKEN, WANT DE MEESTE DRAAGSLIJTAGE TREEDT OP BIJ DE MANCHETTEN VAN EEN MOUW DIE VALT TOT OP DE POLS. OM DE BLOTE ONDERARM TOCH WAT WARMTE EN BEDEKKING TE BIEDEN, IS DE 18DE-EEUWSE MITAINE OF MOFJE (OF WANTJE OF VINGERLOZE HANDSCHOEN OF LOSSE MOUW) IN ERE HERSTELD.

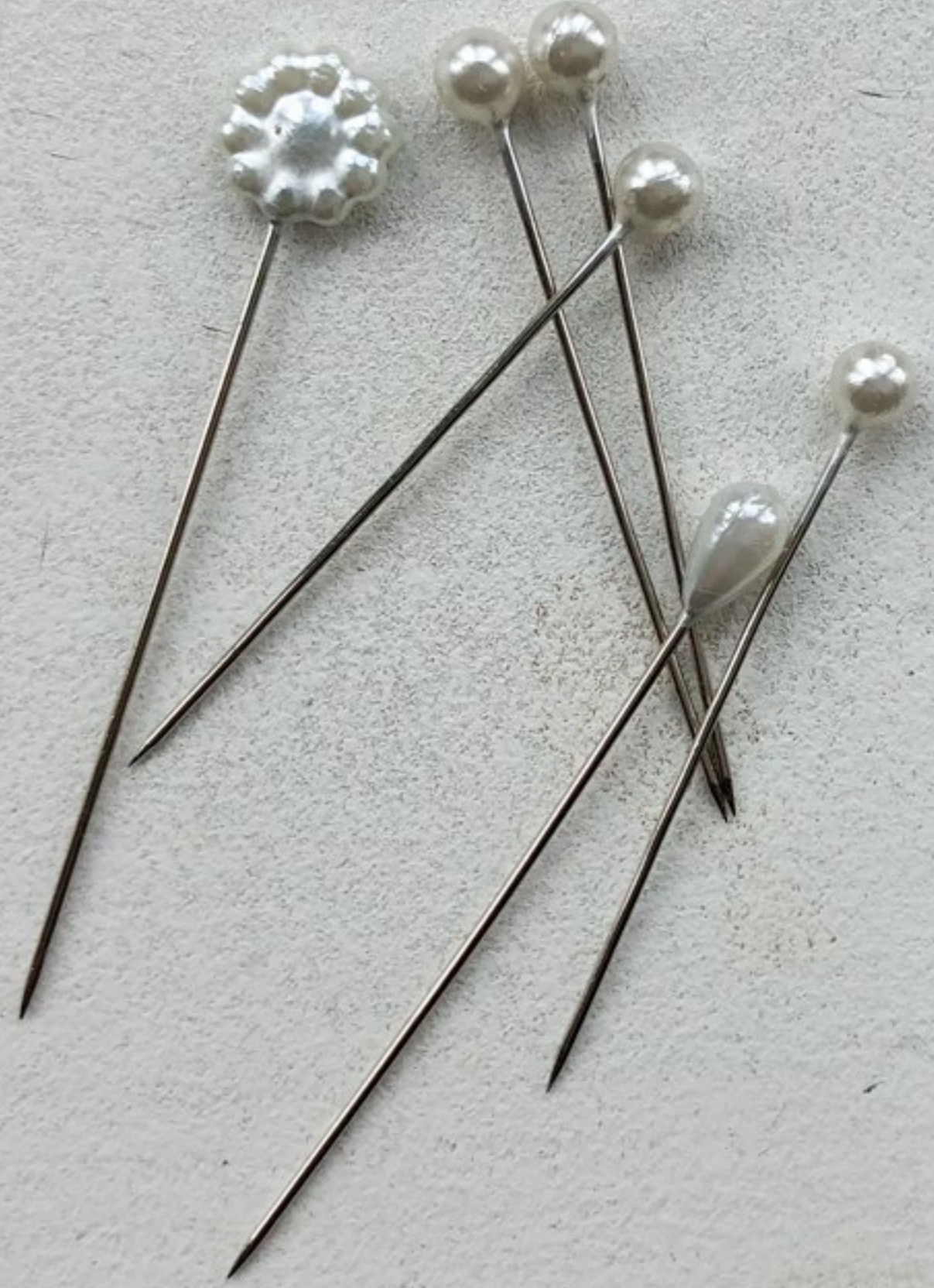
De traditionele Zaanse mitaine of 'mofje' is gebreid met zeer fijn zijden garen op een zeer kleine breinaald, meestal in een streepjesmotief. Alleen voor de duim is een gat ingebreid. Op de rug van de hand ligt een driehoek met aan de rand een uitwaaiende sierkant – fijn voor de oudere dames, die op deze manier opbollende aderen en vlekken konden verdoezelen terwijl ze toch hun ringen konden laten blinken, maar de driehoek was voornamelijk bedoeld, natuurlijk, om ervoor te zorgen dat de handen niet bruin werden in de zon.

Zaankogelander mofjes zijn genaaid en niet gebreid. Zelfs gebreide paren zijn genaaid, in dat geval dan geknipt uit versleten truitjes waarvan de wol

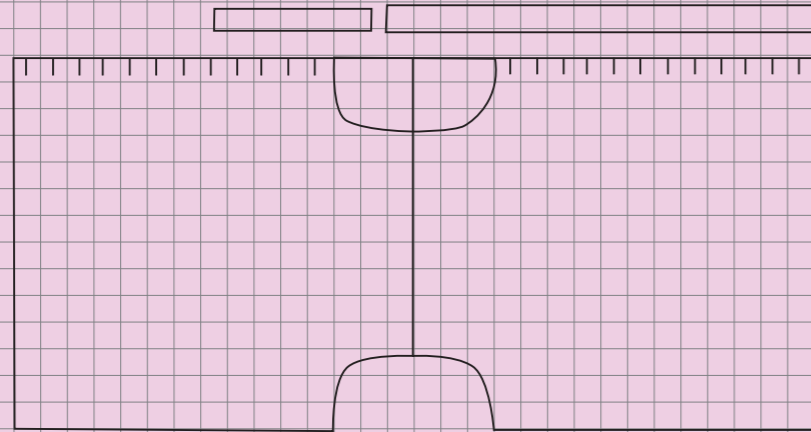
door grote slijtgaten niet uitgehaald kan worden voor nieuwe breisels. De mofjes worden ook binnenshuis gedragen. Zaankoger mofjes worden gemaakt van restjes stof. Eerst wordt de onderarm opgemeten (diverse omtrekken plus de lengte). Op basis hiervan worden een patroon getekend, met één naad aan de buitenkant van de arm. De duim wordt gemaakt van een apart lapje dat in een geknipt gat wordt gestikt.

Afbeeldingen: mofjes van tule met golfmotief en visleer; mofjes van een oud truitje met zwart kant, buitenmofjes gemaakt van lasergesneden modules, mofjes van katoenen kant met een sierrandje.

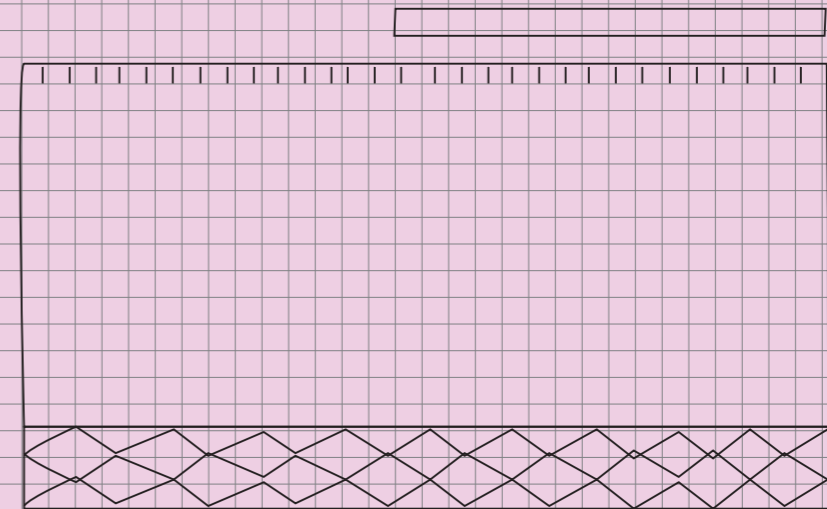

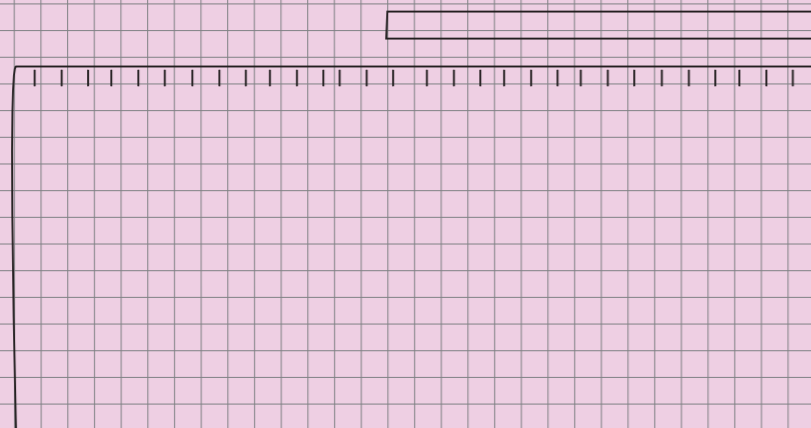
Broek: 1 x knippen uit dubbele stof.
Taillebanden: 1 x knippen uit enkele stof.

Bruidsrok: 1 x knippen uit dubbele stof. Onderkant van patchwork.
Tailleband: 1 x knippen uit enkele stof.

Rok: 1 x knippen uit dubbele stof.
Tailleband: 1 x knippen uit enkele stof.

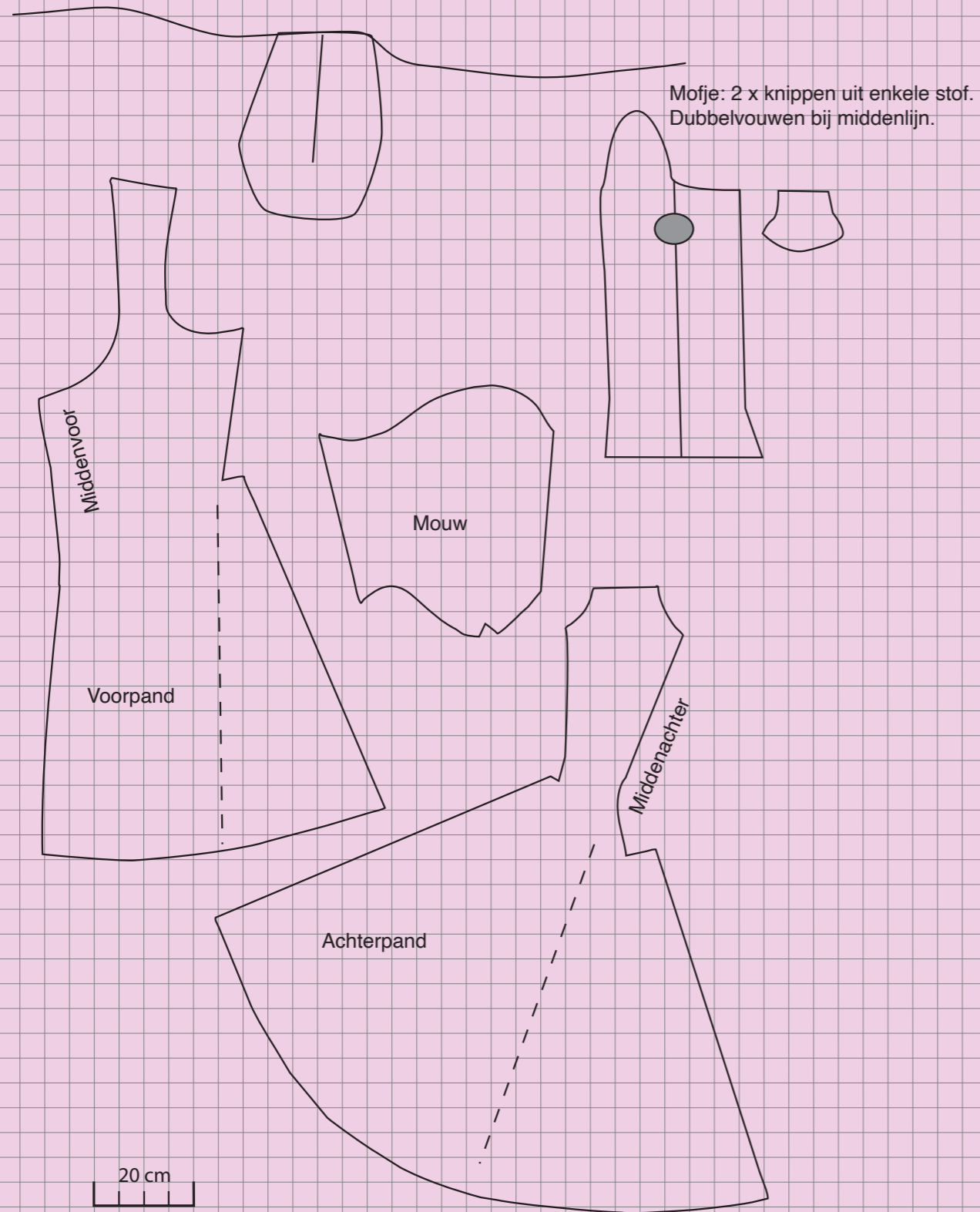

Schort: 1 x knippen uit enkele stof.

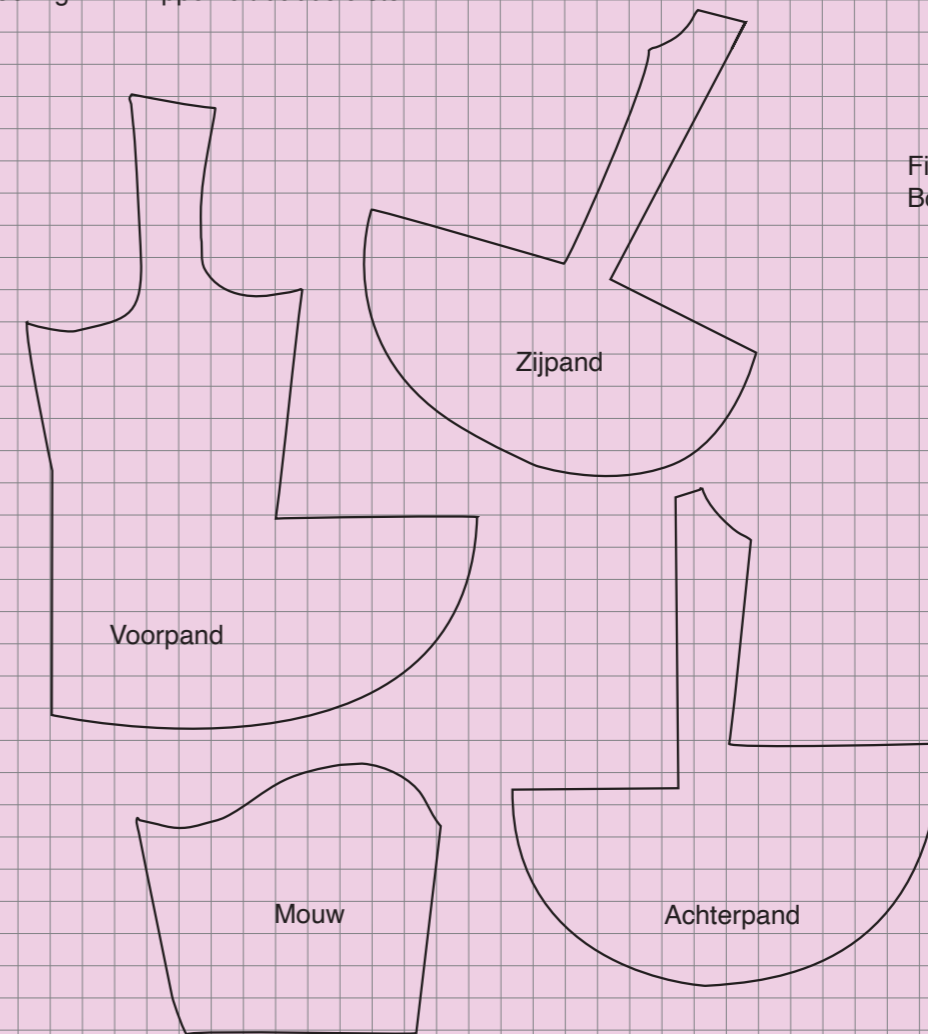
20 cm

Diezak: 1 x knippen uit dubbele stof.
Voering: 1 x knippen uit dubbele stof.

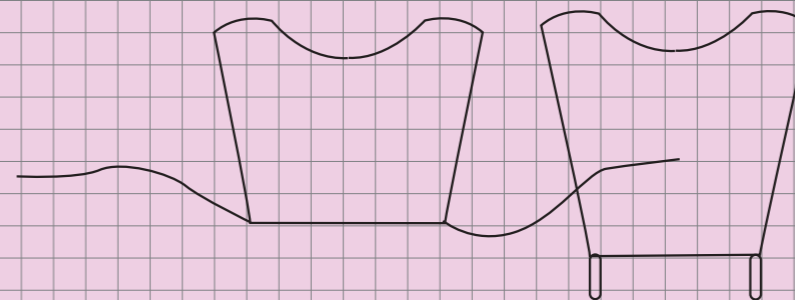

Kassekieu: 2 x knippen uit dubbele stof.
Voering: 2 x knippen uit dubbele stof.

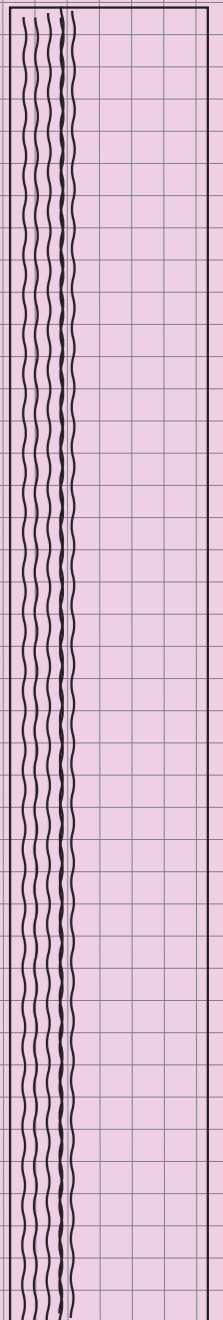
Schootjakje: 2 x knippen uit dubbele stof.
Voering: 2 x knippen uit dubbele stof.

Chemisette: 1 x knippen uit enkele stof.
Voering: 1 x knippen uit enkele stof.

Fichu: 1 x knippen uit enkele stof.
Bovenkant rimpelen en smokken.

IN HET JAAR 2090, VIJFTIG JAAR NA DE ERGST DENKBARE OVERSTROMINGEN, HEBBEN DE ZAANKOGERLANDERS QUA DODELIJKE RAMPZALIGHEID 'HET ERGSTE' ACHTER DE RUG. TOCH SPEELT KLIMAATVERANDERING TOCH NOG STEEDS EEN BELANGRIJKE ROL IN HET DAGELIJKS LEVEN. TROPISCHE HITTE IN DE ZOMER WORDT GEVOLGD DOOR HEVIGE REGENVAL EN SUPERSTORMEN IN DE HERFST. NATUURRAMPEN ELDERS TER WERELD ZORGEN SOMS VOOR GIFTIGE REGEN OF ERNSTIG VERVUILDE LUCHT. EEN ZAANKOGERLANDER GAAT DAAROM NOOIT ZONDER EXTRA BESCHERMING DE DEUR UIT.

- NUL AFVAL
- HERGEBRUIK
- MODULAIR DESIGN
- STIJVEN
- PLOOIEN
- NAAIEN
- PATRONEN

HET WADDENEILAND ZAANKOGERLAND WORDT OMRINGD DOOR WATER EN HEEFT NOG REGELMATIG LAST VAN OVERSTROMINGEN. OM DEZE REDEN WONEN DE MENSEN NIET ALLEEN IN DRIJVENDE HUIZEN MAAR DRAGEN ZE TEVENS IN 'HET REGENSEIZOEN' (LENTE EN HERFST) STANDAARD EEN REDDINGSVEST.

Het model van het reddingsvest heeft zich vertaald naar een vast onderdeel in de dracht, de Zaankoger kraag. Die is deels van symbolische betekenis: de Zaankogers willen zichzelf blijvend herinneren aan de gruwelen van een vernietigende klimaatoverstroming en andere door menselijke onachtzaamheid veroorzaakte natuurrampen. In de zomer is de kraag bedoeld om nek en schouders te beschermen tegen direct zonlicht, in de herfst is de kraag een warme 'bont'kraag, en in de winter heeft de kraag een 'uitklapbare' mantel voor als het extreem koud is. De kraag wordt gemaakt van vier rechthoekige lappen met een scherpe halve ronding op de kopse kant. Omdat de onderste lappen iets kleinere rondingen hebben valt de kraag, eenmaal in elkaar gestikt, als vanzelf in het karakteristieke reddingsvestmodel. Aan de kraag wordt achter en voor keperband

bevestigd waarmee de kraag om het lichaam kan worden vastgezet.

Lentekraag

Dit is een antiek reddingsvest (eind 20ste eeuw) dat ooit werd gevonden bij het grofvuil. De kraag is gemaakt van fluorescerend plastic.

Zomerkraag

De kraag is gemaakt van ongebleekte katoen. Aan de rechte stukken van het patroon is 30 centimeter extra stof aangeknipt, wat vervolgens weer 'op maat' is geplooid rondom de opening middenvoor en in de nek. Daarna is de kraag gesteven en gestreken zodat zij haar vorm behoudt en kan dienen als zonnescerm. De kraag kan niet worden gedragen als het regent (dan wordt het stijf) maar is fijn om te dragen als draagbaar 'zonnescerm' in de tropische hitte.

Herfstkraag

Deze kraag is gemaakt van een oude spijkerbroek. De pijpen zijn vanaf het kruis van de bovenkant geknipt en in ruitvormige modules gesneden (hier met het rolmes, maar het kan ook met de lasercutter). De modules zijn daarna op het bovenste gedeelte van de broek vastgenaaid in spiraalvormige patroon zodat een 'opstaande vacht' ontstaat. Keperband aan de achterkant en drukknopen aan de voorkant verankeren de kraag om het lichaam.

Winterkraag

De kraag is gemaakt van zonlicht-verkleurde katoenen gordijnen. De patroondelen zijn steviger én warmer geworden doordat een laagje dikke canvas tussen de stofdelen is gestikt. Tussen de onderkraag en de bovenkraag is aan de binnenkant een korte schoudercape gevouwen (van grijze flanel, gedecoreerd met geappliqueerde cirkels van gesjabloneerd visgraatdessin). Bij extreem koud weer kan de cape worden uitgevouwen voor extra warmte. De kraag sluit met drukknopen voor en langs de buitenrand.

KLOMPEN EN MUILEN

ZAANKOGERLANDERS HEBBEN PER PERSOON HOOGUIT VIER PAAR KLOMPEN EN MUILEN, DIE ZIJ PER SEIZOEN AAN HEBBEN TOT ZE VOLLEDIG ZIJN AFGEDRAGEN. DAN WORDEN DE GOEDE ONDERDELEN OPNIEUW GEBRUIKT (VOOR NIEUWE MUILEN) EN DE KAPOTTE ONDERDELEN OFWEL IN HET HAARDVUUR GEGOOID, OFWEL IN DE OUWELAPPENMAND.

Zaankogerlanders zijn pioniers op een nieuw Waddeneiland in de nieuwe realiteit van het post-kapitalistische tijdperk. Uit noodzaak, maar ook om zich niet helemaal verloren te voelen, grijpen ze terug op tradities van eeuwen geleden, van voorouders die leefden in het pre-kapitalistische tijdperk en die te maken hadden met gelijksoortige schaarste en zuinigheid. In de herfst, winter en lente dragen Zaankogerlanders houten klompen. Hiervoor worden op het eiland speciaal bomen aangeplant en groot gekweekt. De klompen hebben een klassiek Hollands model en worden door klompenmakers gemaakt. Met het wegvallen van de industriële vleesindustrie en zonder het massaal afslachten van dieren is er nauwelijks leer verkrijgbaar voor schoenen en zolen. Het leer waar de Zaankogerlanders wél beschikking over hebben (door de sporadische slacht van een koe, bijvoorbeeld) wordt gebruikt voor de Zaankoger zomermuilen. Ook kunnen feestmuilen een leren zool hebben.

De muil is een slipper met dichte tenen, met of zonder hakje. In de Zaanstreek van de 18de eeuw droegen bijna alle vrouwen muiltjes, wat hen een eigenaardige reputatie gaf. Bezoekers en toeristen verbaasden zich er namelijk over hoe Zaanse vrouwen zich op een typische manier voortbewogen: langzaam, waggelend en bijna zwevend, alsof ze op wieltjes werden voortgeduwd. Waarschijnlijk komt dit door hun muiltjes, die met gladde kousen werden gedragen en daardoor net zo lastig waren om in te lopen als de slippers van een Japanse Geisha.

Afbeeldingen: zomermuultjes gemaakt van zwarte stof en een leren zool; rode feestmuultjes gemaakt van afgetrapte sandaaltjes en een restje dure jacquard meubelstof; blanke herfstklompen in traditioneel Hollands model met wreef van lasergesneden Marmoleum linoleum; zwarte winterklompen in Fries 'trippenmodel' met riempjes van lasergesneden Marmoleum linoleum.

- HERGEBRUIK
- VISLEER
- PATRONEN

BUITENGOED

KAPER

EEN KAPER IS EIGENLIJK EEN SOORT 'HOODIE', EEN VAN BOVEN MET KARTON VERSTEVIGDE CAPUCHON DIE LOS OVER DE SCHOULDERS VALT ALS EEN CAPE. VEEL TRADITIONELE STREEKDRACHTEN, MET NAME DE WESTFRIESE EN FRIESE, HEBBEN EEN KAPER OM VROUWEN TE BESCHERMEN TEGEN (ZEE)WIND EN (WATER)KOU.

In de vroegere Zaanstreek was de 'kaper' het meest kenmerkende onderdeel van de dracht. Zaanse vrouwen waren zulke fanatieke kaperdraagsters dat ze er zelfs om werden uitgelachen door zich kosmopoliet wanende mannen en buitenlandse reizigers, die hen uitmaakten voor preutse 'nonnetjes'. Niet geheel ten onrechte, overigens, want sommige

vrouwen hielden hun kaper doodleuk op in de schouwburg. Eenmaal in de buitenlucht droegen de vrouwen hun kaper echter niet voor niets: deze beschermde de dure kap met gouden sieraden en hield het hoofd windvrij, warm en schoon. Al konden de kaperdraagsters dan weer niet met regen naar buiten, want de meeste kapers waren gemaakt van zijde.

Ook op het Zaankogerland van 2090 dragen vrouwen een kaper om zich te beschermen tegen barre weeromstandigheden. In dit geval zijn de kapers gemaakt van oude regenjassen: winddichte en waterafstotende stof die hoofd en schouders naast windvrij, warm en schoon ook nog droog houdt. Omdat de Zaanse kaper gevoelsmatig veel voor de eilandgemeenschap betekent, heeft elke vrouw minimaal twee kapers: eentje voor alledag en eentje van luxere stof (deze pagina's) voor feestdagen en speciale gelegenheden, zoals de bruiloft.

De kaper bestaat uit verschillende onderdelen en is niet eenvoudig om te in elkaar te zetten. Kapers worden daarom vervaardigd door ervaren en kundige naaisters.

Eerst wordt een 'onderstel' gemaakt van karton. Dit is een gebogen 'klep' die de bovenkant van de kaper vormt en in vorm houdt. Deze klep heeft twee kartonnen flappen die naast het gezicht en voor de schouders vallen. De stoffen onderdelen worden vervolgens om de kartonnen delen heen gevouwen en dan met acrobatische toeren en kunst- en vliegwerk vastgenaaid (de kaper is tijdens het maken namelijk niet goed vast te houden).

Om de vrouw extra beschutting te geven, maar ook ter decoratie, wordt er aan de Zaankoger kaper een rand van zelfgemaakt visleer bevestigd. Het visleer is wind- en waterdicht maar laat wel licht door, zodat de zichtlijnen van de draagster niet te veel worden beperkt. De kaper wordt met een lint onder de kin gedragen en vanaf de rug onder de oksels door op de buik vastgemaakt met een tweede lint.

- NUL AFVAL
- MODULAIR DESIGN
- NAAIEN
- RIMPELEN

BUITENGOED

HUIK

DE HUIK IS VAN OORSPRONG EEN ZEER LANGE VIERKANTE MANTEL (MEER EEN DEKEN OF CAPE) DIE AAN ÉÉN ZIJDE WORDT SAMENGEVOND, DAN STRAK AANGESNOERD, DAN MET DE ALDUS GECREËERDE 'KNOT' OP HET VOORHOOFD GEZET. SOMS WORDT AAN DE STOFBUNDEL EEN SOORT 'DOPHOEDJE' VASTGENAAID, ZODAT DE HUIK STEVIG BLIJFT HANGEN OP HET VOORHOOFD. EEN VROUW KAN GROTENDEELS ONDER HET GEWAAD VERDWIJNEN.

Huiken zijn typisch Nederlands en worden vanaf de middeleeuwen gedragen door bijna alle huisvrouwen als ze de deur uit gaan. In de streekdrachten is de huik tot laat in de 20ste eeuw een kledingstuk voor de 'zware' rouw. De huik wordt dan tijdens de uitvaart of rouwdienst aangetrokken door de weduwe (of de moeder), wier gehele lichaam, inclusief gezicht, van top tot teen onder de huik schuilgaat. Op Zaankogeland is de huik vooral een winterkledingstuk dat extra warmte biedt op koude dagen, vooral als er sprake is van een snijdende wind die komt van zee. Omdat er vaak zo'n sterke zeewind is op het eiland, is de Zaankogeer huik korter dan de traditionele huik en van onderen afgerond, zodat ze minder wappert.

Deze winterhuik is gemaakt van synthetisch vilt en heeft een lasergesneden dessin van open zeesterren, die met lasergesneden modules zijn verbonden. De huik is gevoerd met ongebleekte katoen. Het aangestikte 'dophoedje' is een lange rechte lap katoen die aan één kant over de volle lengte is gerimpeld en strak aangesnoerd, waardoor een 'worstje' ontstaat. De korte zijden zijn aan elkaar genaaid en zo zit onder het worstje ineens een rond dophoedje, als het hoedje van een eikel. De rand wordt met grove steken aan de huik vastgenaaid. Overgebleven modules zijn gebruikt om de randen van de huikkroon te versieren. Omdat de huik uit twee rechte lappen stof wordt gemaakt, blijven er geen restjes over.

HITTEHUIK & ZONNEHOED

DE EXTREME GEVOLGEN VAN KLIMAATVERANDERING BLIJVEN IN 2090 DE NATUURLIJKE BIOSFEER PARTEN SPELEN, OOK LANG NADAT VEEL GEBIEDEN – INCLUSIEF STEDEN, DORPEN EN ZELFS LANDEN – DOOR ZEEWATER OF BOSBRANDEN ZIJN VERZWOLGEN.

De zomers kunnen zelfs op het eiland Zaankogerland verschrikkelijk heet zijn, met wekenlang tropische hittegolven van boven de 40 graden Celsius. De Zaankogerlanders moeten zichzelf dus extra goed beschermen tegen de verzwelgende hitte en de brandende zon, met name als ze naar buiten gaan. (Ze zijn dankbaar dat ze worden omringd door de zee: de nachten koelen wel degelijk af, heel anders dan in de overbevolkte, extreem versteende metropolen in niet-overstroomd Oostelijk Nederland). Bij langdurige hitte dragen de Zaankoger vrouwen een zomerhuik of 'hittehuik'. Dit is een rechte lap witte katoen die aan één kant is gerimpeld en gesmukt. De hittehuik kan rond de nek worden geslagen of op het hoofd worden gezet.

De zonnehoed is wezenlijk een draagbare parasol. Al in de 18de eeuw droegen Zaanse vrouwen zulke gigantische zonnehoeden, destijds omdat ze liever geen zonnetint wilden. De oorspronkelijke Zaanse en Westfriese zonnehoeden waren gemaakt van gevogchten riet en gevoerd met stof. De Zaankoger zonnehoed is gesneden uit stevig karton (diameter 50 centimeter) en daarna met katoen overspannen. Twee linten gemaakt van overgebleven katoen zijn aan de onderkant van de hoed gestikt en worden om de kin of om de haarknot in de nek gebonden, afhankelijk of de hoed op het voorhoofd of op het achterhoofd moet staan. De katoen is een huisgemaakte sits. Het vlammenmotief is digitaal ontworpen, handmatig op de vooraf in galappelbeits geweekte stof aangebracht met ijzernat (zwarte lijnen) en ingekleurd met pigmentpasta van meekrap (rood) en geelwortel (geel).

- NAAIEN
- HERGEBRUIK
- MODULAIR DESIGN
- NUL AFVAL

SPATKAP & MONDKAP

IN HET BEGIN VAN DE 20STE EEUW WERD HET MONDKAPJE VOOR HET EERST GROOTSCHALIG INGEZET OM DE VERSPREIDING VAN DE BESMETTELIJKE (EN DODELIJKE) SPAANSE GRIEP TEGEN TE GAAN. IN HET BEGIN VAN DE 21STE EEUW WAS HET MONDKAPJE EEN MIDDEL OM DE COVID-19-PANDEMIE TE BESTRIJDEN; HET CORONAVIRUS VEROORZAakte, NET ALS HET INFLUENZAVIRUS BIJ DE SPAANSE GRIEP, EEN ZEER BESMETTELIJKE (EN DODELIJKE) ZIEKTE DIE RAZENDSNEL DOOR DE GEHELE WERELDBEVOLKING WERD OPGEPIKT.

Op Zaankogerland is de mondkap, alsmede de spatkap, noodzakelijk om de drager te beschermen tegen smok, ernstig vervuilde lucht en giftige regen, afkomstig van voormalige industriegebieden die jaren achtereen in brand staan door grootschalige klimaatrampen (en gebrek aan brandweermensen en blusmachines). De vervuiling irriteert de luchtwegen, tast de longen aan en zorgt voor tranende ogen. De regen zorgt voor rode plekken op de huid en allergische reacties.

De spatkap is een lasergesneden strook plastic die om het hoofd wordt gebonden, met daaronder een velletje plastic (het 'gezichtsscherm') waarin gleufjes zijn gesneden, zodat de hoofdband erdoorheen kan worden gevlochten of eraan kan worden

geklikt. Doorzichtige plastic is op Zaankogerland een luxeproduct. Omdat de olie-industrie in 2090 nauwelijks nog bestaat (voor de productie van plastic is olie nodig) is plastic een schaarsteproduct geworden in plaats van een wegwerp-product. Spatkappen worden op Zaankogerland daarom ook wel gedragen als sieraad.

De mondkap is op Zaankogerland zo'n vast onderdeel van de garderobe dat zelfs de bruid er eentje draagt, dan mooi afgezet met kant. Mondkapjes worden gemaakt van restjes overgebleven stof en krijgen soms een delicaat dessin van borduurwerk.

DE BRUID & DE DOOD

HOE BESCHIEDEN DE ZAANKOGER UITZET OOK IS EN HOE SOBER DE ZAANKOGERLANDERS OOK OMGAAN MET TEXTIEL: ELKE VROUW OP HET EILAND HEEFT EEN SETJE WAARIN ZIJ ZICH PRACHTIG KAN UITDOSSEN, ZODAT ZIJ ER OP SPECIALE DAGEN EXTRA MOOI EN BIJZONDER UITZIET. OP ZAANKOGERLAND HEET DEZE SET 'DE BRUID'. EEN DEEL VAN DE BRUIDSKLEDING WORDT ZORGVULDIG BEWAARD ALS DOODSKLEDING, VOOR ALS DE PERSOON IS OVERLEDEN. DEZE SET HEET 'DE DOOD'.

'De bruid' heeft een sterk symbolische betekenis. De kleur groen, bijvoorbeeld, verwijst naar de vele tinten 'Zaans groen' waar de Zaanstreek vóór de watersnoden om bekend stond. Deze kleding wordt gedragen bij feestelijke gelegenheden, waaronder dus het huwelijk.

De basis van 'de bruid' is een feestrijglijf waarvan zowel het intensieve borduurwerk als het hooggesloten model zijn geïnspireerd op de traditionele rijglijven van het eiland Marken. Het Zaankoger feestrijglijf is gemaakt van zeegroen ribfluweel met een voering van gewatteerde katoen en heeft een blauwe rand van synthetisch bont. Het rijglijf wordt niet helemaal dichtgesnoerd.

De borduurmotieven zijn digitaal ontworpen en hebben een parametrisch wervel- en kolkpatroon, een verwijzing naar de natuurlijke wind- en waterpatronen tijdens de Ergst Denkbare Overstroming. In het borduurwerk op de rug is elektronica verwerkt. Lampjes branden in geel, rood en blauw zodat de bruid het brandpunt van de aandacht wordt. Borduurgaren is lastig te verkrijgen in 2090 (en extreem duur). Het borduurgaren gebruikt voor dit rijglijf, in gebroken wit en indigoblauw, is gemaakt van de vezels van oude jeansbroeken (Rowan Denim Lace). Ook in het bruidsschort is elektronica verwerkt: een 'golf' van lampjes die in sequentie knipperen, naar wens langzaam of snel. De elektronica is vastgenaaid op canvas waaroverheen een kanten lap wordt gedrapeerd. Het bruidsschort heeft een trekkoord waarin kleikralen zijn verwerkt.

De donkergroene overrok heeft onderaan bij de zoom een doorgestikte rand van patchwork dat is geïnspireerd op dijkdoorbraken. De stofjes voor het patchwork zijn geïmporteerde katoenen blokprints die Zaankogers elkaar graag cadeau doen bij geboorte en verjaardagen.

De grote ronde bruidsmuts is gemaakt van visleer (schollenbuisjes) en met gom verstevigde kant met golfmotief. Gebogen ijzerdraad houdt de muts in model en zorgt dat die stevig op het hoofd staat. De Zaankoger bruidsmuts is geïnspireerd op de gigantische 'Duitse muts' die in de 18de eeuw werd gedragen door bruiden in Noord-Holland en Friesland.

TIJDENS DE WATERSNODEN ZIJN HONDERDUIZENDEN MENSEN IN WESTELIJK NEDERLAND (PLUS MILJOENEN STAL- EN HUIDIEREN) EEN AFSCHUWELIJKE VERDRINKINGS-DOOD GESTORVEN. DOOR GEBREK AAN HULPVERLENING EN REDDINGSWERKERS KONDEN DE DODEN NIET WORDEN GEBORGEN, WAARDOOR ER JARENLANG LIJKEN EN KARKASSEN ZIJN AANGESPOELD OP DE OEVERS VAN ZAANKOGERLAND.

De Zaankogerlanders hebben door deze massasterfte een andere kijk op het leven gekregen, alsmede ook op de dood. Zowel het leven als de dood worden op Zaankogerland intens gewaardeerd en veel meer geëerd dan vóór de watersnoden. Een Zaankogerlander zal zichzelf er elke dag aan herinneren dat ze blij en dankbaar is dat ze leeft. Want de dood kan elk moment komen. Zaankogerlanders hebben om die reden een doodshemd in de linnenkast liggen, klaar voor de dag dat ze sterven. Dit doodshemd heeft eerder dienst gedaan als bruidshemd en ging ongewassen (met het 'zweet van geluk') op de plank. Bij het doodshemd wordt een paar doodsmuiltjes gedragen. Het doodstenuet heeft speciale sierbanden waarmee het hemd om het lichaam kan worden gesnoerd.

Een Zaankoger vrouw heeft onder haar matras vaak ook nog stiekem een opgevouwen doodsschort liggen waarmee ze 'keurig' het graf in kan. Hierin zitten, door de jarenlange druk van het lichaam, messcherpe vouwen. Doodsschorten worden op Zaankogerland oogluikend toegestaan. Eigenlijk hebben de eilanders een hekel aan dergelijke verspilling, maar ze gunnen de overledene en haar nabestaanden ook een respectabele dood, omdat niemand ooit nog mag wegrotten als de treurige slachtoffers van de watersnoodrampen.

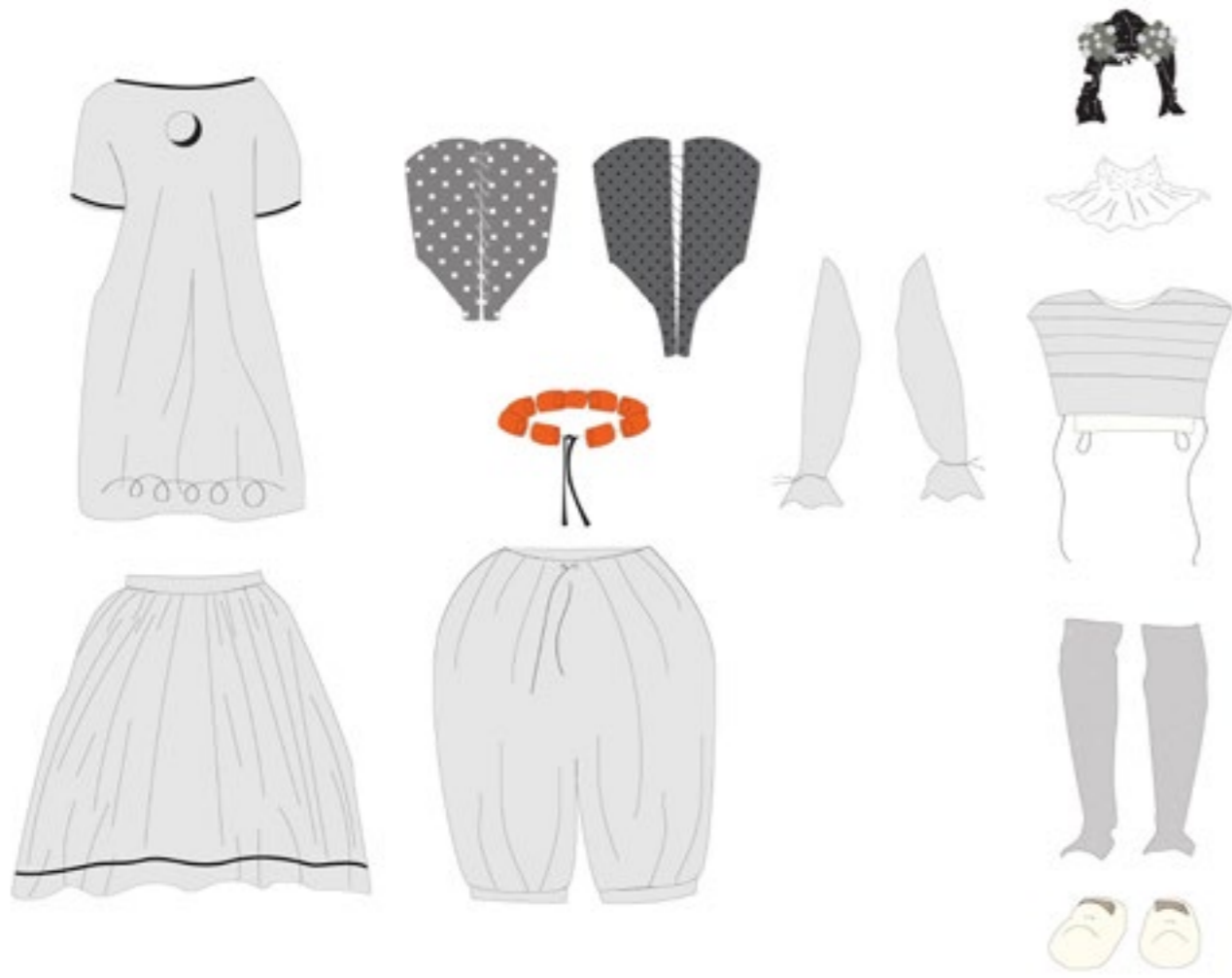
Bijzonder zijn de Zaankogerlander 'doodsmuiltjes' die van goedkope of nutteloze stof worden gemaakt om te dragen in het graf. Zaankogerlanders verspillen niets en willen dus niet worden begraven met iets waar een levende nog wat aan heeft. Doodsmuiltjes worden per persoon gemaakt en tot gebruik bewaard in de linnenkist. Omdat de doodsmuiltjes soms al worden aangetrokken in het ziekbed (of in het kraambed, wanneer het slecht dreigt af te lopen voor de

moeder), zijn ze gevoerd en doorgestikt als warme pantoffeltjes. De doodsmuiltjes hier zijn van groenblauwe zijde die onuitwasbare groenblauwe vlekken afgaf en dus nergens anders voor gebruikt kon worden.

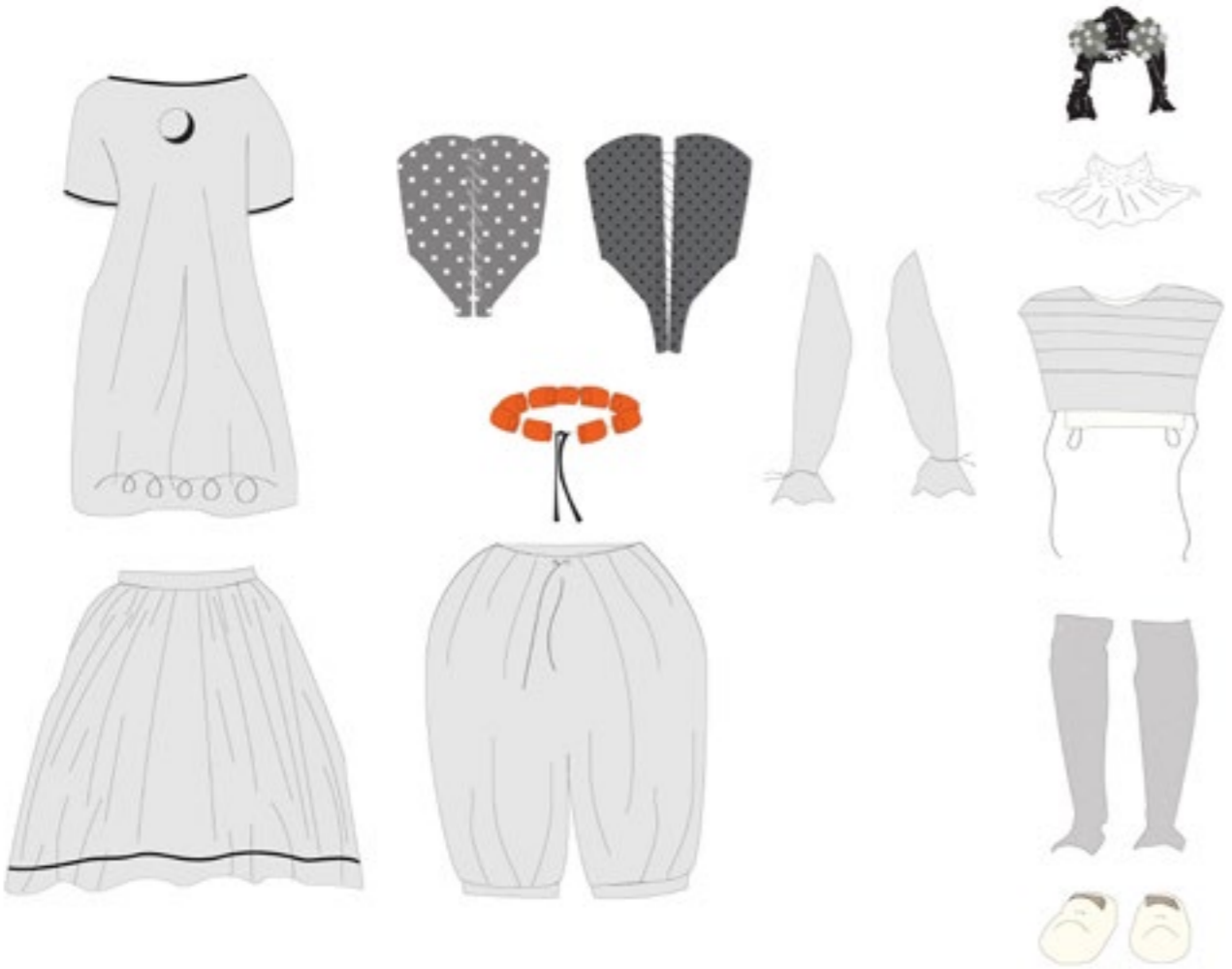

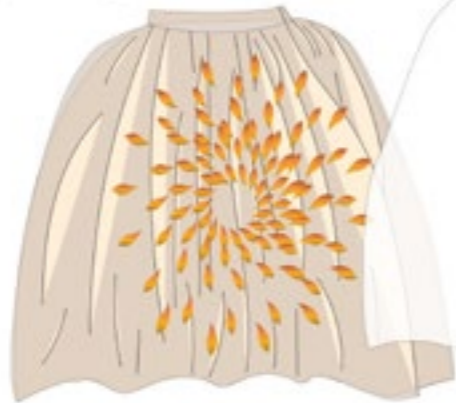

EXTREEM KOUDE WINTER

LENTE

DE BRUID EN DE DOOD

ZAANKOGERLAND

IN HET JAAR 2090

UITEENZETTING VOOR EEN KORTE GESCHIEDENIS VAN POST-EDO TEXTIEL OP ZAANKOGERLAND

DOOR STIENTJE T. MOLENAAR, TEXTIELHISTORICA

JANUARI 2090 AD / VOORJAAR 1.602.090 NL

ACHTERGROND

Na EDO (Ergst Denkbare Overstroming) in 2027 AD (1.602.090 NL in de huidige Zaankogerlander jaartelling, zie ook verder) ging in noordwestelijk Nederland het meeste textiel verloren in de vloedgolven. De mensen die ervoor kozen om achter te blijven op de hoger gelegen terp (later Waddeneiland) Zaankogerland, vlakbij het ondergestroomde dorp Zaandijk, moesten het in de eerste jaren na EDO - mede door de verwoestende klimaatrampen elders ter wereld - letterlijk doen met de kleding die ze aan het vege lijf hadden en wat er op verdiepingen boven de waterlijn bewaard was gebleven. Vaak was dat oude of antieke kleding op zolder, plus wat gordijnen, wat beddengoed en artikelen uit de verkleedkist. De waterschade zorgde voor een sterke vermindering van de bruikbaarheid van het textiel. De kwaliteit van het bewaarde textiel was überhaupt niet heel hoog omdat het meeste was geproduceerd in de context van geglobaliseerd consumentisme, hyperkapitalisme, 'fast fashion' en de 20ste-eeuwse wegwerpmaatschappij. Duurzaamheid speelde in de 'global economy' geen rol; de beoogde levensduur van een kledingstuk was drie tot twaalf maanden. Hierdoor vielen de kledingstukken van Zaankogerlanders snel uit elkaar in het eerste decennium na EDO (inclusief kleding van synthetische materialen, bijvoorbeeld omdat de stof te dun of de constructie benedenmaats was, met een slechte pasvorm, slechte naden en een slechte afwerking). In de jaren na EDO bleek bovendien dat bijna niemand nog wist hoe te naaien. Die kennis was eenvoudigweg verloren gegaan omdat bijna niemand tijdens het monetair consumentenkapitalisme nog zelf kleding maakte, afgezonderd van de Aziatische textielslaven die er een karig inkomen mee verdienden, en een verwaarloosbare minderheid van Westerse welgestelden die naaien als hobby zagen. Dankzij robotisering en grootschalige industrialisering in de 21ste eeuw had de gemiddelde persoon geen weet meer van millennia-oude technieken als spinnen en weven, verven, en naaien met naald en draad.

Herstelwerk werd in de eerste jaren na EDO daarom ad hoc en improvisatorisch gedaan, soms letterlijk met elastiek en ductape, en als iemand een heel nieuw kledingstuk nodig had, bijvoorbeeld omdat de oude kleding tot op de draad was versleten of omdat iemand hoogzwanger was, dan werd met kunst en vliegwerk iets in elkaar geflanst. Vaak werden dan doeken aan elkaar geknoopt en omgeslagen. Voor een korte periode liepen de Zaankogerlanders in lompen. Slechts een paar EDO-overlevenden op Zaankogerland - drie vrouwen en een man - hadden kennis van textiel, textielverwerking en -bewerking, zowel met de naaimachine als op de hand. Deze vier personen begonnen in 1.602.030 NL de Zaankogerlandse Textiel Coöp. (ZTC), het publieke kenniscentrum en de algemene werkplaats voor gebruikstextiel en lichaamsbedekking, dat tot op heden actief is. De ZTC is van en voor alle Zaankogerlanders. Alles wat te maken heeft met kleding en gebruikstextiel loopt via de ZTC. De ZTC is naast werkplaats en handwerklab (waar kleding wordt gemaakt, onderhouden en gerepareerd) ook het centrale punt voor inkoop en import (ruil) van vezels, textiel en overige materialen, alsmede voor verkoop en export (ruil) van textielartikelen, hoewel met mate, mede in verband met de voortdurende textielschaarste wereldwijd.

Het pre-EDO reddingsvest is een standaard kledingstuk op Zaankogerland.

HUIDIG LEEFKLIAMAAT

EDO kwam niet uit de lucht vallen. Ondanks dat het voormalige Nederland qua klimaatverandering en stijging van de zeespiegel in een 'luwe' of gematigde, of zoals men destijds dacht, in een 'redelijk veilige' zone lag, zorgden lange hitteperiodes met grote droogte in de twintiger jaren, met daaropvolgend de befaamde orkaanstorm op 3 oktober 1.602.027 NL (in combinatie met - het moet gezegd - een curieuze onachtzaamheid van de voormalige Nederlanders voor het beter beschermen van hun laaggelegen polderlanden vanaf het begin van de 21ste eeuw) er toch voor dat alle zeewaterkeringen het tegelijkertijd begaven en noordwestelijk Nederland in één verwoestende nacht grotendeels overstroomde. Bijna een half miljoen Nederlanders en miljoenen stal- en huisdieren verdronken direct. Miljoenen mensen sloegen op de vlucht een belandden in vluchtelingenkampen in oostelijk Nederland, dat overigens in 1.602.028 NL tijdens het Engels-Duitse conflict door de Engelsen werd bezet en wat tot vandaag valt onder de heerschappij van het Engelse Hogerhuis.

Elke inwoner van Zaankogerland maakt zelf alle kleding die aan het eigen lichaam wordt gedragen. Kinderen krijgen al vanaf jonge leeftijd les in zogenaamde 'low tech' basisvaardigheden als spinnen, weven, naaien, breien en herstelwerkzaamheden.

Ook de rest van de wereld bleef niet onaangetaast wat betreft ernstige klimaatverwoestingen. In niet-ondergestroomde en niet-platgebrande gebieden bleef het monetaire consumentenkapitalisme weliswaar grotendeels in stand, maar dat ging het gepaard met veel oorlog, genocide op onvoorstelbare schaal, gewelddadige onderdrukking, neofeodalisme en slavernij. Deze periode van 'Exterminisme', als eerste beschreven door socioloog Peter Frase in zijn boek *Four Futures. Life after Capitalism* (2016), was op wereldschaal wat vanaf het jaar 1492 AD de 'ontdekking' en verovering van Amerika was geweest, wezenlijk één gigantische slachtpartij. Kleine minderheden (in archaische termen de '1%') onderwierpen per regio de grote meerderheid aan dictatoriale overheersing en zijn tot op heden aan de macht. Resultaat was dat de wereldbevolking binnen enkele jaren slonk tot een kleine biljard inwoners.

Omdat diverse Exterministische regimes eindelijk de drastische klimaatmaatregelen namen die al zo lang noodzakelijk waren geweest, werd de opwarming van de aarde en het uitsterven van soorten binnen een decennium afgeremd en zelfs ten goede gekeerd, waardoor delen van de biosfeer zich rap konden herstellen. De Exterministische regimes ontwikkelden ook nieuwe landbouwmethodes die zorgden voor voldoende voedsel, en op textielgebied, voor een superieure kwaliteit vlas en katoen voor de kleine miljard mensen die de klimaatcatastrofes hadden overleefd. Voor mensen in de wilde buitengebieden, onder andere in de ondergestroomde delta's zoals Zaankogerland, waren deze basismaterialen voor kleding even noodzakelijk als onbetaalbaar.

ZAANKOGERLAND

De mensen op Zaankogerland, afgesloten van de post-EDO consumentenmaatschappij, richtten zich - deels noodgedwongen, deels uit ideologische overtuiging - op zelfvoorziening, gelijkwaardigheid en direct-democratische besluitvorming met wisselend leiderschap. Zaankogerlanders wilden post-EDO leven in harmonie met de biosfeer en in overeenstemming met langlopende geologisch-astronomische tijdsbewegingen. De 24-uurklok werd van Zaankogerland verbannen en er werd een Zaanse maankalender ingevoerd. Lokaal werd het nulpunt van de jaartelling gezet op 1,6 miljoen jaar NL ('Na Lucy', de periode dat

de mens volgens paleontologen hun lichaamshaar hadden verloren). De Zaankogerlanders doopten zichzelf om tot 'tijdsnomaden' - nomaden die op één plek bleven (i.c. het Waddeneiland Zaankogerland) maar die door aanhoudende veranderingen in het klimaat nooit precies wisten wat hen aan temperaturen en weersomstandigheden te wachten stond. Niemand had bijvoorbeeld De Kleine IJstijd kunnen voorspellen die begon in 1.602.080 NL, met korte koele zomers en bijtende vorstperiodes in de winterperiodes.

Grondstoffen voor textiel moesten volgens de Zaankogerlanders voornamelijk van eigen bodem komen - en bewerkt textiel moest 'uit eigen handen' zijn. Voor elke gebruikte grondstof moest iets worden teruggegeven of teruggedaan. Consumentisme en verkwisting werden gezien als verderfelijk (zie verder). Door het trauma van EDO wilden Zaankogerlanders nooit meer onverantwoordelijk verspillen en ze wilden nooit meer een ander levend wezen kwaad berokkenen, ware het plant, bacterie of dier (zeker degenen die getuige waren geweest van de duizenden opgezwollen koeienkadavers die na EDO op de hogere daken lagen weg te rotten). De Zaankogerlanders werden, wat zichzelf gekscherend noemden, 'polderboedhisten'. En al ontwikkelde hun levensfilosofie en spiritualiteit zich als een mengvorm tussen Gaiaïsme, het Genootschap van Vrienden en elementen uit de antroposofie, de Zaankogerlanders waren veel te nuchter om zich serieus iets te noemen, laat staan een 'stroming'.

Rondom Zaankogerland duurde het een aantal jaren voordat het giftige mengsel van lijkvocht, weggelekte brandstoffen en vrijgekomen chemicaliën onder het wateroppervlak enigszins naar de bodem waren gezakt en door een dun laagje sediment werden afgesloten. De vervuilde prut bleek vanwege de chemische samenstelling wel uitermate geschikt als moderatiebeits voor het aanbrengen van typische patronen op textiel met plantaardige pigmenten.

Pas dertig jaar na EDO gaf de komst van de eerste Groenlandse walvissen in de Noordzee het definitieve teken aan de Zaankogerlanders dat de wateren weer schoon genoeg waren voor visvangst en recreatie. Heden ten dage is het water en is ook de grond op Zaankogerland niet meer schadelijk voor de gezondheid, al is het op zekere dagen, afhankelijk van de windrichting, nog steeds noodzakelijk om gezichtsbedekking te dragen vanwege de kankerverwekkende roetdeeltjes en fijnstof o.a. afkomstig van aanhoudende Siberische bosbranden.

Het hangt ook af van de windrichting of het regenwater zuiver is of zuur. De prut uit slootjes wordt nog steeds gebruikt als moderatiebeits voor het verven van textiel.

Tegenwoordig wonen de Zaankogerlanders op het water omdat ze de grond van het eiland helemaal aan de biosfeer willen overlaten, zelfs als zij er vlas of andere grondstoffen voor textiel op verbouwen. De drijvende huizen van Zaankogerland hebben een beperkte klimaatbeheersing binnenshuis en geen centrale verwarming of airconditioning. De kleding van de Zaankogerlanders is hierop aangepast.

Het dorp Zaankogerland bestaat uit vlotwoningen, ook wel schertsend 'drijvende plaggenhutten' genoemd. De grond van het eiland wordt alleen gebruikt voor het cultiveren van grondstoffen en voedsel op afwisselende stukjes land die niet aan de elementen worden overgelaten. De rest van het eiland wordt beheerd door planten en dieren.

ZAANSE STIJFKOPPEN

Na EDO was het een kleine groep Zaankanters die koppig weigerden om naar de overvolle vluchtelingenkampen in de voormalige Nederlandse provincie Drenthe (thans New Kent) te verkassen. Zaankanters waren van oudsher

ondernemend en trots. Ze namen liever het lot in eigen hand, en leden liever kou en honger, dan om zich te onderwerpen aan de ontberingen en mensonterende omstandigheden in de RC's (Refugee Camps), waar de Engelsen meedogenloos de scepter zwaaiden. Wonder boven wonder lieten de roofzuchtige Engelsen tijdens hun continentale inval het eiland Zaankogerland links liggen, waarschijnlijk omdat ze - destijds niet zonder reden - vonden dat daar niks te halen viel en ze hun kruit liever bewaarden voor de belegering van het hoge en strategisch gunstig gelegen Apeldoorn (thans Little London). Later, afgezien van de vluchtelingenkampen, wilden de Zaankogelanders zich onder geen beding onderwerpen aan de slavernij van een groot Exterministisch imperium, bijvoorbeeld dat van de Spanjaarden in het zuiden.

Al vijf jaar na EDO bekeerden de mensen op Zaankogerland zich tot wat zij in de volksmond dus 'polderboeddhisme' noemden, al had deze overtuiging, levensfilosofie en spiritualiteit weinig met het klassieke Boeddhisme van doen. Ze geloofden bijvoorbeeld niet in de spirituele leiding van één god, messias, profeet, goeroe of mens. Er werd daarnaast door de Zaankogelanders diepgevoeld dat de mensheid zijn lesje wel geleerd moest hebben wat betreft deelname aan de monetaire groei-economie en uitbuitend consumentenkapitalisme. Immers hadden die geleid tot grootschalige vervuiling, verwoesting van de biosfeer, opwarming van de aarde, EDO en de vreselijke verdrinkingsdood van miljoenen levende wezens.

Zoals in de 18de eeuw AD de Zaanstreek er alles aan had gedaan om het monetaire consumentenkapitalisme aan te zwengelen met innovatieve industrie en nijverheid, zo wilden de overgebleven Zaankanters - inmiddels Zaankogelanders - er na EDO alles aan doen om op een verantwoordelijke manier een wereld (en biosfeer) te creëren die blijvend gezond, schoon en divers zou zijn. Natuurlijk beseften ze dat ze dit als kleine gemeenschap niet voor de hele wereld voor elkaar konden boksen, zeker niet nadat zij de opkomst en verspreiding van het Exterminisme om zich heen zagen grijpen, maar althans konden ze een richting aangeven, een model vormen van hoe een samenleving kon worden ingericht in vruchtbare harmonie met groepsgenoten, de natuurlijke leefomgeving en vanuit de grondslag van astronomisch tijdsbesef of 'diepe tijd' (waarin Homo Sapiens misschien 200.000 jaar bestaat maar de aarde 20.000

keer ouder is). Ze doopten het eiland tot zelfstandig en autonoom biosociaal laboratorium en noemden het Zaankogerland.

NOOT. Dit artikel beperkt zich vanaf hier tot textielgebruik en lichaamsbedekking op Zaankogerland en gaat verder niet in op de sociale, culturele, spirituele en economische aspecten van het leven op Zaankogerland, tenzij dit raakvlakken heeft met textiel.

DE ZAANKOGERLANDSE TEXTIEL COÖP. (ZTC)

Eerder werd al vermeld dat in 1.602.030 NL de Zaankogelandse Textiel Coöp., het publieke kenniscentrum en de algemene werkplaats voor gebruikstextiel en lichaamsbedekking, werd opgericht door de enige vier personen die post-EDO nog enige kennis hadden van textiel, textielverwerking en -bewerking. De ZTC is thans verantwoordelijk voor de ontwikkeling, het ontwerp, maken en onderhoud van alles wat op Zaankogerland aan en op het lichaam wordt gedragen aan textiel en textiel-achtige artikelen (dat zijn onder andere schoenen, hoeden, aan het lichaam gebonden transportdragers, opsmuk, extra bescherming, werkinstrumenten en rituele objecten zoals het leiderschapsjuk en de huwelijks-spiraal, et cetera) alsmede textiel dat in nauwe relatie staat tot het lichaam, zoals bed-, bad-, tafel- en keukentextiel.

De ZTC richtte zich in haar beginjaren met name op het verzamelen van de ultieme basiskennis over textiel en textieltechnieken aan de hand van literatuuronderzoek, bijvoorbeeld uit oude boeken en handleidingen geïmporteerd uit wat Zaankogelanders 'de wal' gingen noemen, en uit digitale bronnen die nog openbaar beschikbaar waren op het sterk geslonken en streng geprivatiseerde internet. Ook gingen ze op het eiland, met vallen en opstaan, zelf aan de slag met beplanting en cultivering van vezels en textiel. Op deze manier bouwde de ZTC aan kennis en expertise over onder andere het verbouwen en verwerken van plantaardig textiel (zoals vlas voor linnen, schapen voor wol en meekrap voor kleur); over het spinnen en weven van vezels; over het maken van plantaardig leer uit koffieprut en paddestoelen; en over het verwerken van gevonden materialen (inclusief overblijfselen van pre-EDO industriële massaproducten) in onderdelen voor lichaamsbedekking.

In 1.602.054 NL, toen de grootste textieltekorten achter de rug waren en de Zankogerlanders weer iets beter in de kleren konden zitten (mede door gelukke vlasoogsten en een grote gezamenlijke inzet van Zankogerlanders via de ZTC), formuleerde de ZTC een ideologisch leidraad voor waar kleding en huishoudelijk textielgebruik aan zou moeten voldoen indien de drager/gebruiker geen schade wil toebrengen aan leefomgeving, biosfeer en samenleving. Deze leidraad, de Zankogelander Leidraad voor Suggesties voor Lichaamstextiel of 'Leidende Draad, afgekort Lei-Draad', wordt nog steeds nageleefd. (Verderop wordt een overzicht gegeven van de kernpunten uit de Lei-Draad.)

De ZTC is het centrale punt voor textielgebruik op Zankogelanderland. De ZTC is verantwoordelijk van al het textiel, van het maken tot het wassen, repareren en onderhouden.

VAN MODE NAAR LICHAAMSBEDEKKING

Met de Lei-Draad rekende de ZTC allereerst resoluut af met 'mode' als commercieel verschijnsel en met begrippen als 'product' en 'dienst' op het gebied van textiel uit het pre-EDO tijdperk. (Noot: de ZTC maakte scherp onderscheid tussen enerzijds mode als onderdeel van monetair kapitalisme

en anderzijds mode-ontwerp als artistieke kunstvorm. Het laatste werd door de ZTC juist toegejuicht en in een later stadium zelfs aangemoedigd als medium voor vernieuwend onderzoek en menselijke speelsheid op textielgebied). Visuele communicatie in textiel ('beeldtaal') was zeer belangrijk, vond de ZTC, maar de inhoud moest daarbij leidend zijn en niet het prijskaartje of de hype. Haute couture ('high fashion') was een vergissing geweest, of beter gezegd een dwaling van een kleine groep mensen die te veel tijd, geld en macht hadden en die zich in uiterlijke verschijning en luxe consumptiepatronen wilden onderscheiden van mensen die dat niet hadden. Voor deze laatsten was zogenaamde 'high street fashion' of 'fast fashion' uit de 21ste eeuw (pre-EDO) vooral misleiding geweest, een kunstgreep van de markteconomie om te zorgen dat mensen elk seizoen een flink deel van hun inkomen besteedden aan nieuwe kleding die ze niet nodig hadden en die, afgezien van de kortstondige bevrediging van 'iets nieuws hebben' en de geruststellende onderwerping aan een algemeen aanvaarde groepsidentiteit, niets opleverden qua sociale waardering of persoonlijk zelfvertrouwen. De meeste mensen droegen een industrieel geproduceerde, homogene variant van 'world dress' zoals gedefinieerd door professor Joanne B. Eicher in de *Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion, deel 10, Global Perspectives* (2010 AD). In de Zankostreek voor EDO kwam deze 'world dress' neer op een spijkerbroek, een T-shirt of trui, leren schoenen of sneakers en een windjack met capuchon voor zowel vrouwen, mannen en kinderen.

Wat de ZTC vooral onbegrijpelijk vond van de pre-EDO kledingindustrie (die overigens nog steeds bestaat in Exterministische dictaturen elders ter wereld) was dat er producten werden gemaakt met een potentieel lange levensduur (denk aan pigmenten die niet verkleuren en synthetische materialen die niet biologisch afbreekbaar zijn), terwijl de uiteindelijke kleding onzorgvuldig en in snel tempo in elkaar werd gezet en maximaal drie maanden werden gedragen voordat ze werd weggedaan of weggegooid. Dat was de wereld op zijn kop 'en alle gekheid op een stokje', vond de ZTC.

De ZTC was van oordeel dat zowel de mode-investeringen van de elite als het overconsumptisme van de massa ten dele tot de grootschalige klimaatvernietiging hadden geleid die zoveel van hun dierbaren het leven had gekost.

De ZTC zag beide verschijnselen als uitwassen van de markteconomie en het feodaal kapitalisme die in de eerste Europese neolithische nederzettingen waren ontstaan (circa 6.000 BCE). De ZTC schaarde zich daarmee achter de visie van textielarcheologe Elizabeth Wayland Barber, die in haar gezaghebbende boek *Women's Work. The First 20.000 Years. Women, Cloth and Society in Early Times* (1996 AD) de neolithische revolutie (uitvinding van landbouw, stedenbouw en handel) 'the greatest pyramid scheme of all time' noemde, waarbij een eeuwenlange focus op (textiel)handel, winst en groei voor steeds meer uitputting van grondstoffen, vervuiling en tenslotte de klimaatcrisis hadden gezorgd - telkens de rekening doorschuivend naar een volgende generatie, tot aan de klimaatcatastrofe waar EDO onderdeel van was, toen een deel van de rekening werd vereffend met massale uitsterving.

De standaard piramidevorm die eeuwenlang door sociologen en antropologen was gehanteerd als model voor sociale stratificaties (met een kleine rijke elite aan de top en een grote arme meerderheid aan de basis) werd door de ZTC dan vrijwel direct vervangen door de cirkel en de spiraal als symbolen voor natuurlijke levenscycli, bioritmes, verantwoord grondstoffengebruik en egalitaire groepsbinding. De spiraal en de cirkel zijn belangrijke motieven op Zaankogerland.

EERSTE LEVENSBEHOEFTE

Textiel en kleding zijn een eerste levensbehoefte, verklaarde de ZTC in de Lei-Draad, en kunnen dus - zoals drinken, eten, beschutting en zorg - nooit een product of dienst zijn waarmee iemand winst maakt. Kleding is vooral en wezenlijk bedoeld als lichaamsbedekking. Karakter en functie zijn daarbij leidend voor stijl en vorm, niet bezit en status. Zuinigheid en hergebruik hebben meer aanzien dan extravagantie en exclusiviteit. Een kledingstuk dat 100 jaar meegaat in dagelijks gebruik, met onzichtbare en zichtbare reparaties en aanpassingen, is in de ogen van de ZTC waardevoller dan een soortgelijk kledingstuk van geïmporteerde zijde bewerkt met edelmetalen en edelstenen dat ongebruikt in de kist ligt. Sterker: alles wat ongedragen of ongebruikt in de kist ligt (afgezien van seizoensstukken en reserveonderdelen) wordt door de ZTC beschouwd als ongewenst. Rituele lichaamsbedekking (die slechts een of een

paar keer wordt gedragen door een persoon, zoals het leiderschapsjuk en de huwelijks-spiraal) wordt door de gehele gemeenschap afwisselend gebruikt en is in beheer van de ZTC.

Zaankanters pre-EDO dragen zogenaamde 'world dress'.

VAN VIJGENBLAD NAAR PELS

Homo sapiens was als soort al vrij vroeg in haar evolutie de oorspronkelijke lichaamsbedekking (vacht) kwijtgeraakt. De ZTC noemde dit in de Lei-Draad de 'ware vloek' van Evadam (traditioneel 'Adam en Eva'): dat zij sinds de verbanning uit Eden (dat wil zeggen: de periode dat de menselijke soort zonder enige vorm van technologie in kuddes leefde) het spreekwoordelijke vijgenblad nodig hadden om hun onbehaarde lichaam te beschermen (niet: om hun schaamte te bedekken, want vreemd genoeg was de vacht rond de menselijke schaamdelen juist bewaard gebleven). Na de zondeval (i.c. 'drastische haaruitval') van Evadam was de mens voor altijd afhankelijk van een 'exovacht' of 'externe pels' van gevonden of gecultiveerde materialen die de het menselijk lichaam niet zelf kon laten groeien. In oude afbeeldingen van Evadam na de zondeval is het paar dan ook vaak te zien met een spintol of weefgetouw in de hand.

De mens moest het na Eden doen met materialen uit de omgeving voor warmte, droogte en andere lichamelijke bescherming. De ZTC vond dat Evadam moest pakken wat ze nodig had en misschien moest nemen wat ze begeerde, maar dat ze voor elk genomen materiaal iets terug moest geven in de vorm van aanplant, compost (uitwerpselen), verzorging, respect voor en bescherming van heel jong en heel oud leven, en het onaangetast laten van ongerepte ecosystemen.

De ZTC duidt het geheel aan lichaamsbedekking standaard aan met 'de pels' of 'iemand's pels' (wat overigens ook in de 18de eeuwse Zaanse streekdracht een gebruikelijke aanduiding was voor de drie tot vijf rokken die door vrouwen over elkaar werden gedragen en die tegelijkertijd aan- en uit werden getrokken).

De pels wordt aangetrokken bij de geboorte en jaren later, na het overlijden, afgelegd en doorgegeven aan de gemeenschap. Een pasgeboren baby krijgt op Zaankogerland een houten kist met daarin de kleinste maat 'levensdeken' voor direct gebruik (zie verder) en de eerste textielmaterialen voor het samenstellen van een pels. Deze kist gebruikt het kind gedurende haar of zijn hele leven voor het bijeen sparen, maken, aanvullen, onderhouden, repareren en bewaren van lichaamsbedekking en gebruikstextiel ('de uitzet'). Doordat de drager haar of zijn eigen lichaamsbedekking vervaardigt (zeer specialistische technieken uitgezonderd), zijn pels en uitzet volledig afgestemd op het specifieke lichaam en behoeftes van betreffende persoon.

Daarnaast vindt de ZTC het belangrijk dat lichaamsbedekking - de kunstmatige vacht of pels - tevens een rol vervult als betekenisdrager en non-verbaal communicatiekanaal voor persoonlijke en sociale identiteit. Immers communiceren dieren ook met hun vacht, verendek of schubben over wie ze zijn en welke rol ze vervullen binnen de soort of groep, bijvoorbeeld aan de hand van bepaalde kleuren, een bepaald silhouet, een bepaalde tekening of een bepaald patroon. Dit biedt vele voordelen voor de groep, bijvoorbeeld dat er geen woorden en gesprek nodig zijn om iemand's intenties te 'lezen'.

Ook Exterministische regimes gebruiken kleding om te communiceren, maar dan meer op gewelddadige wijze (gepantserde en deels gerobotiseerde legerkleding, bijna volledige gezichtsbedekking, opzichtige bodycams, uniformiteit).

Betekenis in textielartikelen op Zaankogerland is vooral gericht op karakter

(onder andere temperament, aangeboren talenten), functie (rol in de groep), emotionele en spirituele gemoedstoestand (verliefd, besluiteloos, vasten, stilte), persoonlijke levensomstandigheden (relatiestatus, rouw, zwangerschap, sabbatical en ziekte) en de specifieke smaak van de drager. Aangezien de drager de lichaamsbedekking zelf maakt, staat het haar of hem vrij om te bedenken wat zij of hij wil op voorwaarde dat alle gemaakte onderdelen binnen de Lei-Draad vallen. Grensverleggende vondsten en innovaties worden voorgelegd aan de ZTC en na een proefperiode van een jaar door meerdere proefpersonen wel of niet opgenomen in de Lei-Draad.

De grote 'mindshift' vergeleken met pre-EDO textiel is dat mensen op Zaankogerland niet langer worden gewogen en gewaardeerd om wat ze hebben en om wat ze zeggen, maar om wie ze zijn en om wat ze doen, en dat de lichaamsbedekking zoals bepaald door de Lei-Draad dit mede tot uiting brengt.

KERNPUNTEN UIT DE ZAANKOGERLANDER LEIDRAAD VOOR SUGGESTIES VOOR LICHAAMSBEDEKKING

ALGEMEEN OVER DE LEI-DRAAD

Bij de geboorte krijgt elke Zaankogelander een kist voor het bij elkaar sparen, verzamelen en bewaren van de uitzet (de uitzet is alle textiel die te maken heeft met het lichaam, ofwel als lichaamsbedekking, ofwel als gebruikstextiel voor verzorging en hygiëne). De kist wordt standaard verleend door de ZTC en bevat basismaterialen (onder andere 20 strekkende meter linnen, 10 strekkende meter wol, garens, knopen, et cetera) en basisgereedschappen (basispatronen, naalden, scharen, tekengerei, et cetera). In de eerste levensjaren draagt de ZTC zorg voor de lichaamsbedekking van het kind. Zodra het kind in staat is om iets te maken, gaat de verantwoordelijkheid voor lichaamsbedekking geleidelijk over

van ZTC naar kind. Elk kind maakt haar/zijn uitzet zelf en gebruikt de kist daarbij als naaimand en bewaarplek. Uitzonderingen worden gemaakt voor mensen die niet in staat zijn om hun lichaamsbedekking en gebruikstextiel zelf te maken of verzorgen. De ZTC neemt deze werkzaamheden dan over, al dan niet op aanwijzingen van betreffende persoon.

Elke pasgeboren baby krijgt van de ZTC een levensdeken voor direct gebruik. De levensdeken groeit mee met de persoon en gaat letterlijk een leven lang mee. De levensdeken kan worden gebruikt als slaapdeken, zitkleed, jas en voor allerlei andere doeleinden. De levensdeken is strikt persoonlijk en wordt alleen door de betreffende persoon op maat gemaakt, aangepast, gebruikt, hersteld en onderhouden. Bij het overlijden dient de levensdeken als lijkwade, waarna de deken door de ZTC op bruikbaarheid wordt onderzocht. Alle bruikbare stukken worden verdeeld en verwerkt tot kleine levensdekens voor nieuwe babies. Niet-bruikbare stukken gaan in de recycling. Alleen als een persoon is overleden aan een zeer ernstige (bloederige) of zeer besmettelijke ziekte gaat de levensdeken mee het graf in. De meeste mensen willen dat liever voorkomen en vragen in de regel om hun doodshemd in de laatste dagen voor hun dood, met de levensdeken zorgvuldig opgevouwen naast hun bed of alvast meegegeven met familie. De meeste levensdekens zijn een manier voor de persoon om haar of zijn levensgeschiedenis te vertellen. Sommige levensdekens zijn daarom intensief bewerkt. De ZTC documenteert alle levensdekens voorafgaande demontering.

KLEDING

Lichaamsbedekking wordt gemaakt van duurzaam en slijtvast textiel (meestal natuurlijke stoffen die op het eiland kunnen worden gecultiveerd en gemaakt). Bij het maken van onderdelen wordt zo min mogelijk tot niets van het materiaal verspild. Schaarste is nu eenmaal een blijvende realiteit op Zaankogerland. De ZTC is het centrale uitgiftepunt voor alle basismaterialen die te maken hebben met lichaamsbedekking en gebruikstextiel. Elke persoon kan naar behoefte materialen betrekken van de 'lappiespoep', het ZTC-loket voor textiel, furnituren en naaigerei. Bij overmatig gebruik moet de persoon opgaaf van redenen geven. Overvloed of decadentie kan alleen worden bereikt door in het

wild gevonden materialen, bijvoorbeeld wat aanspoelt op het eiland of wat bij uitzondering wordt opgevist uit de ondergestroomde pre-EDO woonwijken. In andere woorden, overvloed of decadentie is alleen mogelijk zonder een beroep te doen op de gemeenschap. Overvloed en decadentie wordt op Zaankogerland weinig gewaardeerd, tenzij het wordt aangewend om een verhaal te vertellen of uit te beelden, bijvoorbeeld in theater of geschiedenisles.

Functionaliteit van lichaamsbedekking gaat voor alles. Hoe iets rond het lichaam zit en hoe iets wordt gedragen hangt volledig af van de betreffende functie van de lichaamsbedekking. De vormgeving en het uiterlijk ontwerp van de lichaamsbedekking moet iets uitdrukken van de persoonlijke en sociale identiteit van de maker/drager. De ZTC wenst geen 'onnodige opsmuk', dat wil zeggen versieringen die geen functie vervullen, bijvoorbeeld het aanbrengen van een bedrijfslogo uit de pre-EDO-periode of een rits op een plek waar geen opening zit. Vorm volgt op gebruik, niet op effectbejag. Deels door deze bepaling zijn Zaankogelanders er overigens zeer bedreven in geworden om een vorm van functionaliteit toe te bedelen aan de soms uitbundige versieringen die zij aanbrengen op lichaamsbedekking.

Dessins worden gebruikt om non-verbaal een symbolische, rituele, spirituele of emotionele boodschap over te brengen. De cirkel, de spiraal, de streep en motieven uit de natuur (zoals plant- en dierfiguren) spelen daarin een belangrijke rol, net als het motief van de 'fontanel' (openingen tussen de schedeldelen die het voor een menskind mogelijk maken om zich met zo'n groot hoofd door zo'n nauw geboortekanaal te wurmen). Doordat Zaankogelanders elkaars werk bekijken, van elkaar leren en elkaars lichaamsbedekking ook imiteren, is de typische Zaankoger stijl of streekdracht ontstaan die we thans kennen.

Het cultiveren en maken van lichaamsbedekking is zeer tijdrovend. De maaktijd kan maanden en soms jaren in beslag nemen. Omdat Zaankogelanders lokaal een nieuwe tijdsbepaling hebben ingesteld, waarbij de jaartelling 1,6 miljoen jaar eerder begint (dat wil zeggen, vanaf de tijd dat de vroege mens volgens paleontologen haar lichaamsbehuizing verloor), staat 'tijd' niet langer gelijk aan 'geld' (of 'veiligheid') zoals dat in de pre-EDO-periode gebruikelijk was. Een lange maaktijd is op Zaankogerland een vorm van meditatie en bezinning

op een lange geschiedenis in een groot universum waar de mensheid maar een klein onderdeel van uitmaakt. Daarnaast: hoe langer aan iets is gewerkt, hoe beter de kwaliteit. De lange maaktijd en intensieve tijdsinvestering zorgen er bovendien voor dat Zaankogerlanders graag zo lang mogelijk met hun lichaamsbedekking doen.

LICHAAMSBEDEKKING INGEDEELD NAAR BEHOEFTE

De ZTC hanteert een aantal categorieën of 'schijven' voor de mate van noodzakelijkheid van lichaamsbedekking, als volgt:

Noodzakelijk (schijf 1)

Luxe noodzakelijkheid (schijf 2)

Noodzakelijke luxe (schijf 3)

Erfgoed (schijf 4)

Ritueel (schijf 5)

Luxe (schijf 6)

Op basis van deze schijven geeft de ZTC materialen uit voor het maken van lichaamsbedekking en gebruikstextiel. Voor schijf 6, 'luxe', wordt per persoon slechts zeer beperkt materiaal beschikbaar gemaakt, waardoor veel Zaankogerlanders een aantal luxe artikelen (zoals boventallige reserveonderdelen van lichaamsbedekking, opsmuk en sieraden) labelen onder schijf 4, 'erfgoed'. Voor schijven 1, 2 en 3 geeft de ZTC naar behoefte materialen uit. Onder schijf 2, 'luxe noodzakelijkheid', valt medisch textiel. Onder schijf 3, 'noodzakelijke luxe', vallen materialen die helpen bij de verwerking van verlies, verdriet of depressie, of die nodig zijn bij de behandeling van geestesziekten.

UITGANGSPUNTEN VOOR ONTWERP

- Zerowaste patroondesign - het beschikbare materiaal is het uitgangspunt, niet een patroon of een idee, en er wordt zoveel mogelijk van het materiaal gebruikt, met zo weinig mogelijk restjes
- Modulair design in verband met goede vervangbaarheid bij slijtage
- Functionaliteit, maar wel genieten van persoonlijke vormgeving

- Emotioneel design: de vormgeving van lichaamsbedekking raakt de ziel maar niet de hebberigheid
- Cirkel, spiraal, streep, dier- en plantfiguren (traditioneel Zaans), het fontanel-motief
- Zacht verloop tussen patroondelen, kleuren en motieven (gradiënten)
- Alles gaat in drie, gebaseerd op de drie-eenheid zon, maan en aarde, maar ook vanuit de aloude gedachte 'een in de was, een in de kast, een aan de bast (aan het lijf)'

Verwerking van restjes textiel voor 'lomp papier'.

MATERIALEN

Planten: linnen, hennep, jute, linoleum, papier/lompkarton, hout (multiplex, gevonden, gecultiveerd op het eiland), katoen (import, luxe)

Dieren: wol, visleer, gevonden haar, veren, schelp, been, zijde (import, luxe)

Mineralen: klei, steen, kristalgroei, kralen (import)

Synthetisch: herbruikt (niet-afbreekbaar plastic, niet-recyclebare synthetische onderdelen van oude kleding en gebruiksartikelen)

Elektronica: voor feest en ritueel

Natuurlijke verf: bermplanten/onkruid, braam, meekrap, schillen+afval van seizoensgroente en -fruit, bacteriën (*Janthinobacterium Lividum*)

Beitsen: modder/prut/sediment, ijzer, aluin (import), soda (import), regenwater (indien zuur)

Kleuren: groen (pre-Edo Zaans), blauw, geel, zwart en wit, fluororanje; verloop (gradiënten) van kleuren staan symbool voor zachte grenzen die langzaam in elkaar over gaan, in overeenstemming met de visie op Zaankogerland dat alles met elkaar verbonden is en elkaar beïnvloedt

MAAKPROCES

Low tech - iedereen moet in de basis zelf in hun lichaamsbedekking kunnen voorzien. De ZTC biedt kinderen vanaf vijf jaar onderwijs in naaien met de hand en, zodra hun handen sterk genoeg zijn, met de machine.

High tech - alle Zaankogerlanders krijgen levenslang les en ondersteuning in moeilijke technieken (zoals bepaalde verfmethodes en borduurwerk), ingewikkelde technologieën en hulpmiddelen (zoals computers, digitaal aangestuurde machines) die tijd en oefening vergen voordat ze goed kunnen worden aangewend voor het maken van lichaamsbedekking.

Zaanse ambachten (overgeleverde kennis uit de pre-EDO periode, zoals het weven van hennepgarens) - zeer specialistische en soms ritualistische handelingen voor zeer specifieke vormen van lichaamsbedekking worden daar ambachtlieden en mensen met specialistische kennis uitgevoerd, zoals het maken van kapers en houten klompen.

Beknopte bibliografie

- Barthes, R. (1990). *The Fashion System*. University of California Press.
- Dyer, S. & Wigston Smith, Ch. (2020). *Material Literacy in Eighteenth-Century Britain. A Nation of Makers*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Eicher, J. B., & Ross, D. H. (2010). *Berg Encyclopedia of World Dress and Fashion. Global Perspectives (issue nr. 10)*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Frase, P. (2016). *Four Futures. Life after Capitalism*. Verso.
- Tortora, Ph. G. (2015). *Dress, Fashion and Technology From Prehistory to the Present*. Bloomsbury Publishing Plc.
- Wayland Barber, E. (1996). *Women's Work. The First 20.000 Years. Women, Cloth and Society in Early Times*. W.W. Norton.
- Wragg Sykes, R. (2020). *Kindred: Neanderthal Life, Love, Death and Art*. Bloomsbury Sigma.

U I T Z E T 2 0 1 9

KLEDING EN TEXTIEL
OP HET WADDENEILAND
Z A A N K O G E R L A N D

Een project van

TERESA VAN TWUIJVER

Ondersteund door:

In samenwerking met:

Opgedragen aan:

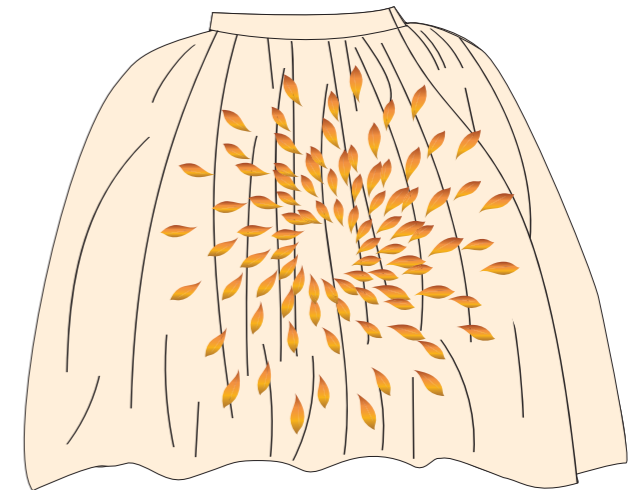
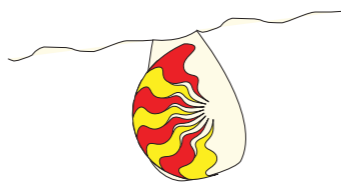
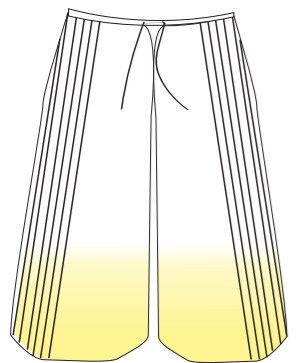
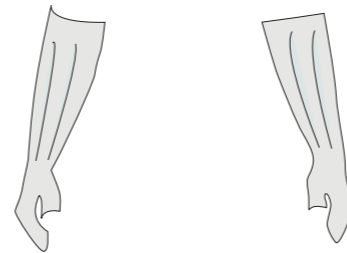
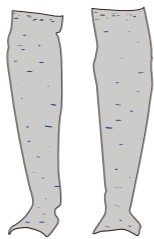
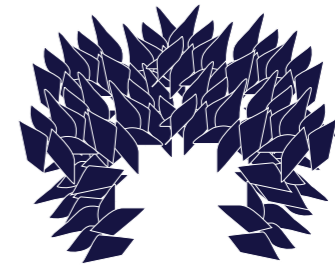
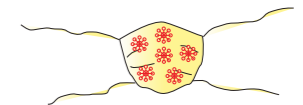
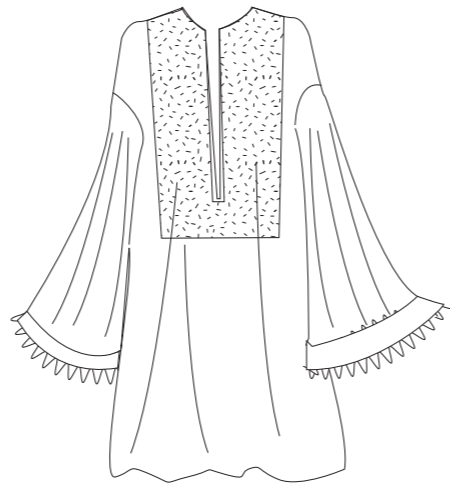
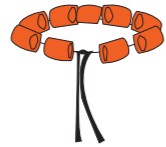
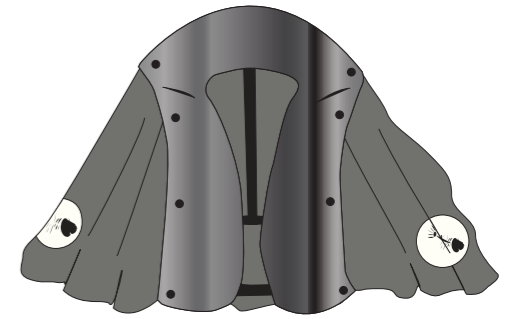
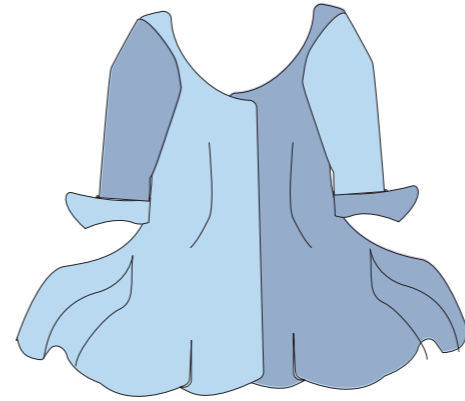
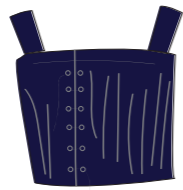
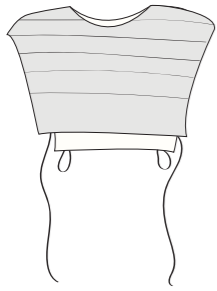
Deel, leer, maak, verbeter

Met dank aan: Forbo Group. Met speciale dank aan: Inge Bosman,
Kostuumgroep De Zaanse Kaper, Minke Draaisma van Terschelling,
Cecilia Raspanti, Ista Boszhard, Margherita Soldati, Beatriz Sandini,
Maritt Kuipers, Isabel Berentzen en Henk Buursen.

| 2019-2021

NA DE KLIMAATRAMPEN IN DE JAREN DERTIG VAN DE 21STE EEUW VERDWEEN WESTELIJK NEDERLAND ONDER HET ZEEWATER. HET IS HET JAAR 2090. OP HET WADDENEILAND ZAANKOGERLAND DOET HISTORICA STIENTJE MOLENAAR ONDERZOEK NAAR KLEDING EN TEXTIEL NA DE ERGST DENKBARE OVERSTROMING. ZELF DRAAGT ZE DE NIEUWE ZANSE KLEDERDRACHT. VOOR ELK SEIZOEN EEN MINIMALE MAAR MOOIE UITZET. STIENTJE MOLENAARS PROJECT IS EEN ONDERZOEK NAAR DE PRODUCTIE EN VERWERKING VAN TEXTIEL OP HET EILAND ZAANKOGERLAND. HAAR ONDERZOEK OMVAT MATERIALEN, ONTWERPEN, PATRONEN, DIGITALE FABRICAGE, AMBACHTEN EN 'NUL AFVAL'-VORMEN VAN HANDGEMAAKTE KLEDING.

Een project van

TERESA VAN TWIJVER

Ondersteund door:

In samenwerking met:

Opgedragen aan:

Deel, leer, maak, verbeter

